
Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

**METINIS INFORMACINIS
PRANEŠIMAS**

2023

TURINYS

IŽANGOS ŽODIS.....	3
BAUDŽIAMŪJŲ BYLŲ SKYRIAUS PRAKTIKA.....	4
KALTINAMOJO NEKALTUMO PREZUMPCIJOS IR TEISĖS Į NEŠALIŠKĄ TEISMĄ REIKALAVIMAI VIEŠŲ VALSTYBĖS PAREIGŪNŲ PASISAKYMŲ APIE VYKSTANTĮ BAUDŽIAMĄJĮ PROCESĄ KONTEKSTE	4
<i>NON BIS IN IDEM</i> (DVIGUBO BAUDIMO DRAUDIMO) PRINCIPO AIŠKINIMAS IR TAIKYMAS LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKOJE	7
KALTINAMOJO, NUTEISTOJO AR ASMENS, KURIAM BYLA NUTRAUKTA, DALYVAVIMO NAGRINĖJANT BYLĄ IR TEISMO PAREIGOS UŽTIKRINTI TINKAMĄ INFORMAVIMĄ APIE TEISMO POSĖDĮ ASPEKTAI	16
NUSIKALSTAMOS VEIKOS VALSTYBĖS TARNYBAI IR VIEŠIESIEMS INTERESAMS	20
BAUSMĖS VYKDYMO ATIDĖJIMO TAIKYMO AKTUALIJOS LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKOJE	25
ADMINISTRACINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ NELEGALŲ DARBĄ ASPEKTAI.....	29
PROBLEMINIAI ADVOKATO DARBO APMOKĖJIMO ASPEKTAI LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKOJE	36
CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS PRAKTIKA.....	42
PIRKĖJO TEISIŲ GYNIMAS.....	42
FINANSINĖS PASLAUGOS	47
SERVITUTAI IR VALSTYBINĖ ŽEMĖ	52
VALSTYBĖS PAREIGA ATLYGINTI ŽALĄ.....	58
KONKURENCIJOS UŽTIKRINIMAS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE.....	62
BYLINĖJIMOSI IŠLAIDŲ ATLYGINIMAS.....	67
STATISTIKA	72
BAUDŽIAMŪJŲ BYLŲ STATISTIKA.....	72
ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLŲ STATISTIKA.....	74
CIVILINIŲ BYLŲ STATISTIKA.....	76
PILIETINIŲ TEISIŲ ATKŪRIMO KLAUSIMŲ STATISTIKA.....	78
SPECIALIOJI TEISĖJŲ KOLEGIJA.....	79
MEDIACIJA.....	79
KITA STATISTIKA.....	80
LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO SUDĖTIS IR VEIKLA	80
LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO KREIPIMAIŠI Į KONSTITUCINĮ TEISMĄ	85
LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO KREIPIMAIŠI Į EUROPOS SĄJUNGOS TEISINGUMO TEISMĄ	89
TEISĖJŲ KORPUSAS.....	95
BENDRADARBIAVIMAS.....	97
ATVIRAS TEISMAS	102

INICIATYVA „ŽVILGSNIS PLAČIAI“	102
EDUKACINĖ VEIKLA.....	103
PARODOS.....	105
DALYVAVIMAS TEISMŲ SAVIVALDOJE IR KITOJE VEIKLOJE	106
TEISĖJŲ TARYBA	106
PRETENDENTŲ Į TEISĖJUS ATRANKOS KOMISIJA	107
NUOLATINĖ TEISĖJŲ VEIKLOS VERTINIMO KOMISIJA	107
PRETENDENTŲ Į TEISĖJUS EGZAMINO KOMISIJA.....	108
TEISMINĖ MEDIACIJA	109
TEISĖJŲ ETIKOS IR DRAUSMĖS KOMISIJA.....	110
MALONĖS KOMISIJA	110
TEISĖJŲ GARBĖS TEISMAS	110
TEISĖJŲ ASOCIACIJA.....	110
EUROPOS TEISMŲ TARYBŲ TINKLAS.....	111
NUOLATINIS ARBITRAŽO TEISMAS	111

IŽANGOS ŽODIS

Laikas – ypatingas turtas. Kiekvieni metai jo teikia beveik vienodai. Klausimas – kaip pavyksta tą laiką panaudoti, ar tenkina rezultatai, džiugina nuveikti darbai mus pačius ir visuomenę.

Pasibaigę 2023-ieji šiuo atžvilgiu niekuo neišsiskirtų –vertiname juos pagal pasiekimus, pokyčius – mažus ir didelius. Tačiau tai – dar ir pirmieji mano pirmininkavimo Aukščiausiam Teismui metai, ir jie Teismui buvo tarsi nauja pradžia, naujų darbų generavimo laikas. Moto, su kuriuo atėjau į šias pareigas, – kokybė, komunikacija, bendradarbiavimas – netruko įgauti pagreičio.

Visomis savo veiklomis stengiamės išlaikyti kartelę, pagal kurią aukščiausieji teismai yra nuosaikios pusiausvyros, stabilumo, teisių apsaugos atrama. Kiekvieno teisėjo, Teismo darbuotojo kasdienis darbas, saugant ir puoselėjant šias vertybes, apima idėjų ar minčių mainus, rašymą ir diskusijas. Todėl džiaugiuosi matydama, kad šioje apžvalgoje rasite ne vieną temą, ne vieną tekstą, kurie turėtų paskatinti naudingus apmąstymus, ir pirmiausia – apie Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinę praktiką, jos išaiškinimus, kurie praėjusiais metais apėmė labai įvairias teisinių santykių sritis.

Šalia pagrindinio – bylų nagrinėjimo – darbo (o Teismas sprendė dėl 3300 kasacinių skundų ir kitų procesinių dokumentų priimtinumą, išnagrinėjo daugiau nei pusseptinto šimto kasacinių bylų) spartinome ir plėtėme savo veiklos komunikavimą, diegėme naujas jo formas, tęsėme, toliau plėtojome ir gilinome akademinį bei tarptautinį bendradarbiavimą. To rezultatas – pranešimai spaudai daugiau nei apie pusę priimtų kasacinių sprendimų, Aukščiausiojo Teismo inicijuotos naujos komunikavimo formos sprendžiant sisteminius teismų klausimus, dalyvaujant proceso įstatymų tobulinimo darbo grupėje, pasirengimas naujam kasacinių sprendimų kokybės jų aiškumo, suprantamumo atžvilgiu tyrimui, vykdomam remiantis Švedijos Aukščiausiojo Teismo patirtimi, iniciatyvos steigiant ELI Baltijos regioninį padalinį, Baltijos-Šiaurės valstybių aukščiausiųjų teismų asamblėją. Ir dar ne vienas kitas pavyzdys, patvirtinantis ne tik nusiteikimą, bet ir darbus siekiant teisingumo kokybės, procesinio ir neformalaus teisėjų dialogo, plėtojant komunikavimą. Džiaugiamės, kad ne tik suprojektavome prioritetinius darbus, pasirengėme jiems, bet jau ir suteikėme šiems darbams turinio.

Apie visa tai ir dar daugiau – Jūsų dėmesiui teikiamoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo veiklos 2023 metais apžvalgoje.

Danguolė Bublienė

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkė

A handwritten signature in blue ink that reads "D. Bublienė" with a long horizontal stroke extending to the right.

KALTINAMOJO NEKALTUMO PREZUMPCIJOS IR TEISĖS Į NEŠALIŠKĄ TEISMĄ REIKALAVIMAI VIEŠŲ VALSTYBĖS PAREIGŪNŲ PASISAKYMŲ APIE VYKSTANTĮ BAUDŽIAMĄJĮ PROCESĄ KONTEKSTE

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Tomas Šeškauskas

Visuomenės informavimas – veikla, kuria visų žiniai siekiama pateikti bet kurio visuomenės nario turimą informaciją apie jį patį, jo aplinką ir gyvenimą, tautos ir pasaulio žinias apie praeitį, dabartį ir ateitį. Žiniasklaida pagal savo atliekamas funkcijas privalo į viešumą iškelti svarbius valstybėje vykstančius dalykus ir taip palaikyti demokratijos gyvastį spausdama institucijas bei individus būti atskaitingus už savo veiklą. Informavimo priemonėms tenka ne tik užduotis skleisti tokią informaciją ir idėjas, tačiau visuomenė taip pat turi teisę jas gauti. Priešingu atveju žiniasklaida negalėtų atlikti Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencijoje įvardijamo savo gyvybiškai svarbaus „demokratinės visuomenės sarginio šuns“ vaidmens.

Teisiniuose procesuose, ypač rezonansinėse bylose, nagrinėjami klausimai aktualūs ne tik jų šalims ir teisininkų bendruomenei, bet ir plačiajai visuomenei, kiekvienam jos nariui. Juolab kai proceso dalykas susijęs su valstybei ir visuomenei itin svarbiomis, tad ir didelį visuotinį susidomėjimą keliančiomis problemomis. Baudžiamieji procesai, kuriuose nagrinėjamos didelį pavojų teisės saugomiems gėriams keliančios veikos, visuomet patenka į žiniasklaidos akiratį. EŽTT praktikoje pabrėžta, kad neįsivaizduojama, jog dėl klausimų, kuriuos nagrinėja teismai, prieš nagrinėjimą ar jam vykstant negalėtų būti diskutuojama žiniasklaidoje arba visuomenėje apskritai. Ne tik žiniasklaida turi priedermę pateikti tokią informaciją, bet ir visuomenė turi teisę ją gauti. Informacijos apie teisingumo vykdymą sklaida turi svarbią reikšmę ir pačiai teisingumo sistemai kaip skaidrumo, visuomenės pasitikėjimo ir stipresnio ryšio su ja užtikrinimo bei veiksmingumo didinimo priemonė. Taigi informacijos apie teisinius procesus pateikimas yra ir valstybės institucijų priedermė. Tačiau informuojant apie baudžiamąjį procesą būtina apsaugoti taip pat svarbius viešuosius ir privačius interesus, pavyzdžiui, susijusius su tinkamu teisingumo vykdymu ir asmenų, pirmiausia – proceso dalyvių, teisėmis.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau – Konvencija) įtvirtinta asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, teisė į tai, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas, ir teisė į nekaltumo prezumpciją. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nekaltumo prezumpcija yra viena svarbiausių teisingumo vykdymo demokratinėje teisinėje valstybėje garantijų. Tai pamatinis teisingumo vykdymo baudžiamųjų bylų procese principas, svarbi žmogaus teisių ir laisvių garantija, neatskiriamai siejama su kitų žmogaus konstitucinių teisių ir laisvių, taip pat įgytų teisių gerbimu ir apsauga. Ypač svarbu, kad nekaltumo prezumpcijos laikytųsi valstybės institucijos ir pareigūnai. Viešieji asmenys, kol asmens kaltumas padarius nusikaltimą nebus įstatymo

nustatyta tvarka įrodytas ir pripažintas įsisteisėjusiu teismo nuosprendžiu, apskritai turi susilaikyti nuo asmens įvardijimo kaip nusikaltėlio. Priešingu atveju galėtų būti pažeistas žmogaus orumas ir garbė, pakenkta asmens teisėms ir laisvėms. EŽTT praktikoje taip pat nurodoma, kad nekaltumo prezumpcija yra vienas iš teisingo baudžiamojo proceso elementų. Ji pažeidžiama tuo atveju, jei valstybės pareigūno teiginys, susijęs su asmeniu, kuriam pareikšti kaltinimai (įtarimai) dėl nusikalstamos veikos, atspindės nuomonę, kad jis yra kaltas, anksčiau, negu tai bus įrodyta pagal įstatymą. Pakanka, kad (net nesant jokių formalių išvadų) būtų tam tikrų samprotavimų, leidžiančių daryti išvadą, kad pareigūnas laiko kaltinamąjį kaltu. Taigi Konvencijos 6 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas nekaltumo prezumpcijos principas apima valstybės pareigūnų pareiškimus apie vykstantį baudžiamąjį tyrimą, kurie skatina visuomenę manyti, kad įtariamasis yra kaltas, užbėgant už akių kompetentingo teismo pateikiamam bylos aplinkybių vertinimui.

EŽTT praktikoje pažymima, kad Konvencijos 6 straipsnio 2 dalis negali užkirsti kelio valstybės institucijoms informuoti visuomenę apie atliekamus baudžiamuosius tyrimus, ypač tuos, kurie vyksta, pavyzdžiui, dėl asmenų, kurie nusikalstamos veikos padarymo metu buvo svarbios politinės figūros, ar tiriami įvykiai yra svarbūs visuomenei ir kelia didelį jos susidomėjimą. Tačiau tai turi būti daroma diskretiškai ir apdairiai, kaip būtina, kad būtų laikomasi nekaltumo prezumpcijos. Sprendžiant, ar pareigūno pareiškimas pažeidė nekaltumo prezumpcijos principą, reikia atsižvelgti į konkrečias aplinkybes, kuriomis jis buvo padarytas. Būtina atskirti tokius teiginius, kurie atspindi nuomonę, kad asmuo yra kaltas, ir teiginius, kuriais tiesiog norima pasakyti, kad jis yra įtariamasis. Pastarieji leidžiami, kol asmuo nėra galutinai išteisintas dėl jam pareikšto kaltinimo. EŽTT praktikoje taip pat nurodoma, kad kai baudžiamojo kaltinimo klausimą sprendžia profesionalūs teisėjai, kurių profesinis mokymas ir patirtis leidžia jiems nepaisyti jokios išorinės įtakos, yra mažai tikėtina, kad nepalankus vykstančio baudžiamojo proceso viešinimas padarytų realų poveikį proceso teisingumui. Tai, ar valstybės pareigūnai, komentuojantys baudžiamąją bylą, pasisakė pažeisdami nekaltumo prezumpciją, yra atskiras klausimas, jo esmė – būtent šių pareigūnų elgesys, o ne paties teismo, nagrinėjusio baudžiamąją bylą, nešališkumas.

Išdėstytų reikalavimų laikymasis ne kartą nagrinėtas ir EŽTT bylose prieš Lietuvą (pvz., 2000 m. spalio 10 d. sprendimas byloje *Daktaras prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 42095/98; 2002 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *Butkevičius prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 48297/99; 2017 m. sausio 24 d. sprendimas byloje *Paulikas prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 57435/09). Ši problematika buvo aktuali ir 2023 metų kasacinio teismo praktikoje kilus įtariamojo (kaltinamojo) teisės į teisingą bylos nagrinėjimą ir nekaltumo prezumpciją apsaugos klausimui situacijoje, kai apie prasidėjusį rezonansinį baudžiamąjį procesą viešai pasisakė valstybės pareigūnai specialiai tam surengtoje spaudos konferencijoje.

Pareigūnų pasisakymai informuojant apie jų vadovaujamų institucijų atliekamus tyrimus, kuriuose surinkta pakankamai duomenų, kad atitinkami asmenys būtų įtarti dėl nusikaltimo padarymo ir jiems taikomos reikiamos procesinės prievartos priemonės, atitiko EŽTT praktikoje suformuotus diskretiškumo ir atsargumo principus.

Šioje byloje asmens, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nuteisto už kvalifikuotą šnipinėjimą veikiant organizuota grupe, gynėjai kasaciniuose skunduose teigė, kad buvo pažeista jų ginamojo teisė į teisingą ir nešališką teismą, nekaltumo prezumpcijos principas. Tokią poziciją gynėjai aštriai argumentavo, be kita ko, tuo, kad, vos prasidėjus ikiteisminiam tyrimui, surengtoje spaudos konferencijoje aukšti Lietuvos valstybės pareigūnai viešai pareiškė, kad išaiškintas ištisas šnipų tinklas, o jų ginamąjį įvardijo kaip kitos valstybės šnipą; nes esą nustatyta, kad sulaikytieji nuo 2017 metų vykdė plataus masto šnipinėjimą Rusijos žvalgybų naudai; per kratas rasta daug duomenų ir laikmenų, susijusių su byla, kad veika buvo kryptinga, tikslinga ir sąmoninga. Pasak kasatorių, taip buvo suformuotas teismų išankstinis nusistatymas prieš jų ginamąjį kaip „šnipą“ ir pažeisti sąžiningo proceso bei procesinio lygiateisiškumo principai.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija ėmėsi netradicinio vaidmens nekaltumo prezumpcijos kontekste vertinti spaudos konferencijos medžiagą. Vadovaudamasi pirmiau išdėstytais konstitucinės doktrinos ir EŽTT praktikos principais, ji atkreipė dėmesį į baudžiamosios bylos medžiagoje esančios Generalinės prokuratūros, Valstybės saugumo departamento ir Lietuvos kriminalinės policijos biuro 2018 m. gruodžio 19 d. surengtos spaudos konferencijos, kurioje dalyvavo šių institucijų vadovai, stenogramos ir viešai paskelbto jos vaizdo ir garso įrašo turinį. Kasacinis teismas nurodė, kad pirmiau nurodytas viešas renginys įvyko pradinėje ikiteisminio tyrimo stadijoje, o jo tikslas buvo informuoti visuomenę apie šį tyrimą ir jame įtariamus asmenis. Atsižvelgiant į tiriamos veikos pobūdį ir pavojingumą – nusikaltimas Lietuvos valstybei, vykdomas pagal užsienio valstybės žvalgybos užduotį, susijęs su rezonansine Sausio 13-osios baudžiamąja byla, taip pat į įtariamojo, kaip Lietuvos politinio ir visuomeninio veikėjo, žinomumą visuomenėje, visuomenės interesus būti informuotai ir atitinkamai teisėsaugos institucijų siekis informuoti visuomenę yra pagrįsti. Kartu išplėstinė septynių teisėjų kolegija pripažino, kad kai kurie pareigūnų konferencijos metu išsakyti teiginiai, vertinant izoliuotai, iš tiesų gali pasirodyti esą pernelyg konstatuojamojo pobūdžio ir pertekliniai informuojant visuomenę pradinėje tyrimo stadijoje, tačiau įvertinusi pasisakymų visumą ir kontekstą pagrindo konstatuoti buvus nekaltumo prezumpcijos reikalavimų pažeidimą ji nenustatė. Tokią kasacinio teismo išvadą nulėmė tai, kad per spaudos konferenciją kelis kartus buvo aiškiai nurodyta aptariamoms baudžiamosios bylos proceso stadija – atliekamas ikiteisminis tyrimas – ir tai, kad, bylą perdavus teismui, dėl kaltinimo pagrįstumo spręstų būtent teismai, taip pat buvo nurodytas asmenų, dėl kurių atliekamas tyrimas, kaip įtariamųjų statusas, o dėstant tiriamos nusikalstamos veikos aplinkybes, daugeliu atvejų (beveik kiekviename sakinyje) buvo parenkamos atsargios diskretiškos formuluotės („galimai“, „yra duomenų“, „leidžia manyti“ ir pan.). Be to, išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad, priešingai negu teigiama kasaciniame skunde, per pirmiau nurodytą spaudos konferenciją įtariamasis nebuvo įvardytas kaip „šnipas“, taip pat neišsakyta kitokių teiginių, kurie būtų rodę pareigūnų nuomonę, neva jis yra kaltas dėl nusikaltimo, kuriuo įtiriamas, padarymo. Konkrečiai apie šį asmenį buvo pranešta, kad jis yra sulaikytas ir suimtas įtariant šnipinėjimu. Taigi kasacinis teismas nusprendė, kad pareigūnų pasisakymai informuojant apie jų vadovaujamų institucijų atliekamus tyrimus, kuriuose surinkta pakankamai duomenų, kad atitinkami asmenys būtų įtarti dėl kvalifikuoto šnipinėjimo padarymo ir jiems taikomos

reikiamos procesinės prievartos priemonės, atitiko EŽTT praktikoje suformuotus diskretiškumo ir atsargumo principus.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas konstatavo, kad šiuo atveju nekaltumo prezumpcijos principas nebuvo pažeistas. Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad teisėjų ir teismų nepriklausomumo principas ne tik draudžia kištis į teisėjų ir teismų veiklą, bet ir įpareigoja teisėjus, nagrinėjančius bylas, nepasiduoti valdžios ar valdymo institucijų, pareigūnų, žiniasklaidos priemonių, visuomenės bei atskirų asmenų įtakai. Taigi vieši valstybės pareigūnų pareiškimai, net ir pažeidžiantys kaltinamojo nekaltumo prezumpciją, savaime negali būti traktuojami kaip realios įtakos teismui atvejis ir pagrindas konstatuoti atitinkamo baudžiamojo proceso neteisingumą. Juolab tokio pagrindo nėra nagrinėjamoje byloje, kurioje, kaip nurodyta, nekaltumo prezumpcijos pažeidimas nenustatytas.

NON BIS IN IDEM (DVIGUBO BAUDIMO DRAUDIMO) PRINCIPO AIŠKINIMAS IR TAIKYMAS LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKOJE

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Eligijus Gladutis

Dvigubo nubaudimo už tą pačią nusikalstamą veiką draudimo principas (lot. *non bis in idem*) yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 5 dalyje, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolo Nr. 7 4 straipsnyje. Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos teismų praktikoje šis principas aiškinamas taip, kad, priėmus galutinį sprendimą byloje, negalima ne tik bausti, bet ir kartoti baudžiamojo proceso dėl identiškų arba iš esmės tų pačių su tuo pačiu kaltinamuoju susijusių teisiškai reikšmingų faktų, kuriuos neatskiriama sieja tas pats laikas ir ta pati vieta. EŽTT jurisprudencijoje ne kartą konstatuota, kad, sprendžiant *non bis in idem* problemą ir vertinant veikos tapatumą, neprivaloma atsižvelgti į jos teisinį kvalifikavimą, nes reikšmės turi tik *idem factum* (pati faktinė veika), o ne *idem crimen* (veikos kvalifikavimo arba teisinio vertinimo tapatumas). *Non bis in idem* principo pažeidimui konstatuoti pakanka, kad esminiai teisiškai reikšmingi faktai dviejuose procesuose sutaptų bent iš dalies (sutaptų bent vienas esminių veikos požymių). EŽTT ir kasacinio teismo praktikoje sprendžiant, ar nebuvo pažeistas *non bis in idem* principas, nagrinėjama, ar asmeniui pritaikyta sankcija buvo baudžiamojo pobūdžio; ar pakartotinai baudžiamas asmuo yra tas pats (asmens tapatumas); ar pažeidimai, už kuriuos asmuo nubaustas (nuteistas), buvo tie patys (*idem*); ar pirmajame procese buvo priimtas galutinis sprendimas (*res judicata*); ar procesas buvo kartojamas (*bis*).

Šis konstitucinis principas reiškia draudimą bausti antrą kartą už tą pačią teisei priešingą veiką – už tą patį nusikaltimą, taip pat už tą patį teisės pažeidimą, kuris nėra nusikaltimas. Pagal nuosekliai formuojamą teismų praktiką, administraciniai nusižengimai pripažįstami baudžiamosios prigimties pažeidimais, tad patenka į *non bis in idem* principo veikimo sritį. Taigi jeigu asmuo už teisei priešingą veiką buvo patrauktas ne baudžiamojon, bet administracinėn atsakomybėn, t. y. jam buvo pritaikyta

sankcija – paskirta nuobauda ne kaip už nusikaltimą, bet kaip už administracinį nusižengimą, jis už tą veiką negali būti traukiamas dar ir baudžiamojon atsakomybėn.

Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekse (toliau – ANK) įtvirtinta, kad niekam negali būti antrą kartą skiriama administracinė nuobauda už tą pačią veiką, taip pat tai, kad administracinių nusižengimų teisena negali būti pradėta, o pradėtoji turi būti nutraukta, kai dėl to paties fakto administracinėn atsakomybėn patrauktam asmeniui yra priimtas teismo ar ne teismo tvarka institucijos (pareigūno) nutarimas skirti administracinę nuobaudą arba yra įvykdytas administracinis nurodymas, arba nepanaikintas nutarimas nutraukti administracinio nusižengimo teisena, arba dėl to nusižengimo pradėtas ikiteisminis tyrimas (2 straipsnio 5 dalis, 5651 straipsnio 8 dalis). Nepaisant įstatyme nustatytos kompetentingų valstybės institucijų pareigos užkirsti kelią prielaidoms pažeisti *non bis in idem* principą, teisinėje praktikoje tokių situacijų neišvengiama. Viena jų susijusi su atvejais, kai dėl tos pačios faktinės veikos tas pats asmuo persekiojamas ir administracinio, ir baudžiamojos proceso tvarka. Tokiais atvejais aktualus teisinės išeities iš susidariusios procesinės situacijos klausimas, kad, viena vertus, būtų išvengta *non bis in idem* principo pažeidimo arba jau įvykęs pažeidimas būtų ištaisytas, o kita vertus – veiksmingai būtų apsaugoti pažeisti teisiniai gėriai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 metų praktikoje baudžiamosiose bylose ir atnaujintose administracinių nusižengimų bylose pasisakyta dėl įvairių *non bis in idem* principo aiškinimo ir taikymo aspektų (pvz., tos pačios veikos sąvokos, asmenų tapatumo), taip pat pateikta reikšmingų išaiškinimų dėl teisinių *non bis in idem* principo pažeidimo padarinių baudžiamajame ir administracinių nusižengimų procese.

*Situacija, kai už tą patį teisės pažeidimą atsakomybėn patraukiamas fizinis ir juridinis asmuo, pati savaime **non bis in idem** principo nepažeidžia, tačiau, byloje nustačius neteisėtos veikos, už kurios padarymą buvo taikytos sankcijos formaliai skirtingiems asmenims, tapatumo faktą, būtina patikrinti, ar atsakomybėn traukiami fizinis ir juridinis asmenys realiai nėra tapatūs, t. y. ar, skiriant nuobaudą juridiniam asmeniui, šios nuobaudos pasekmės neteks tam pačiam asmeniui, kuris už tą patį pažeidimą jau buvo nubaustas kaip fizinis asmuo. Nustačius patrauktų atsakomybėn fizinio ir juridinio asmenų valios tapatumą arba nustačius, kad dvigubo nubaudimo atvejais neigiami teisiniai sankcijų taikymo padariniai tenka vienam asmeniui, privalu konstatuoti **non bis in idem** principo pažeidimą, ir tokia situacija turi būti taisoma panaikinant vieną iš paskirtų sankcijų.*

Administracinio nusižengimo byla Nr. [2AT-1-495/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Apžvelgiamoje atnaujintoje administracinio nusižengimo byloje kilo ginčas dėl to, ar nepažeidžiamas *non bis in idem* principas situacijoje, kai už tą patį teisės pažeidimą administracinėn atsakomybėn fizinis asmuo (įmonės direktorius) patraukiamas pagal atitinkamą ANK straipsnį

administracinių nusižengimų teisenos tvarka, o juridinis asmuo (įmonė) – pagal specialųjį įstatymą administracinio proceso tvarka.

Teisėjų kolegija nagrinėjamo klausimo kontekste pažymėjo, kad juridinis asmuo, kaip dirbtinai sukurtas teisės subjektas, pats negali padaryti įstatyme uždraustos veikos, todėl jis visuomet atsako už savo atstovo ar darbuotojo (fizinio asmens) padarytą pažeidimą. Situacija, kai už tą patį teisės pažeidimą atsakomybėn patraukiamas fizinis ir juridinis asmuo, pati savaime *non bis in idem* principo nepažeidžia, tačiau, byloje nustačius neteisėtą veikos, už kurios padarymą buvo taikytos sankcijos formaliai skirtingiems asmenims, tapatumo faktą, būtina patikrinti, ar atsakomybėn traukiami fizinis ir juridinis asmenys realiai nėra tapatūs, t. y. ar, skiriant nuobaudą juridiniam asmeniui, šios nuobaudos pasekmės neteks tam pačiam asmeniui, kuris už tą patį pažeidimą jau buvo nubaustas kaip fizinis asmuo. Bausmės, administracinės nuobaudos ar ekonominės sankcijos paskirtis sietina su pažeidėjo nubaudimu bei bendrąja ir specialiąja prevencija. Tiek nubaudimo elementas, tiek ir specialioji prevencija yra nukreipti į pažeidėjo valią, todėl svarbu nustatyti, ar fizinio ir juridinio asmens valia yra vieninga. Už tą pačią veiką patraukti atsakomybėn fizinis ir juridinis asmuo turi turėti skirtingas ir savarankiškas valias. Siekiant išvengti *non bis in idem* principo pažeidimo, turi būti konstatuota, kad turtinių sankcijų taikymo neigiami padariniai nepaveikia ir negali paveikti vieno ir to paties asmens nuosavybės. Nustačius patrauktą atsakomybėn fizinio ir juridinio asmenų valios tapatumą arba nustačius, kad dvigubo nubaudimo atvejais neigiami teisiniai sankcijų taikymo padariniai tenka vienam asmeniui, privalu konstatuoti *non bis in idem* principo pažeidimą, ir tokia situacija turi būti taisoma panaikinant vieną iš paskirtų sankcijų.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat nurodė, kad teisinės atsakomybės prasme fizinis ir juridinis asmuo yra atskiri subjektai ir negali būti sutapatinami. Tais atvejais, kai institucijos nutarimu nuobauda – ekonominė sankcija – už padarytą teisės pažeidimą pagal specialųjį įstatymą administracinio proceso tvarka yra paskirta ribotos civilinės atsakomybės juridiniam asmeniui, pvz., UAB, VŠĮ, o jo atstovas, pvz., direktorius, už tą patį pažeidimą yra patrauktas administracinėn atsakomybėn pagal atitinkamą ANK straipsnį, nepripažįstama buvus *non bis in idem* principo pažeidimo, nes, nors juridinis asmuo veiklą vykdo per savo darbuotojus – fizinius asmenis, taikomos atsakomybės rūšys, tikslai ir už padarytus pažeidimus kylančios pasekmės skiriasi: ekonominė sankcija skiriama juridiniam asmeniui, bauda administracinio nusižengimo byloje – fiziniam asmeniui. Tai skirtingi teisinės atsakomybės subjektai, kurie nėra atsakingi už vienas kito prievoles, todėl patiria savarankiškas teises pasekmes, be to, atsakomybė šiems subjektams nustatyta skirtinguose teisės aktuose.

Šioje byloje teisėjų kolegija padarė išvadą, kad šiuo atveju, priešingai nei nusprendė apygardos teismas, nebuvo vieno iš *non bis in idem* principo pažeidimui konstatuoti būtinų požymių – subjektų tapatumo. Pirma, ekonomine sankcija (bauda) administracinio proceso tvarka buvo nubaustas juridinis asmuo – bendrovė, kuri yra ribotos civilinės atsakomybės, o administracinių nusižengimų teisenos tvarka nubaustas fizinis asmuo – bendrovės direktorius. Šie asmenys nebuvo atsakingi už vienas kito prievoles ir patyrė savarankiškas teises pasekmes. Antra, turtinių sankcijų taikymo neigiami padariniai veikė ir galėjo paveikti ne vieno ir to paties, bet skirtingų asmenų nuosavybę – už pagal specialųjį

įstatymą paskirtą ekonominę sankciją bendrovė atsakė savo turtu, o už jos direktoriui pagal ANK paskirtą nuobaudą šis atsakė savo asmeniniu turtu. Kartu teisėjų kolegija nepritarė apygardos teismo nutarime padarytai išvadai, kad administraciniame teisme byla dėl bendrovės atsakomybės buvo išnagrinėta tuo pačiu pagrindu, nes aptariamoje administracinio nusižengimo byloje bendrovės direktorius buvo patrauktas administracinėn atsakomybėn pagal ANK, o bendrovei ekonominė sankcija buvo paskirta taikant specialų teisės aktą – Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo atitinkamą straipsnį, taigi atsakomybė fiziniam ir juridiniam asmeniui buvo nustatyta skirtinguose teisės aktuose.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas padarė nepagrįstą išvadą dėl *non bis in idem* principo pažeidimo.

<...> nustatant atsakomybės pagrindą ir jos taikymo sąlygas, turi būti užtikrinta, kad vien dėl trunkamojo nusižengimo pobūdžio asmenys, vieną kartą jau patraukti atsakomybėn už pareigos nevykdymą, tačiau toliau jos nevykdantys, negalėtų išvengti atsakomybės už tolesnį trunkamojo nusižengimo darymą. Dėl to įgaliotos institucijos (pareigūnai), siekdamos tinkamai tęsti priežiūros veiksmus, gali siųsti pakartotinius privalomuosius nurodymus ir nustatyti naujus jų vykdymo terminus, ir, nustačiusios nusižengimo požymius, nepažeisdamos draudimo bausti už tą pačią veiką du kartus principo, patraukti administracinėn atsakomybėn už atitinkamos pareigos nevykdymą.

Administracinio nusižengimo byla Nr. [2AT-32-976/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Apžvelgiamoje atnaujintoje administracinio nusižengimo byloje institucija kėlė klausimą, ar teismai, sprenddami dėl atsakomybės už trunkamąjį administracinį nusižengimą, tinkamai aiškino ir taikė *non bis in idem* principą ir byloje susiklosčiusią procesinę situaciją tinkamai pripažino dvigubu baudimu. Byloje nustatyta, kad bendrovė 2022 m. balandžio 27 – gegužės 31 d. neįvykdė institucijos 2022 m. balandžio 15 d. privalomojo nurodymo iki 2022 m. balandžio 26 d. pateikti atitinkamus dokumentus ir jai už tai buvo taikyta administracinė atsakomybė (bendrovė įvykdė administracinį nurodymą ir sumokėjo paskirtą 289,50 Eur baudą), o 2022 m. birželio 3–16 d. – to paties privalomojo nurodymo ir už tai 2022 m. liepos 13 d. institucijos nutarimu bendrovė buvo nubausta kaip padariusi pakartotinį administracinį nusižengimą (bendrovė nutarimu paskirtos 4344 Eur baudos nesumokėjo ir šį nutarimą apskundė). Institucijos nuomone, administracinė atsakomybė bendrovei buvo pritaikyta pagrįstai ir teisėtai, nes administracinių nusižengimų protokoluose buvo aiškiai nurodyti skirtingi laikotarpiai, kuriais bendrovė padarė trunkamuosius administracinius nusižengimus.

Teisėjų kolegija nurodė, kad abiejų instancijų teismai pagrįstai pripažino byloje aptariamą pažeidimą – statybos valstybinę priežiūrą atliekančių pareigūnų teisėto nurodymo iki nustatyto termino pateikti atitinkamus dokumentus nevykdymą – trunkamuju. Juridinio asmens nubaudimas už tokį pažeidimą neatleidžia jo nuo pareigos pateikti tokius dokumentus įvykdymo. Priešingai, už tokią pačią veiką, padarytą juridinio asmens, bausto bauda už tokius pažeidimus, nurodyta žymiai didesnė sankcija (Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 61 straipsnis). Kartu, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone,

teismai pagrįstai konstatavo, kad institucijos 2022 m. gegužės 31 d. protokolas su administraciniu nurodymu ir 2022 m. liepos 13 d. nutarimas buvo priimti vadovaujantis tuo pačiu pagrindu, tai yra abiem atvejais nurodyta, kad bendrovė nevykdo 2022 m. balandžio 15 d. privalomojo nurodymo, kurio įvykdymo terminas buvo 2022 m. balandžio 26 d. Institucijai nepateikus naujo privalomojo nurodymo, kuriame būtų išdėstytos dokumentų pateikimo apimtys ir terminai, administracinės atsakomybės pagrindas, nurodytas administracinio nusižengimo protokoluose, yra tas pats – 2022 m. balandžio 15 d. privalomojo nurodymo nevykdymas. Todėl, nors bendrovei inkriminuota veika buvo padaryta skirtingais laikotarpiais, pateikti kaltinimai buvo iš esmės tapatūs.

Taigi teisėjų kolegija konstatavo, kad teismai, nustatę kaltinimų tapatumą ir laikydamiesi principo, draudžiančio du kartus bausti už tą pačią veiką, priėmė teisėtą ir pagrįstą sprendimą institucijos 2022 m. liepos 13 d. nutarimą naikinti ir administracinio nusižengimo teiseną bendrovei nutraukti. Kartu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad trunkamojo nusižengimo atveju inkriminuotina neteisėta veika – pareigos nevykdymas, jei ji tęsiama nepaisant atsakomybės taikymo, paprastai yra tapati; kita vertus – pats nusižengimo pobūdis suponuoja, kad nusižengimo darymas visada trunka tam tikrą laiko tarpą, kol jis nutraukiamas. Todėl, sprendžiant dėl administracinės atsakomybės taikymo tokiais atvejais, negalima iš esmės automatiškai, tik nustatant naują trunkamojo nusižengimo laikotarpį, taikyti administracinę atsakomybę, nevykdžius naujai inicijuoto administracinio proceso ir jo metu nenustačius nusižengimo sudėtį atitinkančios neteisėtos veikos. Toks administracinės atsakomybės taikymo sąlygų aiškinimas trunkamojo nusižengimo atveju atitinka principą, pagal kurį administracinę atsakomybę reglamentuojančios teisės normos jas taikančių subjektų negali būti aiškinamos plečiamai, t. y. kad išplėstų administracinės atsakomybės ribas ar kaip nors kitaip apsunkintų administracinę atsakomybę traukiamo asmens padėtį. Kita vertus, teisėjų kolegijos nuomone, nustatant atsakomybės pagrindą ir jos taikymo sąlygas, turi būti užtikrinta, kad vien dėl trunkamojo nusižengimo pobūdžio asmenys, vieną kartą jau patraukti atsakomybėn už pareigos nevykdymą, tačiau toliau jos nevykdantys, negalėtų išvengti atsakomybės už tolesnį trunkamojo nusižengimo darymą. Dėl to įgaliotos institucijos (pareigūnai), siekdamos tinkamai tęsti priežiūros veiksmus, gali siųsti pakartotinius privalomuosius nurodymus ir nustatyti naujus jų vykdymo terminus, ir, nustačiusios nusižengimo požymius, nepažeisdamos draudimo bausti už tą pačią veiką du kartus principo, patraukti administracinę atsakomybęn už atitinkamos pareigos nevykdymą.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad teismai tinkamai aiškino sąlygas, kurios sudaro galimybę bausti asmenį už tęsiamą po nubaudimo trunkamąjį pažeidimą (pareigos nevykdymą).

ANK nėra nurodyta, kad administracinio nusižengimo byla gali būti atnaujinama, jei paaiškėja, kad kaltininkas padarė nusikalstamą veiką. <...> administracinio nusižengimo bylos atnaujinimas galimas tik esant ANK nustatytoms sąlygoms, įgalinančioms patikrinti įsiteisėjusio nutarimo ar nutarties teisėtumą ir pagrįstumą. Bylos atnaujinimo pagrindas yra ne bet koks, o tik apie priimto nutarimo ar nutarties neteisėtumą liudijantis faktas. Toks faktas turi turėti esminę reikšmę bylai, kurioje panaikinamas įsiteisėjęs nutarimas ar

*nutartis. <...> Pripažinęs, kad išteisintojo administracinių nusižengimų bylos, kuriose jam buvo skirtos administracinės nuobaudos, atnaujintos nepagrįstai, kasacinis teismas konstatavo, kad, dėl tų pačių veikų pradėjus ir tęsiant prieš jį baudžiamąjį procesą dėl vagystės, buvo pažeistas **non bis in idem** principas.*

Baudžiamoji byla Nr. [2K-P-51-719/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Šioje byloje asmuo buvo kaltinamas tuo, kad 2018 m. rugsėjo 7 d. – 2020 m. rugpjūčio 20 d. 70 kartų iš prekybos tinklų pagrobė ir pasikėsino pagrobti svetimą turtą – įvairių prekių ir taip šiais veiksmais padarė turtinę žalą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai kaltinamąjį dėl vagystės išteisino kaip nepadariusį veikos, turinčios šio nusikaltimo požymių, šias veikas traktuodami kaip atskirus turto, kurio vertė neviršija įstatyme nustatytos 150 Eur ribos, grobimo atvejus, dėl kurių kyla tik administracinė atsakomybė. Be to, pirmosios instancijos teismas byloje pripažino *non bis in idem* principo pažeidimą, nes kaltinamajam dėl 44 kaltinime nurodytų vagysčių buvo taikyta administracinė atsakomybė.

Kasacinis teismas pabrėžė, kad pagrindinis tęstinės nusikalstamos veikos požymis, skiriantis tęstinę veiką nuo paprasto pavienio nusikaltimo, yra bendras kaltininko sumanymas, sujungiantis du ar daugiau veiksmų, kurie kiekvienas atskirai, nesant bendro sumanymo, galėtų sudaryti atskirus pavienius nusikaltimus, administracinius nusižengimus ar kitokius teisės pažeidimus. Nagrinėjamoje byloje plenarinė sesija nepritarė motyvams, dėl kurių teismai traktavo išteisintojo padarytas veikas kaip atskiras. Kasacinis teismas nurodė, kad pirmosios instancijos teismas iš esmės nevertino, kokios paskatos lėmė nusikalstamos veikos padarymą, to, kad išteisintasis niekur nedirba, neturi legalaus ir nuolatinio pajamų šaltinio, buvo priklausomas nuo psichiką veikiančių medžiagų, kurioms įsigyti jam nuolat buvo reikalingos lėšos, ir kad vagystės buvo bene vienintelis pajamų šaltinis, taip pat nepagrįstai nevertino to, kad per kaltinime nurodytą laikotarpį asmuo iš viso padarė apie 150 tapačių veikų. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nors didžioji dalis į kaltinimą įtrauktų veikų buvo įvertinta kaip administraciniai nusižengimai, už kurias baudžiamoji atsakomybė negali būti taikoma, dar didesnė dalis veikų į kaltinimą iš viso nebuvo įtraukta, tačiau tos aplinkybės gali būti svarbios vertinant tiek galimą gaunamų pajamų šaltinį, tiek ir bendrą išteisintojo sumanymą, iš kur ir kokiu būdu tas lėšas jis ketino gauti. Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo padarytų klaidų neištaisė, papildomai konstatuodamas, kad išteisintojo sumanymas buvo pagrobti prekių, kurių vertė neviršija 3 MGL dydžio sumos. Kasacinis teismas šiame kontekste pabrėžė, kad tęstinės veikos kaltininko bendrą sumanymą apibūdina ne kiekvienas veiksmas atskirai, o jų visuma. Todėl, jei kaltininkas sąmoningai atskirais veiksmais vagia mažesnės vertės turtą, pavyzdžiui, vengdamas baudžiamosios atsakomybės, tačiau tai darydamas turi išankstinį bendrą sumanymą tokius savo veiksmus ir toliau tęsti, yra pagrindas pripažinti, kad buvo padaryta tęstinė nusikalstama veika. Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad, teisėsaugos institucijoms nutraukus tęstinę veiką, tolesni kaltininko veiksmai suponuoja tyčios atsinaujinimą ir už paskesnius veiksmus asmuo iš naujo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Plenarinės sesijos nuomone, baudžiamajame procese tęstinės veikos nutraukimo momentu turėtų būti laikomi tik Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (toliau – ir BPK)

nurodyti teisėsaugos institucijų veiksmai, kai kaltininkas sužino apie tai, kad dėl jo daromos tęstinės veikos pradėtas baudžiamasis persekiojimas, nes jis savo veiksmus suvokia būtent kaip vientisą nusikalstamą veiką. Jei po to asmuo ir toliau tęsia savo veiksmus, laikytina, kad jo tyčia atsinaujino ir jis daro naują veiką.

Kasacinis teismas nurodė, kad didžioji dalis iš kaltinime nurodytų išteisintojo veiksmų (pasak prokuroro ir teismo, 44 atvejais, tačiau iš bylos medžiagos matyti, kad šie duomenys gali būti netikslūs) įvertinta kaip administraciniai nusižengimai, už kuriuos jam įsiteisėjusiais nutarimais (priimtais nuo 2018 m. spalio 24 d. iki 2020 m. gegužės 28 d. už veikas, padarytas nuo 2018 m. rugsėjo 7 d. iki 2020 m. gegužės 9 d.) buvo skirtos administracinės nuobaudos. 2020 metų rugsėjo–spalio mėnesiais administracinių nusižengimų bylos buvo atnaujintos ir administracinių nusižengimų teiseną nutraukta nurodant, kad dėl tų nusižengimų pradėtas ikiteisminis tyrimas. Plenarinė sesija atkreipė dėmesį į tai, kad ir kasacinio teismo, ir EŽTT praktikoje laikomasi nuostatos, jog asmens nubaudimas administracine tvarka už veiką, kurios atskiras požymis sutampa su inkriminuojama nusikalstama veika, ne visais atvejais traktuotinas kaip besąlygiškas pagrindas nutraukti baudžiamąją bylą. Tam tikrais atvejais *non bis in idem* principo pažeidimo galima išvengti, pavyzdžiui, anuliuojant ankstesnį administracinį procesą ir grąžinus asmeniui sumokėtą baudą. Tačiau tokios situacijos yra išimtinės ir gali susidaryti pagal nacionalinį reguliavimą tik tokiu atveju, kai dėl veikos yra įmanomas tik baudžiamasis procesas, o administracinė nuobauda pirmiau paskirta dėl klaidos arba nepaaiškėjus visoms veikos kvalifikavimui reikšmingoms aplinkybėms. Toks vertinimas turi būti tinkamai motyvuotas, pagrįstas įsitikinimu dėl ankstesnio administracinės atsakomybės taikymo neadekvatumo nagrinėjamai situacijai ir būtinumo taisyti padarytą teisingumo klaidą, be to, konstatuojant pagrindą naikinti ankstesnę administracinę nuobaudą. Taigi minėta teisinė klaida pritaikius netinkamą atsakomybės rūšį turi būti pakankamai šiurkšti ir akivaizdžiai pažeidžianti teisingumo principą. Plenarinė sesija konstatavo, kad nagrinėjamoje byloje svarstomais atvejais taikytas ANK nustatytas administracinio nusižengimo bylos atnaujinimo pagrindas – jei paaiškėjo kitų aplinkybių, kurios pareigūnui, institucijai ar teismui nebuvo ir negalėjo būti žinomos priimant nutarimą ar nutartį arba surašant administracinį nurodymą, tačiau ANK nėra nurodyta, kad administracinio nusižengimo byla gali būti atnaujinama, jei paaiškėja, kad kaltininkas padarė nusikalstamą veiką. Toks bylos atnaujinimo pagrindas ANK iš viso nėra nustatytas. Administracinio nusižengimo proceso atnaujinimo kontekste naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis laikytini tik tokie faktai, kurie objektyviai egzistavo priimant nutarimą ar nutartį, tačiau apie juos tuo metu nebuvo ir negalėjo būti žinoma, ir dėl kurių įsiteisėjęs nutarimas ar nutartis yra neteisėti ir nepagrįsti. Kasacinis teismas pažymėjo ir tai, kad net ir tais atvejais, kai tam tikros aplinkybės priimant atitinkamus sprendimus objektyviai egzistavo, svarbiomis nežinojimo priežastimis negali būti laikomos tokios priežastys kaip netinkamas ar nepakankamas susižinojimas tarp administracinių nusižengimų tyrimą ar ikiteisminį tyrimą atliekančių institucijų, reikiamos koordinacijos tarp atskirų institucijų ar pareigūnų nebuvimas, netinkamas pareigū atlikimas ar kitos panašios aplinkybės. Kasacinis teismas pabrėžė, kad administracinio nusižengimo bylos atnaujinimas galimas tik esant ANK nustatytoms sąlygoms, įgalinančioms patikrinti įsiteisėjusio nutarimo ar nutarties teisėtumą ir pagrįstumą. Bylos atnaujinimo pagrindas yra ne bet koks, o tik apie priimto nutarimo ar nutarties neteisėtumą liudijantis faktas. Toks faktas turi turėti esminę reikšmę bylai, kurioje panaikinamas įsiteisėjęs nutarimas ar

nutartis. Kasacinis teismas nurodė, kad nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje nėra pateikta duomenų dėl administracinio nusižengimo bylų atnaujinimo pagrįstumo. Kaip vienintelė naujai paaiškėjusi aplinkybė nurodomas ikiteisminio tyrimo atlikimas negali būti laikoma naujai paaiškėjusia aptariamoms normoms kontekste. Kasacinis teismas konstatavo ir tai, kad nesilaikyta administracinių nusižengimų bylų atnaujinimo proceso reikalavimų. Antai byloje nėra duomenų apie pagal įstatymą reikalaujamą tyrimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių atlikimą. Sprendimai dėl administracinių nusižengimų bylų atnaujinimo ir nutraukimo tinkamai nemotyvuoti, kai kurie teikimai ir nutarimai nepasirašyti, neaišku, kokia seka ir kokiomis datomis priimami procesiniai sprendimai, yra pagrindas manyti, kad pirma bylos atnaujinamos, o tik po to surašomas teikimas dėl jų atnaujinimo. Taip pat neaišku, ar sprendimai priimami dėl administracinio nusižengimo teisenų nutraukimo, nepradėjimo ar atnaujinimo. Kai kurie sprendimai visiškai nemotyvuoti. Tokie sprendimai negali būti pripažįstami teisėtais ne tik dėl to, kad nenustatytas juose nurodytas įtvirtintas administracinio nusižengimo bylos atnaujinimo pagrindas, bet ir dėl visiškos neatitikties elementariems turinio ir formos reikalavimams.

Pripažinęs, kad išteisintojo administracinių nusižengimų bylos, kuriose jam buvo skirtos administracinės nuobaudos, atnaujintos nepagrįstai, kasacinis teismas konstatavo, kad, dėl tų pačių veikų pradėjus ir tęsiant prieš jį baudžiamąjį procesą dėl vagystės, buvo pažeistas *non bis in idem* principas. Plenarinė sesija, darydama tokią išvadą, vertino ir tai, kad prieš išteisintąjį vyko administracinių nusižengimų procesai, kuriuose jam galimai 39 atvejais iš kaltinime nurodytų 70-ies įsiteisėjusiais nutarimais buvo skirtos administracinės nuobaudos. Kasacinis teismas konstatavo, kad nors minėtos nuobaudos buvo panaikintos nutraukus administracinių nusižengimų teisenas, šioje byloje nustatyti pažeidimai, susiję su administracinių pažeidimų bylų atnaujinimu, ir proceso kartojimas jau pagal BPK nustatytas taisykles pažeidžia ir jas. Taigi žemesnės instancijos teismų sprendimai dėl *non bis in idem* principo pažeidimo dėl veikų, už kurias išteisintajam įsiteisėjusiais nutarimais skirtos administracinės nuobaudos, yra teisingi. Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad duomenys apie skirtas nuobaudas dėl kaltinime nurodytų veikų yra netikslūs, jų tikrumas kelia abejonių, Administracinių nusižengimų registro išrašė esantys duomenys ne visais atvejais sutampa su priimtais nutarimais, todėl reikalauja naujo patikrinimo.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas nusprendė, kad apeliacinės instancijos teismas nevisiškai įvykdė reikalavimus patikrinti bylą tiek, kiek to prašo apeliantas (prokuroras), ir pateikti skundo atmetimo motyvus, o išvadas padarė nesiėmęs įmanomų priemonių visoms bylai teisingai išspręsti reikšmingoms aplinkybėms nustatyti ir neįvertinęs visų bylai išspręsti reikšmingų įrodymų bei aplinkybių. Dėl šių esminių baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimų apeliacinės instancijos teismo nutartis buvo panaikinta ir byla perduota iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Procesinė situacija, kai asmeniui dėl nusikalstamos veikos pradedamas ir tęsiamas baudžiamasis procesas, o asmuo dar atskirai traukiamas administracinė atsakomybė dėl jam inkriminuotos nusikalstamos veikos sudėties būtinųjų požymių, yra nepateisinama ir sukuria prielaidas pažeisti non bis in idem principą. Eismo įvykis ir jo padarymo aplinkybės, kaip vienas iš būtinųjų nusikalstamos veikos sudėties objektyviosios pusės

požymių, turėjo būti tiriami ir nustatomi viename procese, t. y. baudžiamojoje byloje. Nuteistasis administracine tvarka buvo nubaustas už eismo įvykį, sudarantį tik dalį jam inkriminuotos nusikalstamos veikos objektyviosios pusės požymių (neįvertintas 2,44 promilės neblaivumas, užtraukiantis baudžiamąją atsakomybę), o teisinė klaida, lėmusi netinkamos atsakomybės rūšies taikymą, yra šiurkšti. Be to, kaltininkui taikyta administracinė atsakomybė, jam paskiriant 10 Eur dydžio baudą, aiškiai neatitinka padarytos veikos pavojingumo. Taigi non bis in idem principo pažeidimo ištaisymas nutraukiant baudžiamąją bylą aiškiai prieštarautų teisingumo ir proporcingumo principams. Tokiu atveju svarstytinas kompensacinių priemonių taikymas.

Baudžiamoji byla Nr. [2K-7-61-511/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Šioje byloje nagrinėjamoje situacijoje asmeniui dėl eismo įvykio buvo surašytas administracinio nusižengimo protokolas, ir jis nubaustas pagal ANK dėl Kelių eismo taisyklių reikalavimų pažeidimo 10 Eur bauda už tai, kad, vairuodamas automobilį, išvažiuodamas iš namo kiemo, buvo neatidus, nepaliko tarpų tarp automobilio šonų, atsitrenkė į šalia stovintį automobilį, dėl to eismo įvykio metu buvo apgadinti abu automobiliai. Administracinio nusižengimo byloje priimtame nutarime nurodyta, kad vairuotojas buvo neblaivus, taip pat kad dėl įvykio pradėtas ikiteisminis tyrimas. Šis nutarimas yra įsiteisėjęs ir galiojantis, paskirtą baudą kaltininkas sumokėjo. Vėliau pirmosios instancijos teismas dėl tų pačių faktinių aplinkybių pripažino jį kaltu pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) 2811 straipsnį už tai, kad jis, vairuodamas automobilį, padarė eismo įvykį, kurio metu kliudė ir apgadino automobilį, o po šio eismo įvykio iki jo aplinkybių nustatymo vartojo alkoholį, jam buvo nustatytas 2,44 promilės neblaivumas. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs nuteistojo baudžiamąją bylą apeliacine tvarka, siekdamas išvengti *non bis in idem* principo pažeidimo, iš įrodytomis pripažintų nusikalstamos veikos aplinkybių pašalino aplinkybę, kad kaltininkas padarė minėtą eismo įvykį.

Kasacinis teismas nurodė, kad procesinė situacija, kai asmeniui dėl nusikalstamos veikos pradedamas ir tęsiamas baudžiamasis procesas, o asmuo dar atskirai traukiamas administracinė atsakomybė dėl jam inkriminuotos nusikalstamos veikos sudėties būtinųjų požymių, yra nepateisinama ir sukuria prielaidas pažeisti *non bis in idem* principą. Šiuo atveju eismo įvykis ir jo padarymo aplinkybės, kaip vienas iš būtinųjų nusikalstamos veikos sudėties objektyviosios pusės požymių, turėjo būti tiriami ir nustatomi viename procese, t. y. baudžiamojoje byloje. Kadangi baudžiamoji atsakomybė BK 281 straipsnio 2 dalyje už kelių transporto priemonės vairavimą neblaiviam (neblaiviu laikomas ir asmuo, kuris vartojo alkoholį po eismo įvykio iki jo aplinkybių nustatymo) nustatyta tik jeigu dėl to kilo eismo įvykis, dėl kurio buvo padaryta didelė turtinė žala, o už analogiškai padarytą nedidelę turtinę žalą baudžiamoji atsakomybė nėra nustatyta, tam, kad būtų išvengta *non bis in idem* principo pažeidimo, veika turėjo būti kvalifikuota tik pagal BK 2811 straipsnio 1 dalį kaip transporto priemonės vairavimas, kai vairuoja neblaivus asmuo.

Kasacinis teismas konstatavo, kad nagrinėjamoje byloje asmuo už iš esmės tapačius veiksmus, nurodytus administracinio teisės nusižengimo nutarime ir teismo nuosprendyje, buvo patrauktas ir

administracinė, ir baudžiamojon atsakomybėn. Svarbu ir tai, kad ir administracinio nusižengimo teisena, ir baudžiamasis procesas dėl jo padarytos veikos buvo pradėti ir vyko vienu metu, be to, minėtam nutarimui administracinio nusižengimo byloje įsiteisėjus, baudžiamasis procesas vyko toliau. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija tokią situaciją vertino kaip *non bis in idem* principo pažeidimą tiek dėl draudimo persekioti, tiek ir bausti už tą pačią veiką antrą kartą. Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad apeliacinės instancijos teismas, pašalindamas iš kaltininkui inkriminuojamos nusikalstamos veikos dalį kaltinimo aplinkybių, šio pažeidimo tinkamai neištaisė. Nuteistasis administracine tvarka buvo nubaustas už eismo įvykį, sudarantį tik dalį jam inkriminuotos nusikalstamos veikos objektyviosios pusės požymių (neįvertintas 2,44 promilės neblaivumas, užtraukiantis baudžiamąją atsakomybę), o teisinė klaida, lėmusi netinkamos atsakomybės rūšies taikymą, yra šiurkšti. Be to, kaltininkui taikyta administracinė atsakomybė, jam paskiriant 10 Eur dydžio baudą, aiškiai neatitinka padarytos veikos pavojingumo. Todėl kasacinis teismas konstatavo, kad *non bis in idem* principo pažeidimo ištaisymas nutraukiant baudžiamąją bylą aiškiai prieštarautų teisingumo ir proporcingumo principams. Tokiu atveju svarstytinai kompensacinių priemonių taikymas.

Atsižvelgdamas, be kita ko, į tai, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai sprendė *non bis in idem* principo pažeidimo ištaisymo klausimus, kasacinis teismas panaikino skundžiamą nutartį ir bylą grąžino apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo, ištaisant nurodytus trūkumus.

KALTINAMOJO, NUTEISTOJO AR ASMENS, KURIAM BYLA NUTRAUKTA, DALYVAVIMO NAGRINĖJANT BYLĄ IR TEISMO PAREIGOS UŽTIKRINTI TINKAMĄ INFORMAVIMĄ APIE TEISMO POSĖDĮ ASPEKTAI

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Alenas Piesliakas

Proceso dalyvių dalyvavimas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų posėdžiuose reglamentuotas skirtingai. Pagal baudžiamojo proceso įstatymą, kaltinamajam privaloma atvykti į pirmosios instancijos teismo posėdį, o nedalyvaujant kaltinamajam nagrinėti bylą leidžiama tik tuo atveju, jeigu jis yra ne Lietuvos Respublikos teritorijoje ir vengia atvykti į teismą (BPK 245 straipsnio 1 dalis, 246 straipsnio 1 dalis).

Nuteistasis, išteisintasis, asmuo, kuriam byla nutraukta, ar asmuo, kuriam paskirtos ar nepaskirtos priverčiamosios medicinos priemonės, turi teisę dalyvauti apeliacinės instancijos teismo posėdyje, tačiau jų dalyvavimas nėra privalomas. Šių asmenų, jeigu jiems buvo laiku pranešta apie bylos nagrinėjimo laiką, neatvykimas į teismo posėdį nekliaud nagrinėti bylos (BPK 322 straipsnio 2 dalis).

Kaltinamojo, nuteistojo, išteisintojo, asmens, kuriam byla nutraukta, asmens, kuriam paskirtos ar nepaskirtos priverčiamosios medicinos priemonės, teisė dalyvauti teismo posėdyje yra tiesiogiai susijusi su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtinta teise į teisingą bylos nagrinėjimą ir yra esminė šių asmenų gynybos teisių ir teisingo proceso garantija. Ši teisė iš esmės lemia

galimybę įgyvendinti kitas jam suteiktas procesines teises, kurias privalo užtikrinti teismas, – teisę reikšti prašymus, užduoti klausimus apklausiamiems asmenims, išsakyti savo poziciją dėl kaltės pripažinimo ar neigimo, kreiptis į teismą paskutiniu žodžiu ir kt. Šių teisių neįmanoma realiai užtikrinti, jeigu asmuo nebuvo tinkamai informuotas apie teismo posėdį ir dėl to neturėjo realios galimybės jame dalyvauti.

2023 metais kasacinės instancijos teismas nagrinėtose bylose ne kartą vertino, ar teismai užtikrino kaltinamojo, nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, teisę dalyvauti teismo posėdyje.

Baudžiamoji byla nedalyvaujant kaltinamajam gali būti nagrinėjama tik kai to primygtinai reikalauja teisingumo interesai ir yra įvykdyti procesiniai reikalavimai nedalyvaujančio kaltinamojo teisėms ir proceso teisingumui apsaugoti.

Baudžiamoji byla Nr. [2K-66-594/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Šioje byloje nuteistojo gynėja teigė, kad, nutaręs nagrinėti bylą kaltinamajam nedalyvaujant, pirmosios instancijos teismas, neturėdamas tam teisinio pagrindo, pažeidė fundamentalią kaltinamojo teisę – teisę dalyvauti jo paties bylos nagrinėjime, kartu sutrukdė kaltinamajam tinkamai įgyvendinti kitas jam įstatymo suteiktas procesines teises.

Kasacinis teismas nurodė, kad, pagal BPK 246 straipsnio 1 dalies nuostatas, nagrinėti bylą, kai nedalyvauja kaltinamasis, leidžiama tik tuo atveju, jeigu kaltinamasis yra ne Lietuvos Respublikos teritorijoje ir vengia atvykti į teismą.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad baudžiamoji byla nedalyvaujant kaltinamajam gali būti nagrinėjama tik kai to primygtinai reikalauja teisingumo interesai ir yra įvykdyti procesiniai reikalavimai nedalyvaujančio kaltinamojo teisėms ir proceso teisingumui apsaugoti. EŽTT praktikoje nurodoma, kad, esant teisėtiems pagrindams ir papildomoms kaltinamojo teisių apsaugos priemonėms, procesas in absentia (už akių) gali būti taikomas nepažeidžiant kaltinamojo teisės dalyvauti nagrinėjant bylą teisme. Kaltinamajam turi būti užtikrinta jo teisė būti informuotam apie baudžiamąjį procesą (esant realiai galimybei jam pranešti ar sužinoti), teisė turėti gynėją, teisė į bylos peržiūrėjimą, t. y. asmuo, nuteistas in absentia, sužinojęs apie procesą (kai jam apie tai anksčiau nebuvo žinoma), pagal nacionalinę teisę turi turėti realią galimybę pasiekti, kad jam pareikšti kaltinimai būtų iš naujo išnagrinėti iš esmės fakto ir teisės aspektais.

Šioje byloje buvo visos papildomą kaltinamojo teisių apsaugą garantuojančios baudžiamosios bylos nagrinėjimo už akių taikymo sąlygos – kaltinamajam buvo žinoma apie jam pradėtą baudžiamąjį procesą, proceso metu jam buvo užtikrinta teisė turėti gynėją. Kartu teisėjų kolegija nurodė, kad bylos medžiaga patvirtina, jog, žinodamas apie jam pradėtą baudžiamąjį procesą, iš anksto suderintus teismo posėdžius, nuteistasis išvyko iš Lietuvos Respublikos, prieš tai neįspėjęs teismo ir negavęs atitinkamo teismo leidimo. Apie savo išvykimą nuteistasis nebuvo informavęs ne tik teismo, bet ir savo gynėjos. Nuteistasis teikė prašymą dėl galimybės dalyvauti bylos nagrinėjime nuotoliniu būdu, tačiau nustatytu

laiku pagal jam atsiųstą nuorodą vaizdo konferencijos būdu neprisijungė. Sužinojęs apie priimtą apkaltinamąjį teismo nuosprendį, nuteistasis pasinaudojo savo teise pateikti apeliacinį skundą, dalyvavo apeliaciniame procese, kurio metu jam pareikšti kaltinimai buvo iš naujo išnagrinėti iš esmės fakto ir teisės aspektais.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad, nusprenddamas tęsti baudžiamosios bylos nagrinėjimą kaltinamajam (nuteistajam) nedalyvaujant, pirmosios instancijos teismas nepažeidė BPK 246 straipsnio 1 dalyje nustatytų reikalavimų.

Įstatymu įtvirtintas reikalavimas pranešti apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką nereiškia dokumento formalaus išsiuntimo. Tai reiškia faktą, kad asmeniui yra žinoma apie bylos nagrinėjimą, ir rūpestį, kad jis galės pasinaudoti savo teisėmis. Tai, kad BPK nustato galimybę nuteistajam, kurio padėties neprašoma bloginti, pranešti apie teismo posėdį ne šaukimu, o pranešimu, nereiškia, kad teismas neturi įsitikinti, jog nuteistajam apie teismo posėdį pranešta.

Baudžiamoji byla Nr. [2K-13-654/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Šioje baudžiamojoje byloje nuteistasis ir jo gynėjas kasaciniame skunde teigė, kad nagrinėjant apeliacinį skundą buvo pažeista jo teisė dalyvauti apeliacinės instancijos teismo posėdyje. Kasatorių vertinimu, baudžiamoji byla apeliacine tvarka buvo išnagrinėta tinkamai neinformavus nuteistojo apie teismo posėdžio vietą ir laiką.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad teismų praktikoje yra išaiškinta, jog nuteistojo (išteisintojo) dalyvavimas teismo posėdyje yra privalomas tuo atveju, kai apeliacinis skundas yra paduotas jo padėtį bloginančiais pagrindais arba kai teismas nusprendžia atlikti įrodymų tyrimą, arba kai nuteistasis pageidauja dalyvauti teismo posėdyje, arba kai teismas dėl kitų priežasčių pripažįsta, kad nuteistojo ar išteisintojo dalyvavimas posėdyje yra būtinas. Teisėjų kolegijos vertinimu, sisteminė BPK normų ir teismų praktikos analizė leidžia daryti išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas visų pirma turi įsitikinti, jog nuteistajam tinkamai pranešta apie apeliacinės instancijos teismo posėdžio laiką ir vietą. Tuo atveju, kai nuteistajam tinkamai pranešta, tačiau jis į posėdį neatvyko, teismas turi nuspręsti, ar galima bylą išnagrinėti be nuteistojo. Teismas sprendimą turi padaryti remdamasis teisės į teisingą teismą ir teisės į gynybą principų turinio aiškinimu ir minėtomis BPK nuostatomis, siekdamas teisingo bylos išnagrinėjimo.

Apžvelgiamoje byloje susipažinusi su apeliacinio proceso dokumentais, teisėjų kolegija nerado dokumentų, patvirtinančių, kad nuteistajam būtų buvę žinoma apie apeliacinės instancijos teismo posėdžio vietą ir laiką. Iš bylos medžiagos matyti, kad pranešimas nuteistajam buvo išsiųstas, tačiau byloje nėra informacijos, ar nuteistajam šis pranešimas buvo įteiktas. Šiame kontekste kasacinis teismas pabrėžė, kad vien pranešimo išsiuntimas, net jei jame posėdžio laikas parašytas paryškintu šriftu, neturint duomenų, kad proceso dalyvis pranešimą gavo, nėra tinkamas fakto, kad proceso dalyviui tinkamai pranešta, pagrindimas. Toks teismo procesas tampa formalus, juo nesiekama

teisingo bylos išnagrinėjimo ir tikrojo teisingumo, o teismo elgesys neatitinka BPK 45 straipsnyje nustatytos pareigos užtikrinti proceso dalyviams galimybę pasinaudoti savo procesinėmis teisėmis. Įstatymu įtvirtintas reikalavimas pranešti apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką nereiškia dokumento formalaus išsiuntimo, o jis reiškia faktą, kad asmeniui yra žinoma apie bylos nagrinėjimą, ir rūpestį, kad jis galės pasinaudoti savo teisėmis. Tai, kad BPK nustato galimybę nuteistajam, kurio padėties neprašoma bloginti, pranešti apie teismo posėdį ne šaukimu, o pranešimu, nereiškia, kad teismas neturi įsitikinti, jog nuteistajam apie teismo posėdį pranešta.

Spręsdama, ar nuteistasis norėjo dalyvauti apeliacinės instancijos teismo posėdyje, teisėjų kolegija nurodė, kad svarbu tai, jog apeliaciniame skunde nuteistasis prašė bylą apeliacinės instancijos teisme nagrinėti žodinio proceso tvarka. Žodinio proceso tikslas yra sudaryti sąlygas nuteistajam pasinaudoti BPK 7 ir 22 straipsniuose nustatytomis teisėmis, visų pirma ginčyti žemesnės instancijos teismo jam nepalankaus sprendimo argumentus, kitos šalies argumentus, pareikšti savo nuomonę visais klausimais, kylančiais nagrinėjant bylą ir turinčiais reikšmės jai teisingai išspręsti, tiesiogiai teismui išsakyti savo argumentus. Teisėjų kolegijos vertinimu, apeliaciniame skunde esantis prašymas nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka gali rodyti, kad nuteistasis pageidauja dalyvauti apeliaciniame procese ir įgyvendinti savo teises.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad nuteistojo norą dalyvauti apeliacinės instancijos teismo posėdyje parodo ir nuteistojo prašymas atnaujinti procesą, kuris buvo gautas praėjus penkioms dienoms po apeliacinės instancijos teismo posėdžio. Jame nuteistasis nurodė, kad apie bylos nagrinėjimą apeliacinės instancijos teismo posėdyje jis nežinojo, o apie jau išnagrinėtą bylą sužinojo atsitiktinai. Teismo posėdis įvyko be jo, nors jis norėjo susirasti norimą gynėją, pasisakyti dėl skundo, prašyti atlikti įrodymų tyrimą ir pasakyti paskutinį žodį. Gavęs šį prašymą, apeliacinės instancijos teismas dėl jo pasisakė kasacine tvarka apskųstoje nutartyje. Teismas įvertino, kad BPK reikalauja nuteistajam, kurio teisinės padėties neprašoma sunkinti, išsiųsti pranešimą apie teismo posėdžio vietą ir laiką, toks pranešimas buvo išsiųstas nuteistojo nurodytu gyvenamosios vietos adresu ir taip, teismo vertinimu, nuteistajam buvo tinkamai pranešta apie posėdį. Kasacinis teismas nesutiko su tokiomis apeliacinės instancijos teismo išvadomis ir pažymėjo, kad BPK nuostatos įpareigoja teismą įsitikinti, jog apeliantui tinkamai pranešta apie posėdžio vietą ir laiką. Teisėjų kolegija pabrėžė ir tai, kad teisės dalyvauti teismo posėdyje, kai to pageidauja nuteistasis, neužtikrinimas pripažįstamas esminiu teisės į gynybą pažeidimu.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad dėl to, jog buvo neužtikrintos ir nerealizuotos nuteistojo procesinės teisės dalyvauti teismo posėdyje, buvo suvaržyta įstatymų garantuota nuteistojo teisė į gynybą.

Apeliacinio skundo prašymas apeliacinės instancijos teisme nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka ar noras pačiam sau atstovauti gali rodyti, kad asmuo pageidauja dalyvauti apeliaciniame procese ir pats ginti savo teises.

Baudžiamoji byla Nr. [2K-280-654/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Kasaciniame skunde asmuo, kuriam byla nutraukta, teigė, kad jis neturėjo galimybės dalyvauti teismo posėdyje ir išdėstyti savo argumentų nagrinėjant bylą apeliacine tvarka, nes apie posėdį sužinojo tą pačią dieną gavęs neregistruotą laišką.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad šioje byloje apeliaciniame skunde asmuo, kuriam byla nutraukta, nurodė, jog pageidauja, kad skundas būtų nagrinėjamas žodinio proceso tvarka, o apeliacinės instancijos teisme jis sau atstovaus pats. Teisėjų kolegijos vertinimu, toks apeliacinio skundo prašymas apeliacinės instancijos teisme nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka ar noras pačiam sau atstovauti gali rodyti, kad asmuo pageidauja dalyvauti apeliaciniame procese ir pats ginti savo teises.

Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad, pagal BPK 324 straipsnio 1 dalį, įžanginėje posėdžio dalyje teisėjų kolegijos pirmininkas patikrina, kas atvyko į posėdį, ar apie bylos nagrinėjimo laiką buvo pranešta asmenims, nurodytiems BPK 322 straipsnyje. Iš bylos medžiagos matyti, kad įžanginėje teismo posėdžio dalyje teismo posėdžių sekretorė pranešė, jog į teismo posėdį yra atvykę prokuroras ir asmens, kuriam byla nutraukta, gynėjas. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija nutarė bylą nagrinėti, nes tam nėra procesinių kliūčių, apie posėdžio vietą ir laiką asmeniui, kuriam byla nutraukta, buvo pranešta tinkamai ir laiku, prašymų atidėti bylos nagrinėjimą negauta. Kasacinio teismo vertinimu, tokia posėdžio eiga ir teisėjų kolegijos sprendimai neatitiko BPK 322 straipsnio 2 dalies ir 324 straipsnio reikalavimų, neužtikrino asmens teisės į teisingą teismą ir teisės į gynybą principų laikymosi, taip pat neatitiko Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimų taikant apelianto dalyvavimą teismo procese reglamentuojančias nuostatas.

Iš byloje esančių dokumentų matyti, kad pranešimas apie paskirtą posėdį buvo išsiųstas, tačiau byloje nėra informacijos, ar asmuo, kuriam byla nutraukta, šį pranešimą gavo. Apeliacinės instancijos teismas sureikšmino pranešimo išsiuntimo faktą ir nesiaiškino, ar asmuo jį gavo, ar jam kitais būdais yra pranešta apie bylos nagrinėjimo laiką.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad dėl to, jog buvo neužtikrintos ir nerealizuotos asmens, kuriam byla nutraukta, procesinės teisės dalyvauti teismo posėdyje, buvo suvaržyta įstatymų garantuota jo teisė dalyvauti teismo posėdyje.

NUSIKALSTAMOS VEIKOS VALSTYBĖS TARNYBAI IR VIEŠIESIEMS INTERESAMS

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Artūras Pažarskis

Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms (Konstitucijos 5 straipsnio 3 dalis). Tai reiškia, kad valstybės institucijos ir pareigūnai turi vykdyti savo funkcijas vadovaudamiesi Konstitucija, teise, veikdami Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, taip pat turi tinkamai įgyvendinti jiems Konstitucijos ir įstatymų suteiktus įgaliojimus (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. kovo 2 d., balandžio 12 d.

nutarimai). Valstybė turi pareigą užtikrinti ne tik žmogaus teisių ir laisvių gynimą nuo kitų asmenų neteisėtų kėsinių, bet ir neleisti, kad jas pažeistų pačios valstybės institucijos ar pareigūnai.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXXIII skyriuje yra įtvirtintos nusikalstamos veikos, kuriomis pažeidžiami valstybės tarnybos principai ir viešieji interesai. Valstybės tarnyba, be kita ko, yra grindžiama nesavanaudiškumo, sąžiningumo ir nešališkumo, teisingumo, viešumo ir skaidrumo principais. Šių nusikalstamų veikų pavojingumas pasireiškia tuo, kad tokiomis veikomis žala padaroma normaliam valstybės tarnybos funkcionavimui, valstybės institucijų veiklai, jų prestižui, pažeidžiamas viešasis interesas. Aiškinant nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams sudėčių požymius, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 metų praktikoje pasisakyta įvairiais aktualiais šių nusikalstamų veikų požymių – didelės neturtinės žalos, turtinės ar kitokios asmeninės naudos siekimo, kyšio dalyko, tyčinės kaltės požymių nustatymo piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi arba viršijant įgaliojimus, prekybos poveikiu požymių, dėl asmens, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės, parodymų vertinimo ir kt. – aspektais.

Nustatant BK 228 straipsnio 2 dalyje nurodytą padarytos didelės neturtinės žalos požymį, turi būti atsižvelgiama į atliktų veiksmų pobūdį, teisės aktų, kurie pažeisti piktnaudžiaujant, lygmenį, kaltininko einamų pareigų svarbą, padarytos veikos neigiamą poveikį valstybės tarnybos autoritetui ir (ar) valstybės institucijai.

Baudžiamoji byla Nr. [2K-7-117-697/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Šioje baudžiamojoje byloje kasatorius, nuteistas už piktnaudžiavimą Lietuvos Respublikos Seimo nario tarnybine padėtimi, Seimo nario mandatą naudodamas ne savo pareigoms atlikti, o privatiems kitų asmenų interesams tenkinti, kasaciniame skunde teigė, kad žemesnės instancijos teismai klaidingai piktnaudžiavimo sudėtyje nustatė didelės neturtinės žalos požymį. Pasak kasatoriaus, šis požymis turi būti vertinamas kartu su visuomenės nuomone bei požiūriu į jo, kaip Seimo nario, veiklą, jam išreikštu politiniu pasitikėjimu.

Kasacinis teismas, išnagrinėjęs kasacinę bylą, nurodė, kad teismai nuteistojo veiksmuose teisingai konstatavo teisinės valstybės keliamų reikalavimų Seimo nario veiklai nuostatų sąmoningą pažeidimą. Teismų nustatyti piktnaudžiavimo veiksmai menkino tiek einamų pareigų prestižą, tiek ir institucijos, kurioje Seimo narys dirbo, autoritetą, formavo neigiamą Lietuvos visuomenės nuomonę apie Seimą ir Seimo narius. Seimo narys veikė vadovaudamasis ne Lietuvos Respublikos Konstitucija ir ne valstybės, o išimtinai savo ir privataus juridinio asmens interesais, dargi siekdamas gauti turtinės naudos sau, ir taip sukėlė įstatyme nurodytus padarinius, t. y. didelę neturtinę žalą valstybei. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nei Seimo komisijos, nei politinės partijos, nei profesinės sąjungos, savivaldybės ar jų gyventojų išreikštas pasitikėjimas Seimo nariu nesudaro pagrindo Seimo nariui veikti ignoruojant pagrindinius iš Konstitucijos jo veiklai keliamus principus.

Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį ir į tai, kad išrinktas Seimo nariu asmuo nėra laisvas veikti savo asmeniniais interesais, to neleidžia ir laisvojo Seimo nario mandato principas. Seimo nario laisvasis

mandatas negali būti tapatinamas su Seimo nario absoliučiai laisvu veikimu vien savo nuožiūra, ignoruojant Konstituciją, nes Konstitucija suponuoja tik tokią Seimo nario nuožiūros ir tokią Seimo nario sąžinės sampratą, pagal kurią tarp Seimo nario nuožiūros bei Seimo nario sąžinės ir Konstitucijos reikalavimų bei jos saugomų ir ginamų vertybių nėra atotrūkio ar prieštaravimų. Taigi konstitucinis Seimo nario laisvojo mandato principas negali būti suprantamas kaip Konstitucijos ir įstatymų nevaržoma Seimo nario absoliuti laisvė veikti taip, kad Seimas negalėtų įgyvendinti iš Konstitucijos kylančių reikalavimų ir kad būtų priimti su Konstitucija nesuderinami sprendimai.

Turtinės naudos siekimas suprantamas kaip siekimas bet kokios turtinio pobūdžio naudos (pavyzdžiui, neatlygintinai naudotis įmonės turtu ar įsigyti jį sumažintomis kainomis, gauti jo iš kitų asmenų) ne tik sau, bet ir savo giminėms, šeimos nariams ar kitiems asmenims, su kuriais valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo susijęs draugystės, partnerystės ar pan. ryšiais, o siekimas kitokios asmeninės naudos – kaip siekimas gauti neturtinio pobūdžio naudos.

Baudžiamoji byla Nr. [2K-7-117-697/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Kasaciniame skunde taip pat buvo keliamos abejonės dėl tinkamo turtinės naudos požymio, piktnaudžiaujant Seimo nario tarnybine padėtimi, nustatymo, teigiant, kad kasatorius gavo naudą neilgą laiką, bendrovė nepatyrė jokių neigiamų pasekmių, kasatorius nėra skolingas bendrovės darbuotojams.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad turtinės naudos siekimas suprantamas kaip siekimas bet kokios turtinio pobūdžio naudos (pavyzdžiui, neatlygintinai naudotis įmonės turtu ar įsigyti jį sumažintomis kainomis, gauti jo iš kitų asmenų) ne tik sau, bet ir savo giminėms, šeimos nariams ar kitiems asmenims, su kuriais valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo susijęs draugystės, partnerystės ar pan. ryšiais, o siekimas kitokios asmeninės naudos – kaip siekimas gauti neturtinio pobūdžio naudos. Nustatant BK 228 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą kvalifikuoto piktnaudžiavimo, kuris pasireiškia kaltininkui veikiant tyčia, sudėtį, tiek turtinės, tiek kitokios asmeninės naudos siekimas visais atvejais turi būti aiškiai nustatytas ir motyvuotas, tai apeliacinės instancijos teismas ir padarė.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, išplėstinė septynių teisėjų kolegija pirmiau nurodytus kasacinio skundo argumentus pripažino nepagrįstais ir atmetė..

Tokiais atvejais, kai veika yra formalus pobūdžio, nes realiai negali pažeisti fizinių ar juridinių asmenų teisių arba sukelti minėtiems asmenims ar valstybei teisiškai reikšmingų padarinių, gali būti konstatuota, kad veika nėra pavojinga baudžiamųjų įstatymų požiūriu ir neužtraukia baudžiamosios atsakomybės arba yra mažareikšmė).

Baudžiamoji byla Nr. [2K-90-788/2022](#) (aktyvi nuoroda)

Kitoje kasacinio teismo išnagrinėtoje baudžiamojoje byloje, kurioje nuteistųjų gynėjas kasaciniu skundu prašė nuteistuosius atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės dėl veikos mažareikšmiškumo, toks kasatoriaus prašymas buvo pripažintas pagrįstu ir konstatuota, kad, atsižvelgiant į nuteistųjų tyčios kryptingumą, jų tikslus ir motyvus, yra pagrindas pripažinti jų padarytas veikas mažareikšmėmis.

Tokią išvadą kasacinis teismas padarė įvertinęs byloje nustatytas aplinkybes: nuteistiesiems inkriminuotų melagingų parodymų, duotų ikiteisminio tyrimo metu, apimtis yra minimali, t. y. patvirtinant tik vieną aplinkybę – kad jie patys pasirašė protokoluose; nuteistieji buvo įsitikinę, jog neautentiški parašai prie jų pavardžių profesinės sąjungos narių protokoluose niekaip nepažeidžia jų teisių ir atitinka jų valią balsuojant, taigi iš esmės išreiškė savo sutikimą su protokolų turiniu, manydami, kad tik jie patys turi teisę spręsti dėl savo parašų – autentiški jie ar ne; pasiteiravus proceso dalyvių, ar pasirašymas už kitus buvo susijęs su koku nors konfliktu su profesinės sąjungos nariais, už kuriuos buvo pasirašyta, bandymu juos apgauti ir pan., nei nuteistieji, nei prokuroras tokių aplinkybių nepatvirtino; nuteistieji netikrą faktą dėl savo parašų patvirtino įsitikinę, jog jų kolegė (profesinės sąjungos aktyvistė) nepagrįstai persekiojama dėl formalaus pažeidimo, t. y. už pasirašymą už juos, nors jie patys dėl to jai pretenzijų neturi ir visiškai su tuo sutinka.

Teisėjų kolegijos vertinimu, toks bylos kontekstas leidžia daryti išvadą, kad melagingo fakto patvirtinimas per apklausą buvo nulemtas ne piktavališko tikslo trukdyti teisingumui, t. y. kad kitas asmuo išvengtų pelnytą atsakomybę ar kad nekaltas asmuo būtų nepagrįstai nuteistas, bet siekio, kad istorija su jų parašais nepakenktų, jų manymu, nieko blogo nepadariusiai kolegei; taigi nuteistųjų padarytos veikos nėra pasiekusios tokio pavojingumo laipsnio, kad, vertinant pagal protingumo, proporcingumo, teisingumo ir kitų bendrųjų teisės principų nuostatas, būtų pagrįstas baudžiamojo pobūdžio priemonių taikymas.

Atsižvelgdama į tai, teisėjų kolegija konstatavo, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą – BK 37 straipsnio nuostatas, ir dėl to jų sprendimus panaikino, o nuteistuosius atleido nuo baudžiamosios atsakomybės dėl jų padarytų veikų mažareikšmiškumo ir baudžiamąją bylą jiems nutraukė.

Papirkimas (prekyba poveikiu) apima dviejų asmenų (papirkėjo ir paperkamojo) skirtingus veiksmus – papirkėjo, kuris už kyšį siekia, kad jo interesais būtų atliekami veiksmai ar nuo jų būtų susilaikoma, ir paperkamojo, kuris už kyšį pažada veikti papirkėjo interesais. Nors šių nusikalstamų veikų dalyvių veiksmai yra susiję, tačiau vieno asmens kaltės turinys negali būti perkeltas kitam veikos subjektui. Papirkėjo pasiryžimas veikti neteisėtai savaime nereiškia, kad tai žino ir neteisėtai veikia ir kitas su juo susijęs asmuo.

Baudžiamoji byla Nr. [2K-7-228-648/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Kitoje kasacinio teismo nagrinėtoje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismas rajono savivaldybės merą išteisino, o apeliacinės instancijos teismas nuteisė už prekybą poveikiu pagal BK 226 straipsnio 2 dalį (tarpininko kyšininkavimą). Apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, jog meras

pareikalavo duoti kyšį, susitarė dėl kyšio ir priėmė 1000 Eur kyšį kaip auką savo ir visuomeninio rinkimų komiteto naudai už pažadą kitam asmeniui paveikti rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojus, kad šie teisėtai veiktų vykdydami įgaliojimus ir skubos tvarka imtųsi veiksmų, kad būtų patikslinti žemės sklypo kadastro duomenys ir žemės sklypas būtų perimtas rajono savivaldybės žinion. Nuteistojo gynėjas kasaciniu skundu nesutiko su tokiu apeliacinės instancijos teismo sprendimu.

Kasacinis teismas, plėtodamas savo praktiką dėl prekybos poveikiu požymių aiškinimo kontekste, išaiškino, kad papirkimas (prekyba poveikiu) apima dviejų asmenų (papirkėjo ir paperkamojo) skirtingus veiksmus: papirkėjo, kuris už kyšį siekia, kad jo interesais būtų atliekami veiksmai ar nuo jų būtų susilaikoma, ir paperkamojo, kuris už kyšį pažada veikti papirkėjo interesais. Nors šių nusikalstamų veikų dalyvių veiksmai yra susiję, tačiau vieno asmens kaltės turinys negali būti perkeltas kitam veikos subjektui. Paperkamas asmuo turi suprasti paperkančiojo veiksmų esmę ir su tuo sutikti. Svarbu nustatyti, kad kaltininkas, vykdydamas savo tarnybines funkcijas, supranta, kad už jo veikimą (neveikimą) jam bus atsilyginta. Papirkėjo pasiryžimas veikti neteisėtai savaime nereiškia, kad tai žino ir neteisėtai veikia ir kitas su juo susijęs asmuo. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad šioje byloje apeliacinės instancijos teismas mero kaltės turinio vertinimą sutapatino su asmens, kuris prokuroro nutarimu, patvirtintu ikiteisminio tyrimo teisėjo, ikiteisminio tyrimo metu buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 226 straipsnio 1 dalį, kaltės turiniu ir nesiėmė veiksmų būtent mero tiesioginei tyčiai nustatyti.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad kaltinime nurodyto žemės sklypo perėmimas savivaldybės žinion pradėtas vykdyti ir vykdytas išimtinai rajono savivaldybės interesais ir naudai, kad vėliau galėtų būti išnuomotas ir jame galėtų būti vykdoma komercinio ar kito pobūdžio veikla. Nesant įrodymų, kad meras kokiu nors būdu stengėsi palengvinti sąlygas kito asmens valdomai (ar kokiais nors kitais) įmonei sklypą išsinuomoti, ėmėsis veiksmų, kad būtų daroma įtaka būsimo nuomos aukciono procedūroms, liko neaišku, kaip apskritai galėjo būti veikiamas kito asmens (jo įmonės) interesais. Be to, byloje nebuvo nustatyta, kad dėl kaltinime nurodyto žemės sklypo perėmimo skubos tvarka savivaldybės žinion buvo imtasi išskirtinių veiksmų, nesilaikyta žemės sklypo perėmimo tvarkos, būtų sutrikdyta normali valstybės tarnautojų darbo tvarka ar pan.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija, be kita ko, pažymėjo, kad byloje nustatyta, jog mero veiksmai, susiję su žemės sklypo klausimų sprendimu, atitiko įprastų savivaldybės funkcijų įgyvendinimą, o žemės sklypo perėmimo savivaldybės žinion inicijavimas ir galimybė vėliau rengti aukcioną dėl naudojimosi sklypu (sklypo nuomos), nesudarant (nepažadant) jokių išskirtinių sąlygų kito asmens (jo įmonės) naudai ir nesikišant į aukciono rengimo procedūras, yra pernelyg nutolę nuo nusikalstamo pažado BK 226 straipsnio 2 dalies prasme. Kasacinis teismas taip pat konstatavo, kad toks veikimas galėtų būti vertinamas kaip korupcinio pobūdžio nusikaltimas tik nustačius ir faktinėmis bylos aplinkybėmis pagrindus, jog meras reikalavo už tokį veikimą kokio nors atlygio, manipuliuodamas žemės sklypo perėmimo eiga (pagreitindamas ar stabdydamas klausimo sprendimą) priklausomai nuo paramos (ne)gavimo, tačiau tokios aplinkybės apžvelgiamoje byloje nebuvo nustatytos.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad pirmosios, o ne apeliacinės instancijos teismas padarė teisingas ir įrodymais pagrįstas išvadas, jog nagrinėjamu atveju nebuvo padaryta nusikalstama veika, nustatyta BK 226 straipsnio 2 dalyje.

BAUSMĖS VYKDYMO ATIDĖJIMO TAIKYMO AKTUALIJOS LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKOJE

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Algimantas Valantinas

Viena iš baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo formų – bausmės vykdymo atidėjimas. Pagal BK 75 straipsnį, asmeniui, pirmą kartą nuteistam arešto bausme, teismas gali atidėti paskirtos arešto bausmės vykdymą, o asmeniui, nuteistam tam tikro dydžio laisvės atėmimo bausme už tam tikrų nusikalstamų veikų padarymą, – atidėti arba iš dalies atidėti paskirtos bausmės vykdymą, paskirti jam intensyvią priežiūrą, baudžiamojo poveikio priemones ir (ar) tam tikras pareigas.

Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad bausmės vykdymo atidėjimas yra išimtinė bausmės įgyvendinimo forma, galima tada, kai bylos aplinkybių visuma neleidžia abejoti, kad arešto ar laisvės atėmimo bausmė (jos dalis) realiai gali būti neatliekama, tačiau, kilus pagrįstų abejonių, šis institutas neturi būti taikomas. Teismas, priimdamas sprendimą dėl bausmės vykdymo atidėjimo, vadovaujasi bendraisiais bausmės skyrimo ir bausmės paskirties pagrindais, taip pat atsižvelgia į įvairias bylos aplinkybes – tiek susijusias su padaryta nusikalstama veika, tiek ir su nuteistojo asmenybe. Kasacinio teismo praktikoje taip pat pripažįstama, kad atidėti bausmės vykdymą asmeniui yra teismo teisė, bet ne pareiga. Pažymėtina, kad abiem atvejais – ir taikant bausmės vykdymo atidėjimą, ir atsisakant jį taikyti – teismų sprendimai turi būti motyvuoti ir pagrįsti byloje nustatytais aplinkybėmis.

Kasacinio teismo 2023 metų praktikoje spręsta nemažai su bausmės vykdymo atidėjimu susijusių klausimų. Kasacinis teismas ir toliau, vadovaudamasis BK nuostatomis, nuosekliai plėtojo savo ankstesnę praktiką, spręsdamas dėl bausmės vykdymo atidėjimo instituto taikymo ir su juo susijusių intensyvios priežiūros, baudžiamojo poveikio priemonių ir (ar) tam tikrų pareigų skyrimo pagrįstumo.

Iš 2023 metais kasacinio teismo praktikoje nagrinėtų baudžiamųjų bylų, kuriose buvo sprendžiamas klausimas dėl bausmės vykdymo atidėjimo taikymo, matyti, kad yra nuosekliai laikomasi pozicijos, jog šis įstatymų leidėjo įtvirtintas institutas gali būti taikomas tada, kai nustatomos BK 75 straipsnyje nurodytos bausmės vykdymo atidėjimo ar dalinio bausmės vykdymo atidėjimo nuteistajam sąlygos ir padaroma motyvuota išvada, kad yra pakankamas pagrindas manyti, jog bausmės tikslai konkrečiam nuteistam asmeniui bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo arba atlikus tik jos dalį.

Bausmės vykdymo atidėjimo institutas gali būti taikomas tada, kai nustatomos BK 75 straipsnyje nurodytos bausmės vykdymo atidėjimo ar dalinio bausmės vykdymo atidėjimo nuteistajam sąlygos ir padaroma motyvuota išvada, kad yra pakankamas pagrindas

manyti, jog bausmės tikslai konkrečiam nuteistam asmeniui bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo arba atlikus tik jos dalį.

Baudžiamosios bylos Nr. [2K-18-697/2023](#), [2K-45-654/2023](#) (aktyvios nuorodos)

Vienoje iš apžvelgiamų baudžiamųjų bylų paduotame kasaciniame skunde nuteistasis teigė, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai įvertino byloje esančius BK 75 straipsnio nuostatomis taikyti reikšmingus – jo asmenybę ir nusikalstamą veiką apibūdinančius – duomenis.

Teisėjų kolegija, pabrėždama bausmės vykdymo atidėjimo institutui taikyti reikšmingų byloje nustatytų aplinkybių visumos vertinimo svarbą, nesuteikiant prioritetinės reikšmės tik daliai jų, pirmiau nurodytus kasatoriaus argumentus pripažino nepagrįstais.

Kasacinis teismas nurodė, kad baudžiamajame įstatyme nepateikiamas aplinkybių, į kurias teismas turėtų atsižvelgti svarstydamas, ar bausmės tikslai kaltininkui bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo (atlikus dalį paskirtos bausmės), sąrašas. Tačiau teismų praktikoje nurodoma, kad, spręsdami šį klausimą, teismai vadovaujasi bendraisiais bausmės skyrimo ir bausmės paskirties pagrindais, taip pat turi būti vertinamos visos bylos aplinkybės, susijusios ir su padaryta nusikalstama veika, ir su nuteistojo asmenybe, t. y. nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdis, laipsnis, nuteistojo asmenybės teigiamos ir neigiamos savybės, jo elgesys šeimoje ir visuomenėje, polinkiai, nusikalstamos veikos padarymo priežastys, elgesys po nusikalstamos veikos padarymo (ar jis supranta padarytų nusikalstamų veikų pavojingumą ir kritiškai vertina savo elgesį, pripažįsta kaltę, neneigė jos ir ikiteisminio tyrimo metu, nesistengė išvengti atsakomybės, savo elgesiu po nusikalstamos veikos padarymo siekė įrodyti, jog ateityje nedarys kitų veikų).

Kasacinis teismas nurodė, kad kasatoriaus padaryta nusikalstama veika nors ir priskiriama prie neatsargių nusikaltimų, tačiau ja buvo itin šiurkščiai pažeisti Kelių eismo taisyklių reikalavimai (būdamas neblaivus, nakties metu automagistralėje vairavo ir viršijo leistiną greitį net 95 km/h) ir dėl to sukelti sunkūs negrįžtami padariniai (vienas asmuo žuvo, o kitiems dviem nežymiai sutrikdyta sveikata). Nuteistasis po sukulto eismo įvykio iš įvykio vietos pasišalino. Kasatoriaus padaryta nusikalstama veika nebuvo atsitiktinė – jis jau anksčiau buvo baustas administracine tvarka už vairavimą neblaiviam, chuliganišką vairavimą bei greičio viršijimą. Po eismo įvykio padarymo jam buvo pradėti du ikiteisminiai tyrimai, jie, kaltininkui su nukentėjusiuoju susitaikius, buvo nutraukti. Šių aplinkybių visuma rodo, kad nuteistasis savo elgesio nevertina kritiškai, o padarytas nusikaltimas yra logiška jo gyvenimo būdo, susiformavusios tam tikros kriminalinės pasaulėžiūros, ją laikant natūraliu reiškiniu savo gyvenime, pasekmė. Kasatorius gydymą nuo alkoholio priklausomybės pradėjo praėjus gerokai daugiau nei metams po eismo įvykio, be to, gydymas truko vos mėnesį, ilgą laiką iki nusikaltimo padarymo, taip pat ir po jo padarymo niekur nedirbo. Todėl, siekiant apsaugoti visuomenę nuo pavojingo nuteistojo elgesio, užkardyti galimas naujas nusikalstamas veikas, šiuo atveju tik realus laisvės atėmimas atitiks bausmės tikslus ir taip bus įgyvendintas teisingumo principas.

Kitoje iš apžvelgiamų baudžiamųjų bylų, kurioje kasatorė buvo nuteista už sukčiavimą, turto pasisavinimą, dokumentų suklastojimą, teisėjų kolegija pritarė pirmosios ir apeliacinės instancijos

teismų sprendimams ir išvadai, kad pagrindo iš dalies atidėti jai paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymą nėra.

Kasacinis teismas konstatavo, kad žemesnės instancijos teismai, spręsdami dėl galimybės atidėti nuteistajai paskirtos bausmės vykdymą, pagrindinį dėmesį skyrė ankstesnėms jos padarytoms nusikalstamoms veikoms – jų padarymo laikui, nusikalstamų veikų skaičiui ir sunkumui, ikiteisminio tyrimo pradėjimo, ikiteisminio tyrimo metu vykusių apklausų ir teismų sprendimų įtakai tolesniems jos veiksams. Be to, teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į dar vieną vertinimo kriterijų, kuris yra svarbus sprendžiant, ar yra pakankamas pagrindas manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo, – tai nusikalstama veika padarytos žalos pašalinimo kriterijus. Šis kriterijus yra realus, patikrinamas ir parodo tikrą nuteisto asmens požiūrį į savo veiksmų pasekmes. Tokie veiksmai, kaip visos ar dalies turtinės žalos atlyginimas ar susitarimas dėl jos atlyginimo, rodo nuteistojo siekį pašalinti savo veiksmų pasekmes, atkurti buvusią nukentėjusio asmens padėtį, o kartu ir nuoširdų apgailestavimą dėl savo veiksmų, klaidų supratimą, atsakomybės nevangimą ir siekį ateityje nedaryti naujų nusikalstamų veikų. Jau iki šių nusikaltimų padarymo nuteistoji buvo skolinga labai didelę pinigų sumą ir neturėjo jokių galimybių grąžinti skolos, tačiau nesirūpino nuo jos nukentėjusiais asmenimis, o pasitaikius progai toliau siekė pagerinti savo gerovę, pati praturtėti darydama nusikaltimus ir padarydama žalą vis naujiems asmenims. Šie motyvai rodo nesant pagrindo manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo.

Teismų praktikoje nepritariama atvejams, kai bausmės vykdymo atidėjimas taikomas formaliai, neatsižvelgiant į tai, kad asmuo jau daug kartų teistas arba nusikalstamos veikos padarymo metu turi neišnykusį teistumą.

Baudžiamoji byla Nr. [2K-4-387/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Aptariamoje baudžiamojoje byloje toliau plėtojamas kasacinio teismo išaiškinimas, kad teismų praktikoje nepritariama atvejams, kai bausmės vykdymo atidėjimas taikomas formaliai, neatsižvelgiant į tai, kad asmuo jau daug kartų teistas arba nusikalstamos veikos padarymo metu turi neišnykusį teistumą.

Šioje baudžiamojoje byloje nustatyta, kad nuteistasis anksčiau yra net penkis kartus teistas, taip pat ir už panašaus pobūdžio nusikalstamų veikų nuosavybei padarymą, ir šioje byloje jam inkriminuotą nusikalstamą veiką padarė neišnykus teistumui. Nuteistasis savo kaltės dėl jam inkriminuoto nesunkaus tyčinio nusikaltimo padarymo nepripažino, savo veiksmų kritiškai nevertino ir nesigailėjo, nusikaltimu nukentėjusiesiems padarytos žalos neatlygino. Taigi naujo tyčinio nusikaltimo padarymas rodo, kad nuteistojo padaryta nusikalstama veika nėra atsitiktinė, anksčiau nuteistajam taikytos su realiu laisvės atėmimu nesusijusios bausmės siekiamo rezultato nedavė ir nesulaikė jo nuo naujo tyčinio nusikaltimo padarymo. Teisėjų kolegija konstatavo, kad šios ir kitos aplinkybės paneigia bausmės vykdymo atidėjimo instituto taikymo nuteistajam nagrinėjamoje byloje galimybę.

Tuo atveju, kai baudžiamojo poveikio priemonė – turtinės žalos atlyginimas arba pašalinimas – paskiriama pagal BK 75 straipsnį, baudžiamojo poveikio priemonės terminas negali būti ilgesnis nei bausmės vykdymo atidėjimo terminas; priešingu atveju šios baudžiamojo poveikio priemonės įvykdymas, o kartu ir jos paskirties įgyvendinimas nebus užtikrinami.

Baudžiamoji byla Nr. [2K-3-511/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Kitoje kasacinio teismo išnagrinėtoje baudžiamojoje byloje, kurioje civilinės ieškovės atstovė kasaciniu skundu prašė įpareigoti nuteistąjį bausmės vykdymo atidėjimo metu, t. y. per vienerius metus nuo bausmės vykdymo pradžios, atlyginti turtinę žalą, toks kasatorės prašymas buvo pripažintas pagrįstu.

Kasacinis teismas konstatavo, kad tuo atveju, kai baudžiamojo poveikio priemonė – turtinės žalos atlyginimas arba pašalinimas – paskiriama pagal BK 75 straipsnį, baudžiamojo poveikio priemonės terminas negali būti ilgesnis nei bausmės vykdymo atidėjimo terminas; priešingu atveju šios baudžiamojo poveikio priemonės įvykdymas, o kartu ir jos paskirties įgyvendinimas nebus užtikrinami. Tokia išvada padaryta atsižvelgus į Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo 30 straipsnio nuostatas – jei probuojamasis probacijos laikotarpiu įvykdė baudžiamojo poveikio priemones, kai sueina bausmės vykdymo atidėjimo laikas, jis laikomas atlikusiu bausmę; jeigu probuojamasis dėl pateisinamų priežasčių per teismo nustatytą laiką neįvykdo baudžiamojo poveikio priemonių, teismas probacijos tarnybų teikimu šį laiką gali pratęsti; jei probuojamasis be pateisinamų priežasčių nevykdo teismo paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių, teismas probacijos tarnybų teikimu priima sprendimą panaikinti bausmės vykdymo atidėjimą ir vykdyti pagal nuosprendį paskirtą bausmę.

Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas, paskyręs nuteistajam laisvės atėmimo bausmę, taikydamas BK 75 straipsnį, jos vykdymą atidėjo vieneriems metams, tačiau kartu paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės – turtinės žalos atlyginimo – terminą nustatė dvejiems metams. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad BK 75 straipsnio 5 dalis taikyta netinkamai ir ši klaida ištaisyтина nustatant, kad padarytą turtinę žalą nuteistasis turi atlyginti per bausmės vykdymo atidėjimo laiką.

BK 75 straipsnio 1 dalis dėl intensyvios priežiūros paskyrimo yra suformuluota ne kaip imperatyvi nuostata, įpareigojanti, skiriant bausmės vykdymo atidėjimą, nustatyti ir nuteistojo intensyvią priežiūrą, o kaip diskrecija, nustatanti teismo galimybę pasirinkti, ar atidėjus paskirtą bausmę nustatyti nuteistojo intensyvią priežiūrą, ar jos nenustatyti.

Baudžiamoji byla Nr. [2K-97-697/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Šioje baudžiamojoje byloje prokuroras kasaciniame skunde teigė, kad, pagal BK 75 straipsnio 1 dalies nuostatas, teismas, atidėdamas asmeniui paskirtos arešto bausmės vykdymą, privalėjo bausmės atidėjimo laikotarpiui paskirti nuteistajam ir intensyvią priežiūrą.

Kasacinis teismas, nesutikdamas su pirmiau nurodytu prokuroro teiginiu, išaiškino, kad BK 75 straipsnio 1 dalis dėl paskirtos bausmės vykdymo atidėjimo ir intensyvios priežiūros paskyrimo yra suformuluota ne kaip imperatyvi nuostata, įpareigojanti skiriant bausmės vykdymo atidėjimą nustatyti ir nuteistojo intensyvią priežiūrą, o kaip diskrecija, nustatanti teismo galimybę pasirinkti, nes įstatymo tekstas sukonstruotas su veiksmažodžiu „gali“. Vadinasi, teismui yra suteikta diskrecija, t. y. laisvė savo nuožiūra pagal bylos aplinkybes spręsti, ar atidėti paskirtos bausmės vykdymą, ar ne. Toliau sakinyje teismo diskrecija (galimybė) atidėti paskirtos bausmės vykdymą yra jungiama jungtuku „ir“, kadangi jungtukas „ir“ jungia vienuosį sakinių dalis („gali atidėti ir paskirti“), todėl neabejotina, kad „paskirti“ yra ne imperatyvi forma, o taip pat teismo diskrecija atidėjus paskirtą bausmę nustatyti nuteistojo intensyvią priežiūrą ar jos nenustatyti.

Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į tai ir sutikusi su apeliacinės instancijos teismo bylos aplinkybių vertinimu, neskiriant nuteistajam bausmės vykdymo atidėjimo metu intensyvios priežiūros, prokuroro kasacinį skundą atmetė.

ADMINISTRACINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ NELEGALŲ DARBŲ ASPEKTAI

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Alvydas Pikelis

Nelegalus darbas pažeidžia konstitucines žmogaus teises turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą darbo užmokestį ir socialinę apsaugą nedarbo atveju, iškreipia padėtį darbo rinkoje, sudaro sąlygas atsirasti nesąžiningai konkurencijai. Nelegalus darbas vertintinas kaip vienas sunkiausių darbo įstatymų pažeidimų, paneigiantis esmines imperatyvias darbo įstatymų nuostatas, todėl Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekse šis teisės pažeidimas įvertintas kaip vienas iš pavojingiausių administracinių teisės pažeidimų. Nelegalus darbas pažeidžia konstitucines žmogaus teises: „turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju“ (Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalis), iškreipia teisės aktais reglamentuotą padėtį darbo rinkoje, sudaro sąlygas atsirasti nesąžiningai konkurencijai. Bendrovės vadovas (darbdavys) turi užtikrinti tinkamą darbuotojo priėmimą į darbą bei sudarytos darbo sutarties įforminimą, todėl jis yra atsakingas už nelegalaus darbo atvejus bendrovėje.

Darbdavių ar kitų atsakingų asmenų administracinė atsakomybė už nelegalų darbą įtvirtinta ANK 95 straipsnyje. Pažymėtina, kad ANK 95 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės normos dispozicija yra blanketinė, nukreipiančioji, todėl nelegalaus darbo samprata ir jo pavojingi požymiai atskleidžiami kituose teisės aktuose.

Pagal Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo (toliau – UĮ) 56 straipsnio 1 dalį, nelegaliu darbu laikomos fizinio asmens (darbuotojo) pavaldžiai kitam asmeniui (darbdaviui) ir jo naudai atlygintinai atliekamos darbo funkcijos, kai darbdavys nesudaro darbo sutarties raštu ar nepraneša Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – „Sodra“)

teritorinei įstaigai mažiausiai prieš vieną dieną iki darbo pradžios apie darbuotojo priėmimą į darbą arba kai dirba trečiosios šalies pilietis, įdarbintas nesilaikant norminių teisės aktų, reglamentuojančių trečiųjų šalių piliečių įdarbinimą, nustatytos tvarkos.

2023 metais atnaujintose administracinių nusižengimų bylose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą nagrinėjo įvairius su administracine atsakomybe už nelegalų darbą susijusius klausimus. Bene dažniausiai buvo pasisakyta dėl nelegalaus darbo subjektyviųjų požymių ir trečiųjų šalių piliečių įdarbinimo.

Jei bendrovės vadovas savo pareigos užtikrinti tokį jo vadovaujamos bendrovės veiklos organizavimą, kad nebūtų pažeidžiami įstatymų nustatyti reikalavimai, nevykdo, jam kyla pareiga atsakyti už įmonės padarytus teisės pažeidimus.

Administracinio nusižengimo byla Nr. [2AT-14-511/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Aptariamoje atnaujintoje administracinio nusižengimo byloje administracinė atsakomybėn patrauktas bendrovės vadovas siekė įrodyti, kad jis nebuvo darbdavys ANK 95 straipsnio 1 dalies prasme, nes jis, kaip darbdavio įgaliotas atstovas, buvo atsakingas tik už darbo sutarčių sudarymą, o už atitinkamos „Sodros“ teritorinės įstaigos informavimą apie naujo darbuotojo darbo pradžią buvo atsakingas kitas bendrovės darbuotojas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad tam tikrus veiksmus darbdavys gali pavesti atlikti ir įgaliotam asmeniui, kuris gali būti traukiamas atsakomybėn pagal ANK 95 straipsnį, jei jis neatlieka pavestų su darbuotojo įdarbinimu susijusių pareigų ar jas atlieka netinkamai ir dėl to konstatuojami nelegalaus darbo požymiai. Šioje byloje teisėjų kolegija nustatė, kad administracinė atsakomybėn patrauktas asmuo, kaip bendrovės direktorius, dalį savo įgaliojimų darbo teisės srityje, t. y. Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – ir DK) 42 straipsnio 2 dalyje įstatymų leidėjo įtvirtintą darbdavio pareigą pranešti „Sodrai“ apie asmens darbo pradžią ne vėliau kaip prieš vieną darbo dieną iki numatytos darbo pradžios, perdavė fiziniam asmeniui – tam įgaliojo kitą bendrovės darbuotoją. Tačiau kartu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad bendrovės direktorius, žinodamas, jog apie įdarbintą asmenį „Sodros“ teritoriniam skyriui būtina pranešti prieš vieną darbo dieną iki numatytos darbo pradžios, duomenų apie įdarbintų asmenų darbo pradžią laiku nepateikė įgaliotam bendrovės darbuotojui. Teisėjų kolegija išaiškino, kad administracinė atsakomybėn patrauktas bendrovės direktorius, būdamas pakankamai rūpestingas, privalėjo asmenų priėmimą į darbą organizuoti taip, kad būtų užtikrintas tinkamas darbo teisinių santykių tarp darbdavio ir darbuotojo įforminimas, kad jis atitiktų įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimus, tačiau to nepadarė. Jei bendrovės vadovas savo pareigos užtikrinti tokį jo vadovaujamos bendrovės veiklos organizavimą, kad nebūtų pažeidžiami įstatymų nustatyti reikalavimai, nevykdo, jam kyla pareiga atsakyti už įmonės padarytus teisės pažeidimus.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas institucijos nutarimą paliko galioti be pakeitimų.

Būtent bendrovė, kaip darbdavė, kurios vardu vienvaldiškai veikia bendrovės vadovas, turi pareigą organizuoti įdarbinimo procesą taip, kad darbo sutartis su asmeniu būtų pasirašyta dar prieš asmeniui pradėdant realiai dirbti ir apie tai nustatyta tvarka ir terminais būtų pranešta „Sodros“ teritoriniam skyriui.

Administracinio nusižengimo byla Nr. [2AT-16-489/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Apžvelgiamoje atnaujintoje administracinio nusižengimo byloje administracinė atsakomybėn patraukto bendrovės direktoriaus atstovas teigė, kad su asmeniu nebuvo susitarimo (nei žodžiu, nei raštu ar jokia kita forma) dėl darbo bendrovėje, be to, byloje nenustatyta bendrovės direktoriaus kaltė dėl nagrinėjamo nelegalaus darbo atvejo.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad asmuo dėl galimybės įsidarbinti bendrovėje telefonu kalbėjosi su bendrovės personalo vadove, ši po pokalbio asmeniui atsiuntė reikalingus užpildyti dokumentus (prašymą priimti į darbą nuo kitos dienos, darbuotojo anketą ir formą dėl neapmokestinamojo pajamų dydžio taikymo). Tos pačios dienos vakare asmuo atvyko į prekybos centre esančią bendrovės prekybos salą, trumpai susipažino su darbo funkcijomis. Kitą dieną asmuo atvyko į prekybos salą ir ten praleido visą darbo dieną – jis bendravo su klientais, pardavinėjo produkciją, ją pakavo, dirbo su kasa, atnešdavo prekes iš sandėlio, tvarkė darbo vietą. Į prekybos salą asmuo atvyko ir dar kitą dieną, tačiau tą dieną dirbusi pardavėja susisiekė su bendrovės administracija ir sužinojusi, kad asmuo nėra įdarbintas, jam dirbti neleido. Teisėjų kolegija nusprendė, kad bendrovės atsakingų darbuotojų ir asmens tarpusavio susirašinėjimas bei kiekvieno iš jų pirmiau aptarti veiksmai patvirtino bendrovės ir asmens susitarimą sukurti darbo teisinius santykius. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad būtent bendrovė, kaip darbdavė, kurios vardu vienvaldiškai veikia bendrovės vadovas, turi pareigą organizuoti įdarbinimo procesą taip, kad darbo sutartis su asmeniu būtų pasirašyta dar prieš asmeniui pradėdant realiai dirbti ir apie tai nustatyta tvarka ir terminais būtų pranešta „Sodros“ teritoriniam skyriui. Pagal ANK 95 straipsnį atsako specialusis subjektas – darbdavys, jo teisėtą atstovą ar įgaliotą asmuo. Šioje byloje administracinė atsakomybėn patrauktas bendrovės direktorius darbo sutartis su įdarbinamais darbuotojais pasirašydavo pats ir kitiems asmenims to nebuvo pavedęs daryti, dėl to teisėjų kolegija nusprendė, kad apygardos teismas pagrįstai bendrovės direktorių pripažino tinkamu subjektu pagal ANK 95 straipsnio 1 dalį.

Kartu teisėjų kolegija pažymėjo, kad ANK 95 straipsnio 1 dalyje nustatytas administracinis nusižengimas gali būti padarytas tiek tyčia, tiek neatsargiai. Pagal byloje nustatytas aplinkybes apygardos teismas padarė išvadą, kad bendrovės direktorius nusižengimą padarė dėl neatsargumo, pasireiškusio nerūpestingumu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad administracinė atsakomybėn patrauktas asmuo, būdamas bendrovės vadovas, galėjo ir turėjo numatyti įvairias rizikas, taip pat ir susijusias su naujų darbuotojų įdarbinimu, ir dėl to kilsiančius padarinius, todėl privalėjo taip organizuoti bendrovės veiklą ir nustatyti tokią tvarką, kad tokia situacija, kai naujas darbuotojas pradeda atlikti darbo funkcijas bendrovės naudai, nesudarius rašytinės darbo sutarties ir nustatyta tvarka apie jo darbo pradžią nepranešus „Sodros“ teritoriniam skyriui, objektyviai negalėtų susidaryti, bet to nepadarė.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas apygardos teismo nutartį paliko galioti be pakeitimų.

Darbdavio pavedimas (įgaliojimas) kitai įmonei buhalterinės apskaitos tvarkymo paslaugų sutarties pagrindu atlikti įdarbinimo dokumentų pateikimo „Sodros“ teritoriniam skyriui funkciją nelaikytinas netinkamu.

Administracinio nusižengimo byla Nr. [2AT-20-697/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Šioje atnaujintoje administracinio nusižengimo byloje buvo kilęs teisės taikymo klausimas, susijęs su subjekto, kuris gali būti laikomas atsakingu pagal ANK 95 straipsnio 1 dalį, nustatymu. Institucijos nutarimu įmonės vadovas buvo nubaustas pagal ANK 95 straipsnio 1 dalį už tai, kad apie trijų užsienio valstybės piliečių įdarbinimą įmonėje nebuvo pranešta teisės aktų nustatyta tvarka – mažiausiai prieš vieną dieną neinformuotas „Sodros“ teritorinis skyrius. Apygardos teismas įmonės vadovės administracinio nusižengimo teiseną nutraukė konstatuodamas, kad ji su darbuotojų įdarbinimu susijusių dokumentų pateikimą „Sodros“ teritoriniam skyriui buvo delegavusi buhalterinės apskaitos tvarkymo paslaugas teikiančiai įmonei, dėl to ji neatitinka ANK 95 straipsnio 1 dalyje nurodytų specialiojo subjekto požymių. Prašyme atnaujinti administracinio nusižengimo bylą institucija teigė, kad įmonės vadovė turi būti patraukta administracinėn atsakomybėn pagal ANK 95 straipsnio 1 dalį, nes tik ji atitinka darbdavio požymius.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad aptariamoms teisės normos dispozicijoje nurodyta, jog už nusižengimą administracinėn atsakomybėn traukiamas darbdavys ar „kitas atsakingas asmuo“. DK 21 straipsnio 3 dalyje apibrėžta darbdavio sąvoka, tačiau DK normos nereglamentuoja, kas gali būti laikomas „kitu atsakingu asmeniu“ ANK 95 straipsnio 1 dalies prasme. Nei iš DK, nei iš teismų praktikoje pateiktų išaiškinimų nekyla prievolė, kad „kitas atsakingas asmuo“ būtų darbdavio darbuotojas, pvz., struktūrinio padalinio vadovas ar pan. Elektroninės draudėjų aptarnavimo sistemos naudojimo taisyklių bendrųjų nuostatų (toliau – Nuostatai) 4 dalies pagrindu elektroninius pranešimus ir elektroninius prašymus „Sodros“ teritoriniam skyriui turi teisę teikti darbdavys ar jo įgaliotas fizinis asmuo, turintis teisę pasirašyti socialinio draudimo pranešimus.

Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad darbdavio pavedimas (įgaliojimas) kitai įmonei buhalterinės apskaitos tvarkymo paslaugų sutarties pagrindu atlikti įdarbinimo dokumentų pateikimo „Sodros“ teritoriniam skyriui funkciją nelaikytinas netinkamu. Pagal pirmiau nurodytus Nuostatus, toks įgalioto asmens atliekamas veiksmas sukelia teisėtas pasekmes ir laikomas tinkamu „Sodros“ teritorinio skyriaus informavimu apie darbo santykių pradžią. Aptariamu atveju teisėjų kolegija konstatavo, kad įmonės vadovė ėmėsi tinkamų priemonių, kad įvykdytų savo pareigą informuoti „Sodros“ teritorinį skyrių apie asmenų darbo pradžią, – informavo buhalterinės apskaitos tvarkymo paslaugas teikiančią įmonę apie įdarbinimo pradžią, kad ši, vykdydama sutartyje aptartas pareigas, informuotų „Sodros“ teritorinį skyrių, todėl įmonės vadovės kaltės dėl inkriminuoto administracinio nusižengimo nenustatyta.

Kartu šiame kontekste Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad kiekvienu atveju sprendžiant dėl asmens kaltės pagal ANK 95 straipsnio 1 dalį, būtent dėl atsakomybės traukiamo subjekto, turi būti įvertinama visuma faktinių aplinkybių, susijusių su pareigos informuoti „Sodros“ teritorinį skyrių turiniu. Darbdavio veiksmai (sprendimai), kuriais šis įgalioja kitą asmenį atlikti įstatyme įtvirtintą pareigą, turi būti nekeliantys abejonių ir būti realūs, o ne deklaratyvūs. Šiuo atveju teisėjų kolegija nenustatė, kad įmonės vadovė turėjo siekti perkelti atsakomybę buhalterinės apskaitos tvarkymo paslaugas teikiančiai įmonei ar kad būtų susiklosčiusi tendencija, kai apie asmenų įdarbinimą yra sistemingai „netyčia“ ar „per klaidą“ nepranešama ir taip piktnaudžiaujama minėtos pareigos delegavimu kitam asmeniui.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas apygardos teismo nutarimą paliko galioti be pakeitimų.

Nepriklausomai nuo to, ar ketindamas įsidarbinti, taip pat tuo metu, kai atliekamos darbo funkcijos, užsienietis fiziškai atvyksta į Lietuvos Respubliką, esant įstatymo nustatytoms sąlygoms, jis turi turėti leidimą dirbti Lietuvos Respublikoje, jei darbo sutartyje Lietuvos Respublika yra nurodyta kaip galima darbo funkcijų atlikimo vieta.

Administracinio nusižengimo byla Nr. [2AT-7-511/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje buvo ginčijamas asmens nubaudimas pagal ANK 95 straipsnio 1 dalį už tai, kad, būdamas bendrovės direktorius, jis pažeidė UĮ 56 straipsnio 1 dalies 2 punktą, leisdamas bendrovėje dirbti tarptautinių krovinių vežimo transporto priemonės vairuotoju Moldovos Respublikos piliečiui, kuris buvo įdarbintas ir dirbo neįgijęs leidimo dirbti, nors tokią prievolę nustatė Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties (toliau – ir UTPĮ), nes tarptautinio krovinių vežimo transporto vairuotojo profesijos nustatyta kvota, pagal kurią darbuotojas buvo įdarbintas ir dirbo, buvo išnaudota iki jo įdarbinimo.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, atsižvelgdamas į galiojantį teisinį reguliavimą, nurodė, kad leidimas dirbti Lietuvos Respublikoje – tai dokumentas, suteikiantis užsieniečiui teisę dirbti Lietuvos Respublikoje jame nurodytą laiką; užsienietis, kuris ketina dirbti Lietuvos Respublikoje, privalo įsigyti leidimą dirbti, jeigu atvyksta į Lietuvos Respubliką dirbti ir yra užsienietis, kurio profesija įtraukta į Profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašą pagal ekonominės veiklos rūšis, ir yra išnaudota kvota, nustatoma pagal UTPĮ 57¹ straipsnį. Užsienietis leidimą dirbti privalo gauti iki numatytos darbo sutarties sudarymo dienos arba numatyto darbo Lietuvos Respublikoje pradžios. Teisėjų kolegija nustatė, kad iš Moldovos Respublikos piliečio ir bendrovės sudarytos darbo sutarties akivaizdžiai matyti, jog darbuotojas ketino dirbti tarptautinių krovinių vežimo transporto priemonės vairuotoju ir Lietuvos Respublikoje, ir kitose nenurodytose užsienio valstybėse.

Kartu teisėjų kolegija išaiškino, kad, pagal UTPĮ 57¹ straipsnio 1 dalį, kvota nustatoma užsieniečiams, kurie atvyksta į Lietuvos Respubliką dirbti pagal profesiją, kuri įtraukta į Profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašą pagal ekonominės veiklos rūšis, kurie atleidžiami nuo

pareigos įsigyti leidimą dirbti ir dėl kurių darbo atitikties Lietuvos darbo rinkos poreikiams Užimtumo tarnyba prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Užimtumo tarnyba) neturi priimti sprendimo. Išnaudojus kvotą, UTPĮ 57¹ straipsnio 1 dalyje nurodyti užsieniečiai, kurie ketina dirbti Lietuvos Respublikoje, privalo įsigyti leidimą dirbti. Darbdavys gali sudaryti darbo sutartį tik su užsieniečiu, turinčiu leidimą dirbti, išskyrus UTPĮ 58 straipsnyje nurodytus atvejus; užsieniečio darbas Lietuvos Respublikoje laikomas neteisėtu, jei jis dirba be leidimo dirbti, kai jį būtina turėti. Teisėjų kolegija nurodė, kad tarptautinių krovinių vežimo transporto priemonės vairuotojai į Profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašą pagal ekonominės veiklos rūšis pateko. Taip pat byloje nustatyta, kad tarptautinio krovinių vežimo transporto priemonės vairuotojo profesijos nustatyta kvota, pagal kurią Moldovos Respublikos pilietis buvo įdarbintas ir dirbo, buvo išnaudota prieš sudarant darbo sutartį su juo. Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad bendraja prasme nepriklausomai nuo to, ar ketindamas įsidarbinti, taip pat tuo metu, kai atliekamos darbo funkcijos, užsienietis fiziškai atvyksta į Lietuvos Respubliką, esant įstatymo nustatytoms sąlygoms, jis turi turėti leidimą dirbti Lietuvos Respublikoje, jei darbo sutartyje Lietuvos Respublika yra nurodyta kaip galima darbo funkcijų atlikimo vieta. Šiuo atveju Moldovos Respublikos piliečio darbo sutartyje su bendrove, atstovaujama administracinėn atsakomybėn patraukto asmens, tai buvo nurodyta.

Aptariamose bylose kontekste teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad UTPĮ 58 straipsnio 17 punkte yra nustatyta išimtis, kada leidimo dirbti užsieniečiui įsigyti nereikia, – kada užsienietis neatvyksta į Lietuvos Respubliką ir ketina visą darbo laiką dirbti nuotoliniu būdu pagal darbo sutartį, sudarytą su įmone, vykdančia veiklą Lietuvos Respublikoje. Sprendžiant, ar užsienietis ketina visą darbo laiką dirbti nuotoliniu būdu pagal darbo sutartį, sudarytą su įmone, vykdančia veiklą Lietuvos Respublikoje, turi būti įvertintas atliekamos darbo funkcijos pobūdis, susitarimo dėl nuotolinio darbo galimybė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad DK 52 straipsnyje įtvirtintas nuotolinio darbo teisinis reguliavimas iš esmės patvirtina, kad tai lanksti darbo forma. Šioje byloje teisėjų kolegija nusprendė, kad pagal atliekamą darbo funkciją susitarimo dėl nuotolinio darbo galimybės nebuvo, o tai, jog darbuotojas visas darbo funkcijas atliko ne Lietuvos Respublikos teritorijoje, savaime nepadarė jo darbo nuotolinio, kaip tai apibrėžiama Darbo kodekse.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas padarė išvadą, kad administracinėn atsakomybėn patrauktas asmuo teisingai buvo nubaustas pagal ANK 95 straipsnio 1 dalį dėl nelegalaus darbo.

Leidimas dirbti užsieniečiui ir sprendimas dėl užsieniečio darbo atitikties darbo rinkos poreikiams yra skirtingi dokumentai, kurių išdavimo tvarkai nustatyti yra numatytas skirtingas teisinis reglamentavimas. Sprendimas dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams tėra prielaida gauti laikinąjį leidimą gyventi ir pats savaime nesuteikia teisės dirbti Užsieniečių teisinės padėties įstatymo 62 straipsnio 2² dalies pagrindu.

Administracinio nusižengimo byla Nr. [2AT-11-489/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Šioje administracinio nusižengimo byloje institucija nubaudė bendrovės direktorių pagal ANK 95 straipsnio 1 dalį už tai, kad jis neužtikrino, jog bendrovėje darbuotojai – trys Ukrainos piliečiai – dirbtų būdami įdarbinti laikantis norminių teisės aktų, reglamentuojančių trečiųjų šalių piliečių įdarbinimą, nustatytos tvarkos. Apylinkės teismo nutartimi institucijos nutarimas pakeistas sumažinant bendrovės direktoriui paskirtą baudą. Apygardos teismas panaikino institucijos nutarimą, apylinkės teismo nutartį ir administracinio nusižengimo teiseną nutraukė. Prašyme atnaujinti administracinio nusižengimo bylą institucija teigė, kad apygardos teismas formuoja ydingą praktiką, suteikiančią teisinę galimybę visiems darbdaviams ateityje supaprastinti trečiųjų šalių piliečių įdarbinimo tvarką, nes yra sutapatinama leidimo dirbti Lietuvos Respublikoje ir sprendimo dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams samprata, dėl to paneigiamas galiojantis UTPĮ reguliavimas.

Teisėjų kolegija išaiškino, kad leidimas dirbti užsieniečiui ir sprendimas dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams yra skirtingi dokumentai, kurių išdavimo tvarkai nustatyti yra numatytas skirtingas teisinis reglamentavimas. Byloje nenustatyta, kad užsienio piliečiai turėjo leidimus dirbti ar jiems galėtų būti taikomos išimties, atleidžiant nuo pareigos įsigyti leidimą dirbti, – šie naudojami užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams tvarka, kuriai būtina gauti leidimą laikinai gyventi.

Įvertinęs UTPĮ įtvirtintą reguliavimą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad viena iš būtinųjų leidimo laikinai gyventi sąlygų yra Užimtumo tarnybos priimtas sprendimas dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams. Savo ruožtu sprendimas dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams priimamas užsieniečiui, kuris ketina kreiptis ar kreipėsi dėl leidimo laikinai gyventi, siekdamas dirbti Lietuvos Respublikoje. Taigi teisėjų kolegija padarė išvadą, kad sprendimas dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams tėra prielaida gauti laikinąjį leidimą gyventi ir pats savaimė nesuteikia teisės dirbti Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymo 62 straipsnio 2² dalies pagrindu. Dėl šios priežasties, teisėjų kolegijos nuomone, tiek institucija, tiek apylinkės teismas pagrįstai konstatavo norminių teisės aktų, reglamentuojančių trečiųjų šalių piliečių įdarbinimą, nustatytos tvarkos pažeidimą ir pagrįstai trijų Ukrainos piliečių darbo funkcijų atlikimą byloje apibrėžtu laikotarpiu pripažino nelegaliu darbu.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija apygardos teismo nutarimą panaikino ir apylinkės teismo nutartį paliko galioti be pakeitimų.

PROBLEMINIAI ADVOKATO DARBO APMOKĖJIMO ASPEKTAI LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKOJE

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Artūras Ridikas

Iki 2022 m. gegužės 1 d. galiojusioje BPK 106 straipsnio, reglamentuojančio advokato darbo apmokėjimą baudžiamajame procese, redakcijoje nebuvo įtvirtinta galimybė išteisintajam gauti jo turėtų išlaidų advokato darbui apmokėti atlyginimą. Konstitucinis Teismas 2021 m. kovo 19 d. nutarime pripažino, kad BPK 106 straipsnis (su 2020 m. birželio 26 d. pakeitimu) tiek, kiek pagal jį asmeniui, dėl kurio priimtas išteisinamasis nuosprendis, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, nėra atlyginamos būtinos ir pagrįstos išlaidos advokatui, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 6 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui. Kartu Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, kad iš pirmiau nurodytų Konstitucijos straipsnių bei konstitucinio teisinės valstybės principo kyla reikalavimas įstatymų leidėjui nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį asmens teisė teisme ginti savo teises, naudojantis advokato teikiama teisine pagalba, būtų įgyvendinama realiai ir veiksmingai, be kita ko, numatyti atsižvelgiant į bylos aplinkybes būtinų ir pagrįstų išlaidų šiai teisei įgyvendinti atlyginimą asmeniui, kuriam nėra taikoma teisinė atsakomybė, nes nenustatyta, kad jis padarė teisės pažeidimą.

Siekiant įgyvendinti Konstitucinio Teismo nutarimą, 2022 m. balandžio 12 d. BPK 106 straipsnis buvo papildytas 3 dalimi, kurioje nustatyta, kad tuo atveju, kai asmuo išteisinamas, teismas, priimdamas nuosprendį ar nutartį, priima sprendimą dėl asmens patirtų būtinų ir pagrįstų išlaidų advokato arba advokato padėjėjo, kuris dalyvavo byloje kaip šio asmens gynėjas, paslaugoms apmokėti, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, atlyginimo iš valstybės lėšų teisės aktų nustatyta tvarka.

Įsigaliojus pirmiau nurodytiems BPK pakeitimams, teismų praktikoje kilo nemažai klausimų dėl teisingo šių nuostatų taikymo. 2023 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė įvairiais BPK 106 straipsnio 3 dalies taikymo aspektais: pateikė sąvokos „išteisinamas“ išaiškinimą, pasisakė dėl išlaidų advokato darbui apmokėti atlyginimo, kai asmeniui baudžiamoji byla nutraukta nustačius, kad jis veikė būtinosios ginties situacijoje, aptarė kriterijus, į kuriuos atsižvelgiama nustatant proceso išlaidų dydį, taip pat pasisakė dėl to, ar turėtos išlaidos advokato paslaugoms apmokėti turi būti priteisiamos iš konkrečių valstybės institucijų ar valstybės lėšų. Nagrinėdamas administracinio nusižengimo bylą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu spręsti, ar ANK 666 straipsnis tiek, kiek nenustato teismui galimybės priteisti asmeniui, kuriam administracinio nusižengimo teiseną nutraukta nustačius, kad padaryta veika neturi administracinio nusižengimo požymių, visų ar dalies būtinų ir pagrįstų išlaidų advokatui atlyginimą iš inicijavusio administracinio nusižengimo bylos teiseną pareiškėjo, neprieštarauja Konstitucijoje įtvirtintiems teisinės valstybės ir teisingumo principams.

Kai asmuo buvo kaltinamas padaręs kelias nusikalstamas veikas, BPK 106 straipsnio 3 dalies nuostatos dėl kaltinamojo turėtų išlaidų advokato paslaugoms

baudžiamajame procese apmokėti atlyginimo iš valstybės lėšų taikytinos tik tais atvejais, kai asmuo išteisinamas dėl visų nusikalstamų veikų.

Baudžiamoji byla Nr. [2K-165-489/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Apžvelgiamoje byloje prokuroras teigė, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai iš valstybės nuteistajam priteisė jo turėtų išlaidų atlyginimą advokato paslaugoms apeliacinės instancijos teisme apmokėti, nes nuteistasis buvo išteisintas tik dėl dalies nusikalstamų veikų, t. y. jo procesinė padėtis nepakito, todėl jis negali būti laikomas išteisintuoju.

Aiškindamas BPK 106 straipsnio 3 dalyje vartojamos sąvokos „išteisinamas“ reikšmę, kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal baudžiamojo proceso įstatymą kaltinamasis, dėl kurio yra priimtas apkaltinamasis nuosprendis, tampa nuteistuoju, o išteisintuoju tampa ne bet koks kaltinamasis, o tik toks, dėl kurio priimtas išteisinamasis nuosprendis (BPK 22 straipsnio 4 dalis). Apžvelgiamoje byloje nustatyta, kad asmuo pirmosios instancijos teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu buvo pripažintas kaltu dėl trijų nusikalstamų veikų – vieno sunkaus nusikaltimo, nustatyto BK 199 straipsnio 4 dalyje, bei dviejų baudžiamųjų nusižengimų, nustatytų BK 259 straipsnio 2 dalyje, padarymo, ir jam pirmosios instancijos teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu buvo paskirtos atitinkamos bausmės. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu pirmosios instancijos teismo apkaltinamasis nuosprendis, remiantis BPK 326 straipsnio 4 dalimi, 329 straipsnio 1 punktu, buvo panaikintas iš dalies: panaikinta nuosprendžio dalis dėl asmens nuteisimo pagal BK 199 straipsnio 4 dalį ir 259 straipsnio 2 dalį ir nuosprendžio dalis dėl paskirtų bausmių subendrinimo. Tačiau kita pirmosios instancijos teismo apkaltinamojo nuosprendžio dalis palikta nepakeista. Taigi, po tokio nuosprendžio priėmimo asmuo nelaikytinas išteisintuoju, o jam apeliacinės instancijos teismo priimtas nuosprendis nelaikytinas išteisinamuoju (BPK 303 straipsnio 1 dalis).

Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad kai asmuo buvo kaltinamas padaręs kelias nusikalstamas veikas, BPK 106 straipsnio 3 dalies nuostatos dėl kaltinamojo turėtų išlaidų advokato paslaugoms baudžiamajame procese apmokėti atlyginimo iš valstybės lėšų taikytinos tik tais atvejais, kai asmuo išteisinamas dėl visų nusikalstamų veikų.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, pripažindamas, kad asmuo šioje byloje yra išteisintasis, ir priteisdamas jam iš valstybės atlyginti jo turėtas išlaidas advokato paslaugoms apeliacinės instancijos teisme apmokėti, padarė esminį BPK 106 straipsnio 3 dalies pažeidimą.

Teismui nustačius, kad traukiamo baudžiamojon atsakomybėn asmens veiksmai padaryti būtinosios ginties situacijoje, ir nutraukus asmeniui baudžiamąją bylą šiuo pagrindu, toks teismo sprendimas BPK 106 straipsnio 3 dalies kontekste faktiškai atitinka asmens išteisinimo pagrindą, nustatytą BPK 303 straipsnio 5 dalies 1 punkte, – nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

Baudžiamoji byla Nr. [2K-128-648/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Šioje byloje kasatoriui baudžiamoji byla nutraukta nustačius, kad jis veikė būtiniosios ginties situacijoje neperžengdamas būtiniosios ginties ribų. Kaip teigė kasatorius, jam turėjo būti atlygintos turėtos pagrįstos išlaidos advokato pagalbai apmokėti, nes jis nepadarė nusikalstamos veikos.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad būtiniosios ginties instituto įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme yra viena iš svarbiausių priemonių, užtikrinančių žmogaus teisių ir laisvių, kurios apibrėžtos Konstitucijoje ir įstatymuose ir kurias garantuoja valstybė, įgyvendinimą. Valstybė ne visada pajėgi apginti žmogaus teises ir laisves, todėl būtiniosios ginties institutas leidžia asmeniui pasinaudoti prigimtinė teise gintis pačiam. Be to, besiginančio asmens veiksmai socialiai gali būti vertingi, nes jie yra nukreipti prieš pavojingą kėsiniimąsi.

Teismui nustačius, kad traukiamo baudžiamojon atsakomybėn asmens veiksmai padaryti būtiniosios ginties situacijoje, ir nutraukus asmeniui baudžiamąją bylą šiuo pagrindu, toks teismo sprendimas BPK 106 straipsnio 3 dalies kontekste faktiškai atitinka asmens išteisinimo pagrindą, nustatytą BPK 303 straipsnio 5 dalies 1 punkte, – nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Be to, tiek teismo išteisinamasis nuosprendis, tiek ir teismo nutartis nutraukti baudžiamąją bylą dėl būtiniosios ginties faktiškai turi vienodą teisinę reikšmę, nes abiem atvejais teismų sprendimai asmeniui nesukelia jokių neigiamų teisinių pasekmių.

Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad galiojančioje BPK 106 straipsnio 3 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas yra nepakankamai išsamus ir tai laikytina įstatymo spraga, kuri apžvelgiamoje byloje turi būti šalinama, vadovaujantis Konstitucijos 6 straipsniu, 30 straipsnio 1 dalimi, 31 straipsnio 6 dalimi, konstituciniu teisinės valstybės principu ir kaip įstatymo analogiją taikant panašius teisinius santykius reguliuojančią BPK 106 straipsnio 3 dalį.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus ir įvertinusi bylos medžiagą, teisėjų kolegija nusprendė pakeisti apeliacinės instancijos teismo nutartį ir priteisti kasatoriui jo patirtų išlaidų advokato darbui apmokėti atlyginimą.

Išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimas, vadovaujantis BPK 106 straipsnio 3 dalies nuostatomis, išteisintajam priteisiamas ne iš konkrečių institucijų, o iš valstybės.

Baudžiamoji byla Nr. [2K-204-719/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Apžvelgiamose bylose apeliacinės instancijos teismas išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimą išteisintiems priteisė iš Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas, nusprenddamas išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimą išteisintajam priteisti iš Generalinės prokuratūros, vadovavosi Prašymų atlyginti išlaidas už advokato ar advokato padėjėjo suteiktas paslaugas baudžiamosiose ir

administracinių nusižengimų bylose nagrinėjimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. balandžio 27 d. nutarimu Nr. 429 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 106 straipsnio 3 dalies ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 666 straipsnio 2 dalies įgyvendinimo“, 2.1 punktu, kuriame nurodyta, kad prašymus nagrinėja ir išlaidas atlygina už advokatui teikiant paslaugas patirtas išlaidas, priteistas išteisinamuoju teismo nuosprendžiu ar nutartimi baudžiamojoje byloje, Generalinė prokuratūra. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad šis tvarkos aprašas reglamentuoja prašymų atlyginti išlaidas už advokato ar advokato padėjėjo suteiktas paslaugas pateikimo, jų nagrinėjimo ir išlaidų atlyginimo tvarką nuosprendžio ar nutarties vykdymo proceso stadijoje, t. y. kai baudžiamųjų ar administracinių nusižengimų bylų nagrinėjimas instancine tvarka jau būna pasibaigęs. Tuo tarpu, pagal formuojamą kasacinio teismo praktiką, išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimas, vadovaujantis BPK 106 straipsnio 3 dalies nuostatomis, išteisintajam priteisiamas ne iš konkrečių institucijų, o iš valstybės.

Spręsdamas dėl priteistinių išlaidų advokato paslaugoms apmokėti dydžių, kasacinis teismas vadovavosi teismų praktika <...>, kurioje išaiškinta, kad nukentėjusiojo nurodomas patirtų atstovavimo išlaidų dydis neįpareigoja teismo priteisti nurodomos sumos, o yra tik viena iš aplinkybių, į kurią atsižvelgiama, nustatant proceso išlaidų dydį. Teismas proceso dalyvio prašomą atstovavimo išlaidų sumą gali sumažinti, jei yra pagrindas konstatuoti, kad nurodoma atstovavimo išlaidų suma yra per didelė.

Baudžiamosios bylos Nr. [2K-261-511/2023](#), [2K-234-594/2023](#), [2K-115-387/2023](#) (aktyvios nuorodos)

Apžvelgiamose bylose kasacinis teismas pasisakė dėl kriterijų, kuriais vadovaudamiesi teismai nustato proceso dalyvių išlaidų, patirtų advokato pagalbai apmokėti, atlyginimo dydį.

Pirmoje iš apžvelgiamų bylų kasacinis teismas nurodė, kad, priteisiant išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimą, būtina atsižvelgti ir į tai, pagal kieno skundą buvo nagrinėta byla ir koks yra šio skundo nagrinėjimo rezultatas.

Spręsdamas dėl priteistinių išlaidų advokato paslaugoms apmokėti dydžių, kasacinis teismas vadovavosi teismų praktika (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-152-303/2017, 2K-347-976/2018, 2K-313-489/2019 ir kt.), kurioje išaiškinta, kad nukentėjusiojo nurodomas patirtų atstovavimo išlaidų dydis neįpareigoja teismo priteisti nurodomos sumos, o yra tik viena iš aplinkybių, į kurią atsižvelgiama, nustatant proceso išlaidų dydį. Teismas proceso dalyvio prašomą atstovavimo išlaidų sumą gali sumažinti, jei yra pagrindas konstatuoti, kad nurodoma atstovavimo išlaidų suma yra per didelė.

Apžvelgiamos bylos kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad nukentėjusiųjų advokatas nedalyvavo byloje ankstesnėse jos nagrinėjimo stadijose, todėl turėjo susipažinti su byla atsiliepimui parengti, tačiau, teisėjų kolegijos vertinimu, byla nedidelės apimties, joje nebuvo nagrinėjami ir kasaciniame skunde nebuvo keliami sudėtingi teisės taikymo klausimai, o atsiliepimo apimtis taip pat nebuvo didelė. Dėl to, atsižvelgdama į bylos apimtį ir sudėtingumą, kasacinio skundo ir pateikto

atsiliepimo turinį, vadovaudamasi protingumo ir sąžiningumo principais, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad prašoma priteisti išlaidų atlyginimo suma (1400 Eur) nelaikytina proporcinga, todėl sumažino ją iki 1000 Eur.

Antroje apžvelgiamoje byloje kasacinis teismas konstatavo, kad išteisintosios prašoma atlyginti atstovavimo išlaidų suma yra neproporcingai didelė, ir atsižvelgdamas į tai, kad išteisintosios gynėjas dalyvavo teismo posėdyje, kuris truko kiek mažiau nei dvi valandas, prokuroro kasacinio skundo motyvai nebuvo didelės apimties, tas pats gynėjas dalyvavo bylą nagrinėjant visų instancijų teismuose, prašymą dėl išlaidų atlyginimo priteisimo tenkino tik iš dalies ir priteisė ne 907,50, bet 500 Eur.

Trečioje apžvelgiamoje byloje prokuroras nesutiko su pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išteisintajam iš valstybės priteistu patirtų išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimo dydžiu. Prokuroro teigimu, priteistos pinigų sumos aiškiai per didelės, nustatytos nesilaikant Rekomendacijose dėl baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose atlygintinų išlaidų advokato ar advokato padėjėjo suteiktoms paslaugoms apmokėti nurodytos tokių išlaidų maksimalaus dydžio apskaičiavimo tvarkos.

Teisėjų kolegija su šiais kasacinio skundo argumentais nesutiko ir nurodė, kad pirmosios instancijos teismo nustatyta 10 000 Eur suma nors ir ženkli, tačiau atitinka išteisintojo ir valstybės interesų pusiausvyrą. Apeliacinės instancijos teismas atsižvelgė į tai, kad gynėjas į procesą įstojo dar ikiteisminio tyrimo metu ir šioje bylos stadijoje analizavo bylos medžiagą bei rengė procesinius dokumentus, o pirmosios instancijos teisme įvyko 21 posėdis, 15-oje iš jų, dalyvaujant gynėjui, buvo atliekami išsamūs proceso veiksmai, įrodymų tyrimas. Apeliacinės instancijos teismas įvertino, kad nemažai laiko sugaišta aiškinantis išteisintojo parodymų prieštaravimus, kurie nebuvo nulemti neteisėto pareigūnų elgesio. Kasacinio teismo teisėjų kolegijos vertinimu, priimdamas sprendimą priteisti išteisintajam 2000 Eur patirtoms išlaidoms advokato paslaugoms apeliacinės instancijos teisme apmokėti, teismas atsižvelgė į tai, kad nagrinėjant bylą apeliacine tvarka įvyko trys teismo posėdžiai, buvo atliekamas įrodymų tyrimas apklausiant išteisintąjį, taip pat byloje pateikti papildomi procesiniai dokumentai. Teismas įvertino ir tai, kad bylos medžiaga gynėjui buvo žinoma, todėl papildomu jo darbu laikytina prokuroro apeliacinio skundo analizė ir apsikeitimas daugeliu atvejų jau iš proceso pirmosios instancijos teisme žinomais argumentais.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išteisintajam priteistas išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimas yra pagrįstas, nėra aiškiai per didelis, atitinka teisingumo, protingumo ir proporcingumo kriterijus.

Pagal ANK 666 straipsnį, asmeniui, kuriam administracinio nusižengimo teise nutraukta, bylos nagrinėjimo teisme išlaidų advokatui (advokato padėjėjui) atlyginimas negali būti priteisiamas iš pareiškėjo ar nukentėjusiojo, išskyrus atvejus, kai šie pripažintini iš valstybės ar savivaldybės biudžetų neišlaikomais subjektais šios normos prasme. <...> išlaidų advokatui atlyginimą iš pareiškėjo teisinga būtų priteisti tais

atvejais, kai pareiškėjo skundas atmetamas dėl nepagrįstumo, tačiau ANK 666 straipsnis tokios galimybės nenustato.

Administracinio nusižengimo byla Nr. [2AT-7-8-976/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Apžvelgiamoje byloje kilo klausimas, ar bylų nagrinėjimo teisme išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimas asmeniui, kuriam administracinio nusižengimo teiseną nutraukta, kai nepadaryta veika, turinti administracinio nusižengimo požymių, gali būti priteisiamas ne iš valstybės, o iš administracinio nusižengimo teiseną inicijavusio pareiškėjo, t. y. asmens, kuris pranešė apie veikos padarymą, nurodė, kad šia veika jam padaryta žala, ir kurį pareigūnas atsisakė pripažinti nukentėjusiuoju (ANK 579 straipsnio 4 dalis), ir šis asmuo vėliau teikė skundus dėl nutrauktos teisenos.

ANK 666 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad kai asmeniui administracinio nusižengimo teiseną nutraukta pagal ANK 591 straipsnio 1 punktą, šio asmens išlaidos advokato ar advokato padėjėjo, kuris dalyvavo byloje kaip asmens įgaliotas atstovas, paslaugoms apmokėti atlyginamos iš valstybės, savivaldybės arba iš valstybės ar savivaldybės biudžetų neišlaikomo subjekto lėšų mutatis mutandis (su būtiniais (atitinkamais) pakeitimais) taikant BPK nuostatas. Pagal šį straipsnį išlaidų advokatui (advokato padėjėjui) atlyginimas negali būti priteisiamas iš pareiškėjo ar nukentėjusiojo, išskyrus atvejus, kai šie pripažintini iš valstybės ar savivaldybės biudžetų neišlaikomais subjektais šios normos prasme. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone, išlaidų advokatui atlyginimą iš pareiškėjo teisinga būtų priteisti tais atvejais, kai pareiškėjo skundas atmetamas dėl nepagrįstumo, tačiau ANK 666 straipsnis tokios galimybės nenustato.

Atsižvelgdama į tai, išplėstinė septynių teisėjų kolegija nutarė kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu spręsti, ar ANK 666 straipsnis tiek, kiek nenustato galimybės teismui, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, priteisti asmeniui, kuriam administracinio nusižengimo teiseną nutraukta nustačius, kad padaryta veika neturi administracinio nusižengimo požymių, visų ar dalies būtinų ir pagrįstų išlaidų advokatui (advokato padėjėjui) atlyginimą iš inicijavusio administracinio nusižengimo bylos teiseną pareiškėjo (nukentėjusiojo), neprieštarauja Konstitucijoje įtvirtintiems teisinės valstybės ir teisingumo principams.

PIRKĖJO TEISIŲ GYNIMAS

Civilinių bylų skyriaus teisėja Gražina Davidonienė

Pirkimo–pardavimo santykių dalyviais kone kasdien tampa beveik visi asmenys. Pagrindinis interesas įsigyjant prekes tiek vartojimo, tiek verslo tikslais yra susijęs su parduodamo daikto kokybe ir galėjimu jį naudoti pagal paskirtį. Kasacinio teismo praktika ginčiuose dėl daiktų kokybės pagal pirkimo–pardavimo sutartį bei daiktų trūkumų šalinimo, taip pat kitais pirkėjo teisių gynimo klausimais yra išplėtotą ir nuosekli. Nepaisant nusistovėjusių išaiškinimų, aptariama tema kasacinio teismo praktikoje neprarado aktualumo ir 2023 metais.

Netinkamos kokybės daiktą įsigijusio pirkėjo teisių apsaugai skirta nemažai Civilinio kodekso normų. Vis dėlto, kaip matyti iš apžvelgiamų bylų, išryškėjus daikto kokybės trūkumams pirkėjas turi elgtis apgalvotai, apdairiai naudotis savo pažeistų teisių gynybos priemonėmis. Šiuo požiūriu išskirtina civilinė byla Nr. e3K-3-112-1075/2023, kurioje kasacinis teismas paaiškino garantijos dėl daiktų kokybės pagal įstatymą ir pagal sutartį skirtumus ir kaip šie skirtumai susiję su pirkėjui tenkančia įrodinėjimo našta, išsamiai aptarė netinkamos kokybės daiktą įsigijusio pirkėjo teisių gynimo būdus ir nurodė jų eiliškumą; byla aktuali ir dėl ieškinio senaties termino – laiko tarpo, per kurį pirkėjas turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu. Pažymėtina, kad nuo 2022 m. sausio 1 d. yra įsigalioję Civilinio kodekso normų pakeitimai dėl ieškinio senaties terminų būtent reikalavimams, susijusiems su daikto trūkumais.

Bendrosios pirkimo–pardavimo taisyklės (Civilinio kodekso XXIII skyrius) taikomos ir naudoto daikto pirkimui ir pardavimui. Akivaizdu, kad parduodamas naudotas daiktas dėl natūralaus nusidėvėjimo, ankstesnio naudojimo sąlygų (intensyvumo ir kt.) savo kokybės savybėmis gali skirtis nuo analogiško naujo daikto. Dėl to galima tikėtis mažiau efektyvios ir trumpesnės jo naudojimo trukmės. Tačiau ir toks daiktas turi būti tinkamas naudoti pagal paskirtį. Apskritai nėra draudžiama parduoti netinkamos kokybės daiktų, bet daiktų trūkumai turi būti pirkėjo ir pardavėjo aptarti. Vienoje iš bylų (civilinė byla Nr. e3K-3-297-378/2023) iškilus ginčui dėl naudoto automobilio trūkumų, dėl kurių jis negalėjo būti naudojamas pagal paskirtį, spręsta, ar pardavėjas tinkamai įvykdė pareigą atskleisti naudoto automobilio trūkumus, taip pat pasisakyta dėl ieškovo reikalavimo atlyginti naudoto automobilio remonto išlaidas, kurios beveik prilygo šio daikto įsigijimo kainai, pagrįstumo.

Daikto trūkumų šalinimo problematika būdinga ir kitoms sutartims, pagal kurias asmenys įgyja teisę naudotis perduodamu daiktu. Išaugęs šalių konfliktas dėl nuolat gendančio automobilio gali privesti jas prie santykių nutraukimo. Tačiau kasacinio teismo praktikoje pabrėžiama, kad tai paskutinė priemonė sutarties šalių santykiuose. Dėl to vienašališkai nutraukiant sutartį turi būti įvertinamas sąžiningumo aspektas ir žalos kitos sutarties šalies interesams mastas. Pavyzdžiui, civilinėje byloje Nr. e3K-3-232-684/2023 kasacinis teismas pateikė išaiškinimus dėl situacijos, kai išperkamosios nuomos sutarties pagrindu automobiliu besinaudojanti bendrovė nesutiko apmokėti galimai

nepagrįstų sąskaitų už automobilio remonto paslaugas, ir dėl to kita sutarties šalis matė prižastį vienašališkai nutraukti sutartį.

Toliau apžvelgiamos paminėtos bylos.

Daiktų kokybės garantija pagal įstatymą reiškia, kad pirkėjas turi įrodyti ne tik parduoto daikto trūkumus, bet ir tai, kad jie atsirado perdavimo pirkėjui metu arba dėl priežasčių, buvusių iki daikto perdavimo.

Tais atvejais, kai parduotas daiktas neatitinka jam taikytinų įprastų ar sutartyje nustatytų kokybės reikalavimų, pirkėjas gali ginti savo pažeistas teises ne tik specialiaisiais, bet ir bendraisiais teisių gynimo būdais, pvz., reikalauti atlyginti nuostolius.

Civilinė byla Nr. [e3K-3-112-1075/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Ieškovė (pirkėja) byloje įrodinėjo, kad jos nusipirkta ir meno mokykloje suklotą PVC grindų dangą yra netinkamos kokybės. Grindų danga po kurio laiko skirtinguose segmentuose pakeitė spalvą, kampuose ir sujungimo vietose sutrūkinėjo. Pardavėjai atsisakius pašalinti trūkumus, ieškovė pati pakeitė grindų dangą nauja ir pareikalavo, kad pardavėja atlygintų patirtus nuostolius.

Kasacinis teismas nurodė, kad pardavėjas pagal pirkimo–pardavimo sutartį, be kitų pareigų, privalo patvirtinti, jog perduodamas daiktas yra kokybiškas. Pardavėjo garantija (patvirtinimas) dėl daiktų kokybės yra, nepaisant to, ar tokia garantija pirkimo–pardavimo sutartyje nustatyta, ar ne; garantija pagal įstatymą – esminė pardavėjo pareiga pirkimo–pardavimo santykiuose, galiojanti visais atvejais, nepriklausomai nuo to, ar šalys ją įvardijo sutarties sąlygose. Esant šiai garantijai pirkėjui tenka įrodyti tokius faktus: daiktų trūkumų faktą ir faktą, kad daikto trūkumai atsirado iki daiktų perdavimo arba dėl priežasčių, atsiradusių iki daiktų perdavimo.

Kitokia situacija susiklosto tada, kai įstatyme ar sutartyje yra tiesiogiai aptarta pardavėjo pareiga garantuoti pirkėjui, kad daiktai atitinka sutarties sąlygas ir kad sutarties sudarymo metu nėra paslėptų daiktų trūkumų. Tokiu atveju pardavėjas tiesiogiai garantuoja daiktų kokybę; tai tiesioginė, sutartinė garantija. Esant sutartinei garantijai, įrodinėjimo našta pasiskirsto kitaip – pirkėjo naudai. Šiuo atveju pirkėjui pakanka įrodyti, kad daiktai yra su trūkumais. Pirkėjui tai įrodžius, pardavėjui pereina pareiga įrodyti, kad šie daikto trūkumai atsirado po daiktų perdavimo pirkėjui dėl to, kad pirkėjas pažeidė daikto naudojimo ar saugojimo taisykles, arba dėl trečiųjų asmenų kaltės ar nenugalimos jėgos.

Ieškovė savo teises gynė remdamasi garantija pagal įstatymą. Tokiu atveju, kaip paaiškinta pirmiau, pirkėjas įrodinėja ne tik daikto trūkumų faktą, bet ir tai, kad trūkumai egzistavo daikto perdavimo metu (iki daikto perdavimo) arba atsirado dėl priežasčių, buvusių iki daikto perdavimo momento. Būtent ieškovė (pirkėja) turėjo šias aplinkybes įrodyti. Ieškovė įrodė grindų dangos trūkumus, tačiau galimybės įrodyti antrosios aplinkybės, t. y. kad grindų dangos trūkumai egzistavo perdavimo jai metu ir (ar) atsirado dėl priežasčių, buvusių iki dangos perdavimo momento, nebebuvo,

kadangi grindų danga nėra išlikusi (ją sunaikino ieškovė). Vadinasi, antroji aplinkybė ieškovės liko neįrodyta.

Nusipirkęs nekokybišką daiktą, kurio trūkumų su pardavėju nebuvo aptaręs, pirkėjas turi teisę savo pasirinkimu pareikalauti: 1) kad daiktas, sutartyje apibūdintas pagal rūšį, būtų pakeistas tinkamos kokybės daiktu (išskyrus atvejus, kai trūkumai yra nedideli arba jie atsirado dėl pirkėjo kaltės); 2) kad būtų atitinkamai sumažinta pirkimo kaina; 3) kad pardavėjas neatlygintinai per protingą terminą pašalintų daikto trūkumus arba atlygintų pirkėjo išlaidas jiems ištaisyti, jei trūkumus įmanoma pašalinti; 4) grąžinti sumokėtą kainą ir atsisakyti sutarties, kai netinkamos kokybės daikto pardavimas yra esminis sutarties pažeidimas. Tai specialieji netinkamos kokybės daiktą nusipirkusio pirkėjo teisių gynimo būdai. Kai pirkėjo pažeistos teisės negali būti apgintos taikant šiuos, specialiuosius, gynybos būdus, tokiu atveju pirkėjas savo teises gali ginti bendraisiais teisių gynimo būdais, pvz., reikalauti atlyginti nuostolius.

Aptariamoje byloje grindų dangą ieškovė iš atsakovės įsigijo už 1300 Eur. Ieškovė nurodė, kad, perklodama grindų dangą, patyrė išlaidų naujai grindų dangai įsigyti, pirkė klijus, jungimo juostą, sumokėjo už naujos dangos klojimo darbus. Byloje teismai nustatė, kad po telefoninio pokalbio atsakovė nepripažino grindų dangos trūkumų ir nesutiko jos pakeisti tinkamos kokybės dangą. Ieškovė teisme nekėlė reikalavimo nutraukti pirkimo–pardavimo sutartį ir grąžinti pagal sutartį už grindų dangą sumokėtą kainą, tačiau kasacinis teismas nusprendė, kad ieškovės reikalavimas kompensuoti kitos analogiškos prekės įsigijimo išlaidas (išlaidas už naują grindų dangą) savo esme sukuria analogišką ekonominį efektą. Taigi šis ieškovės reikalavimas reiškia, kad ji sutarties atsisako ir prašo grąžinti už daiktą sumokėtą kainą (1300 Eur). Tik daikto kainą viršijančios ieškovės išlaidos gali būti pripažintos nuostoliais pagal bendruosius civilinės atsakomybės pagrindus. Šia reikalavimo dalimi siekiama ne susigrąžinti už prekę sumokėtą kainą, o gauti papildomai patirtų išlaidų perklojant grindų dangą atlyginimą (už klijus, juostą, perklojimo darbus).

Kasacinis teismas nusprendė, kad ieškovė yra praleidusi sutrumpintą šešių mėnesių ieškinio senaties terminą reikalavimui dėl 1300 Eur kainos, sumokėtos už daiktą (grindų dangą), grąžinimo pareikšti (pagal Civilinio kodekso nuostatas, galiojusios iki 2022 m. sausio 1 d.). Trejų metų ieškinio senaties terminas taikytinas tuo atveju, kai reiškiami reikalavimai dėl civilinės atsakomybės taikymo bendraisiais pagrindais (pvz., prašoma atlyginti nuostolius dėl netinkamos kokybės daikto). Šio termino ieškovė nepraleido, tačiau, neįrodžius daikto (grindų dangos) trūkumų daikto perdavimo metu ir daiktui neišlikus, ieškinys negalėjo būti tenkinamas.

Pirkėjo pasirinktas teisių gynimo būdas turi būti proporcingas jo teisių pažeidimo mastui. Konkretus gynybos būdas neturi lemti neproporcingos pardavėjo atsakomybės, pavyzdžiui, kai prašoma priteisti suma (pardavėjo atsakomybės apimtis) viršija parduoto naudoto daikto kainą.

Civilinė byla Nr. [e3K-3-297-378/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Ieškovė su atsakovu sudarė standartinės formos naudotos transporto priemonės pirkimo–pardavimo sutartį, jos pagrindu atsakovas (pardavėjas) ieškovei (pirkėjai) už 1900 Eur pardavė naudotą automobilį. Pirkėja pardavėjo buvo patikinta, kad automobilis yra techniškai tvarkingas, esminių trūkumų neturi, iš automobilio tik nežymiai laša aušinimo skystis, tačiau toks trūkumas yra lengvai pataisomas pakeičiant aušinimo skysčio bakelio žarnelę. Vis dėlto ieškovei nuvykus į autoservisą buvo nustatyta, kad į automobilio variklio aušinimo sistemą patenka CO2 dujų, automobilį yra nesaugu naudoti; preliminari remonto kaina – 2000 Eur.

Išaiškėjus paslėptam daikto trūkumui pardavėjas siūlė sumažinti daikto kainą 400 Eur, o su kitais ieškovės teisių gynimo būdais nesutiko. Ieškovė vėliau išreiškė valią sutartį nutraukti. Atsakovui automobilio neatsiėmus, ieškovė nusprendė automobilį remontuoti. Teismo prašė priteisti nuostolių, kuriuos sudarė automobilio remonto išlaidos, atlyginimą.

Šioje byloje teismai nustatė, kad variklio defektas ginčo šalių nebuvo aptartas nei žodžiu, nei pirkimo–pardavimo sutartyje. Pardavėjas neįrodė, kad informavo ieškovę apie variklio defektą ir (ar) kad defektas galėjo būti vizualiai matomas daikto apžiūros metu. Taigi konstatuota, kad ieškovei buvo perduotas kokybės reikalavimų neatitinkantis automobilis, kurio nebuvo galima naudoti pagal paskirtį, ir ieškovei šios aplinkybės nebuvo atskleistos (žinomos).

Kasacinis teismas nurodė, kad pirkėjo pasirenkamas konkretus jo pažeistų teisių gynimo būdas turi būti proporcinga priemonė, skirta pirkėjo dėl daikto kokybės trūkumų patirtiems praradimams kompensuoti ir taikoma atsižvelgiant į kokybės trūkumų mastą. Pirkėjas gali pareikšti reikalavimą neatlygintinai pašalinti daikto trūkumus arba atlyginti jo išlaidas trūkumams ištaisyti, jeigu daikto trūkumus įmanoma pašalinti. Sąlyga „jeigu daikto trūkumus įmanoma pašalinti“ turi būti aiškinama plačiau, kaip apimanti ir tuos atvejus, kai ištaisyti daikto trūkumus, atsižvelgiant į visas aplinkybes, yra neprotinga dėl to, kad daikto trūkumams ištaisyti reikia neproporcingai didelių išlaidų. Kai daikto trūkumai yra esminiai ir jie negali būti ištaisomi, tai pirkėjas gali pasinaudoti teise nutraukti sutartį ir reikalauti grąžinti sumokėtą kainą.

Taigi konkretus gynybos būdas neturi lemti neproporcingos pardavėjo atsakomybės, pavyzdžiui, kai pardavėjo atsakomybės apimtis viršija perduoto naudoto daikto kainą. Teismai, į tai neatsižvelgdami, nepagrįstai priteisė iš pardavėjo atlyginti visas automobilio remonto išlaidas pirkėjai. Teismai turėjo spręsti dėl alternatyvių pirkėjos teisių gynimo būdų, todėl byla grąžinta iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui.

Vien tik formalus sutarties esminių nuostatų pažeidimas, jeigu neatsiranda neigiamų pasekmių (žalos) nukentėjusiai šaliai, paprastai leidžia daryti išvadą, kad esminio sutarties pažeidimo nebuvo. Nukentėjusios šalies rėmimasis tokia aplinkybe vienašališkai nutraukiant sutartį reiškia bandymą įrodyti tariamą ar apsimestinį sutarties nutraukimo pagrindą.

Civilinė byla Nr. [e3K-3-232-684/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Ieškovei su atsakove sudarius automobilio išperkamosios nuomos sutartį, netrukus automobilis sugedo. Ieškovė kreipėsi į atsakovę, automobilį perdavusią bendrovę, su reikalavimu jį suremontuoti. Atsakovė sutiko ir perdavė automobilį remontuoti pasirinktai remonto bendrovei, tačiau situacija dėl gendančio automobilio užsitęsė. Atsakovė išrašė ieškovei sąskaitą už automobilio remontą, kurį atliko remonto bendrovė ir dėl jos neapmokėjimo reiškė pretenzijas ieškovei. Galų gale ieškovė gavo pranešimą iš atsakovės dėl vienašališko sutarties nutraukimo. Nesutikdama, kad sutartis nutrauktina, šį pranešimą ieškovė ginčijo teisme.

Kasacinis teismas nurodė, kad šioje byloje svarbu nustatyti, ar atsakovės išrašyta sąskaita už automobilio remontą laikytina pinigine prievole pagal sutartį. Remdamasis ieškovės ir atsakovės sudarytos sutarties nuostatomis, kasacinis teismas nusprendė, kad ieškovė įsipareigojo apmokėti atsakovės patirtas remonto išlaidas. Atsakovė pateikė įrodymus, kad šias išlaidas galimai patyrė, ieškovės atstovė sąskaitą pasirašė, nurodė, kad paslaugas gavo ir pretenzijų neturi. Automobilio perdavimo–priėmimo akte ieškovės atstovė taip pat nurodė, kad pagal sutarties nuostatas įsipareigoja apmokėti atsakovės išrašytą sąskaitą. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad atsakovės išrašyta sąskaita už automobilio remonto darbus laikytina pinigine prievole, kylančia iš sutarties.

Dėl sutarties vienašališko nutraukimo kasacinis teismas pabrėžė, kad vien tik formalus sutarties esminių nuostatų pažeidimas, jeigu neatsiranda neigiamų pasekmių (žalos) nukentėjusiai šaliai, paprastai leidžia daryti išvadą, kad esminio sutarties pažeidimo nebuvo. Nukentėjusios šalies (šiuo atveju atsakovės) rėmimasis tokia formalia aplinkybe vienašališkai nutraukiant sutartį reiškia bandymą įrodyti tariamą ar apsimestinį sutarties nutraukimo pagrindą. Taigi turi būti įvertinta, ar sutartį vienašališkai nutraukusi šalis veikė pagal sąžiningumo principo reikalavimus. Sąžiningumas versle reiškia laikymąsi tiek bendrųjų elgesio standartų, taikomų bet kuriam žmogui, tiek specifinių elgesio standartų, susiklosčiusių tam tikroje verslo srityje. Šalių sudaryta sutartimi ieškovė, mokėdama automobilio nuomos įmokas, siekė įgyti automobilį, o atsakovės pagrindinis lūkestis buvo laiku gauti automobilio nuomos įmokas. Ieškovė tinkamai ir laiku mokėjo automobilio nuomos įmokas, vienašališkai nutraukiant sutartį neturėjo pradelstų periodinių mokėjimų. Be kita ko, ieškovė jau buvo sumokėjusi daugiau nei 60 procentų automobilio vertės.

Automobilio remonto išlaidų atlyginimas, nors ir gali būti kildinamas iš sutarties nuostatų, nelaikytinas pagrindiniu sutarties šalių tikslu, paskatinusiu jas sudaryti sutartį. Atsakovei vienašališkai nutraukus sutartį tuo pagrindu, kad nebuvo apmokėta ieškovės ginčijama sąskaita už automobilio remontą, būtų padaroma neproporcingai didelė žala ieškovės teisėtiems interesams. Tokiu atveju atsakovei liktų tiek ieškovės sumokėtos įmokos už automobilį, tiek pats automobilis. Toks atsakovės elgesys gali būti traktuojamas kaip bendrųjų bei specifinių elgesio standartų nepaisymas. Kasacinis teismas pripažino, kad toks sutarties nutraukimas yra neteisėtas.

FINANSINĖS PASLAUGOS

Civilinių bylų skyriaus teisėja Danguolė Bublienė

Pasaulyje, ne išimtis ir Lietuva, nuolat didėja elektroninių mokėjimų skaičius, atsiranda naujų mokėjimo paslaugų, auga techninis jų sudėtingumas. Dėl šių veiksmų kartu išaugo ir su elektroniniais mokėjimais susijusi saugumo rizika. Saugios mokėjimo paslaugos – ypač svarbi tinkamai veikiančios mokėjimo paslaugų rinkos sąlyga, todėl mokėjimo paslaugomis tiek kaip mokėtojai, tiek kaip gavėjai besinaudojantys asmenys turi būti tinkamai apsaugoti nuo tokios rizikos. Kaip rodo praktinės situacijos, mokėjimo paslaugų teikėjams netaikant teisės aktų reikalaujamų saugiklių, mokėtojai ne dėl savo kaltės gali netekti didelių sumų iš mokėjimo sistemose esančių sąskaitų. Su tokiomis situacijomis gali susidurti tiek verslo subjektai, tiek kasdienybėje elektroninės prekybos paslaugomis besinaudojantys fiziniai asmenys.

Mokėjimo operacija laikoma autorizuota tik tada, kai mokėtojas duoda sutikimą įvykdyti mokėjimo operaciją. Jeigu mokėtojo sutikimo įvykdyti mokėjimo operaciją nėra, laikoma, kad mokėjimo operacija yra neautorizuota (Mokėjimų įstatymo 29 straipsnio 1 ir 2 dalys). Civilinėje byloje Nr. e3K-3-182-1075/2023 kasacinis teismas pasisakė dėl mokėtojo teisės susigrąžinti pinigines lėšas, kurios buvo prarastos „Payseros“ mokėjimo sistemoje atlikus neautorizuotas mokėjimo operacijas. Byloje pateikti išaiškinimai svarbūs tiek mokėtojams, siekiantiems sumažinti mokėjimų rizikas, tiek mokėjimo paslaugų teikėjams vykdant teisės aktų reikalavimus dėl saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemonių taikymo, taip pat sprendžiant nesutarimus dėl neautorizuotos mokėjimo operacijos sumos su(si)grąžinimo.

Kita itin svarbi finansinių paslaugų dalis susijusi su vartojimo kreditais, kurių reglamentavimo taikymui ir aiškinimui pastaraisiais metais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje teko didelis dėmesys. Ši bylų kategorija paprastai apima ir vartotojų teisių apsaugos klausimus, įskaitant konkrečių sutarties sąlygų įvertinimą sąžiningumo aspektu. Sprendžiant dėl nesąžiningų sutarčių likimo ir / arba vartotojo teisių apsaugos būdo, teismams vis dar kyla iššūkių.

Civilinėje byloje Nr. e3K-3-20-1075/2023 kasacinis teismas, be kita ko, išsamiai atskleidė atsakingojo skolinimo principą ir jo suponuojamas kredito įstaigų pareigas pastarosioms vertinant paskolos gavėjo (vartotojo) kreditingumą ir atsakomybę. Be kita ko, paminėtina iš Europos Sąjungos Teisingumo Teismo po prejudicinio sprendimo procedūros grįžusi bei apžvelgiamais metais kasacinio teismo išnagrinėta civilinė byla Nr. e3K-3-385-969/2023 dėl galimybės teismui pakeisti užsienio valiuta suteikto kredito sąlygas. Paprastai jei sutarties tolesnis vykdymas be joje nesąžiningomis pripažintų sąlygų yra neįmanomas, negaliojančia pripažįstama visa sutartis ir taikoma restitucija. Tačiau galimi atvejai, kai dėl sutarties panaikinimo vartotojui kyla ypač neigiamos pasekmės. Taip gali atsitikti paskolų sutarčių atveju, nes turėtų būti nedelsiant sumokėta negrąžinta paskolos suma, kuri gali viršyti finansinį vartotojų pajėgumą. Byloje išaiškinta, kad teismas, pripažinęs sutarties sąlygas nesąžiningomis ir nusprendęs, jog sutartiniai santykiai be šių sąlygų negali toliau egzistuoti, turi pirmiausia apsvarstyti

tokios sutarties panaikinimo galimybę ir tik nustatęs, kad toks panaikinimas būtų itin žalingas vartotojui, imtis sutarties keitimo kitomis sąlygomis.

Toliau išsamiau apžvelgiamos paminėtos bylos.

Mokėtojas turi teisę susigrąžinti visą neautorizuotos operacijos sumą, o mokėjimo paslaugos teikėjas turi pareigą ją visą sugrąžinti. Tik tada, kai mokėtojas yra nesąžiningas arba tyčia ar dėl didelio neatsargumo neįvykdo konkrečių įstatyme nurodytų mokėtojo pareigų, jam tenka visi dėl neautorizuotos operacijos atsiradę praradimai.

Kai mokėjimo paslaugų teikėjas nereikalauja saugesnio autentiškumo patvirtinimo, mokėtojui dėl neautorizuotų mokėjimo operacijų atsiradę nuostoliai tenka tik tuo atveju, jeigu jis veikė nesąžiningai.

Civilinė byla Nr. [e3K-3-182-1075/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Ieškovė (mokėtoja) kreipėsi į teismą ir nurodė, kad iš jos mokėjimo sąskaitos, esančios „Payseros“ sistemoje, buvo atlikti tam tikri mokėjimai, kurių ji neinicijavo. Mokėjimai buvo atliekami pardavėjo interneto svetainėje suvedus ieškovei priklausančios mokėjimo kortelės duomenis. Šių neautorizuotų mokėjimo operacijų metu ieškovė neteko iš viso 5345,36 Eur sumos ir ją kaip nuostolių atlyginimą prašė priteisti iš atsakovės mokėjimo paslaugos teikėjos UAB „Paysera LT“, atsisakiusios nurodytą sumą ieškovei grąžinti.

Bylą nagrinėję teismai priėmė ieškovei nepalankius sprendimus. Teismai vertino, kad nėra mokėjimo paslaugų teikėjo neteisėtų veiksmų, o ieškovė nebuvo susitarusi dėl saugesnio identifikavimo būdo – tam, kad mokėjimas būtų įvykdytas, ieškovei pakako suvesti „Visa“ kortelės duomenis. Taigi, pasak teismų, ieškovės labai neatsargus elgesys lėmė tokias neigiamas pasekmes.

Kasacinis teismas išaiškino, kad bendruoju atveju įstatymas įtvirtina tokią taisyklę, pagal kurią mokėtojas turi teisę susigrąžinti visą neautorizuotos operacijos sumą, o mokėjimo paslaugos teikėjas turi pareigą ją visą sugrąžinti. Paslaugos teikėjo atsakomybė yra griežtoji, t. y. jo atsakomybė yra be kaltės, todėl tik keliais atvejais jis yra nuo jos atleidžiamas. Tik tada, kai mokėtojas yra nesąžiningas arba tyčia ar dėl didelio neatsargumo neįvykdo konkrečių įstatyme nurodytų mokėtojo pareigų, jam tenka visi dėl nurašytų iš sąskaitos lėšų atsiradę praradimai, o mokėjimo paslaugų teikėjas neturi pareigos šių lėšų mokėtojui sugrąžinti.

Naudodamas mokėjimo priemonę (dažniausiai tai – personalizuota mokėjimo kortelė), mokėtojas turi elgtis rūpestingai ir atsakingai. Įstatymas reikalauja, kad mokėtojas mokėjimo priemonę naudotų pagal nustatytas objektyvias, nediskriminacines ir proporcingas sąlygas, o sužinojęs apie mokėjimo priemonės praradimą, vagystę arba neteisėtą pasisavinimą ar neautorizuotą jos naudojimą, nedelsdamas apie tai praneštų mokėjimo paslaugų teikėjui; be to, mokėtojas privalo imtis veiksmų, kad būtų apsaugoti personalizuoti saugumo duomenys. Taigi, pažeidęs nurodytas pareigas tyčia ar dėl didelio neatsargumo, mokėtojas netenka teisės susigrąžinti prarastų lėšų. Didelis mokėtojo neatsargumas gali būti konstatuojamas tik tuomet, jei mokėtojas elgėsi labai nerūpestingai (pvz.,

atskleidė slaptus, tik jam žinomus prisijungimo prie sąskaitų duomenis tretiesiems asmenims). Paprastas mokėtojo neatsargumas šiuo atveju nėra pakankama priežastis nesugrąžinti mokėtojui prarastų lėšų.

Taip pat specialiai aptartinas atvejis, kai tam, kad mokėjimo operacija būtų atlikta, mokėjimo paslaugų teikėjas nereikalauja saugesnio autentiškumo patvirtinimo. Saugesnis autentiškumo patvirtinimas reiškia, kad mokėtojo tapatybė arba mokėjimo priemonės naudojimo teisėtumas tikrinamas saugiai naudojant bent du elementus (pvz., kodą iš PIN kodų generatoriaus ir naudotojo ID). Mokėjimo paslaugų teikėjo pareiga taikyti saugesnio autentiškumo patvirtinimo priemones yra nustatyta įstatyme. Ši pareiga taikoma nepriklausomai nuo šalių susitarimo. Todėl, kai mokėjimo paslaugų teikėjas nereikalauja saugesnio autentiškumo patvirtinimo, jis neturi grąžinti neautorizuotos operacijos sumos tik tada, jei mokėtojas veikė nesąžiningai.

Šiuose santykiuose nustatytas mokėtojui palankus įrodinėjimo naštos mechanizmas. Reikalaujant lėšų grąžinimo, mokėtojui pakanka tik nurodyti, kad jis neautorizavo mokėjimo operacijos, o mokėjimo paslaugų teikėjas turi įrodyti (pateikti konkrečius įrodymus), kad mokėtojas autorizavo mokėjimo operaciją arba veikė nesąžiningai, arba tyčia ar dėl didelio neatsargumo neįvykdė vienos ar kelių Mokėjimų įstatyme nustatytų pareigų. Ši našta negali būti perkelta mokėtojui. Vien ta aplinkybė, kad byloje nėra duomenų, jog mokėtojo kortelė būtų prarasta ar jos duomenys be mokėtojo valios būtų prieinami tretiesiems asmenims, taip pat interneto erdvėje būtų nutekinti mokėtojo kortelės duomenys, nėra pakankamas pagrindas konstatuoti, jog mokėjimo paslaugų teikėjas įrodė esant mokėtojo didelį neatsargumą.

Apžvelgiamoje byloje mokėjimo paslaugų teikėjas saugesnio autentiškumo patvirtinimo ginčo mokėjimo operacijoms netaikė, o mokėtojos (ieškovės) nesąžiningas elgesys nebuvo nustatytas, todėl UAB „Paysera LT“ turi atsakyti visa ieškovės prarasta pinigų suma (sugrąžinti prarastas lėšas) ir sumokėti jai palūkanas.

Atsakingojo skolinimo principas apima ne tik kredito davėjo pareigą įvertinti, ar kredito gavėjas bus pajėgus grąžinti jam paskolintą sumą, bei siekį atgrasyti kredito davėjus nuo neatsakingo kredito teikimo, bet ir socialinį solidarumą, kai daugiau atsakomybės perkeliama stipresniajai sutarties šaliai – kredito davėjui. Todėl kredito davėjas turi atsisakyti suteikti kreditą, jeigu vartotojas neatitinka nustatyto kreditingumo reikalavimo, o to nepadaręs – prisiimti visas šios pareigos pažeidimo pasekmes.

Civilinė byla Nr. [e3K-3-20-1075/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Ieškovė (vartojimo kredito gavėja) prašė teismo pripažinti paskolos sutartį negaliojančia arba atleisti ją nuo 50 proc. pelno palūkanų mokėjimo, kadangi kredito įstaiga suteikė jai paskolą pažeisdama pareigą tinkamai įvertinti jos kreditingumą.

Kasacinis teismas nurodė, kad atsakingojo skolinimo principu siekiama kelių tikslų: visų pirma, įvertinti, ar kredito gavėjas bus pajėgus grąžinti jam paskolintą sumą (apsauginis tikslas); antra,

atgrasyti kredito davėjus nuo neatsakingo kreditų teikimo (atgrasomasis tikslas); trečia, užtikrinti socialinį solidarumą daugiau atsakomybės perkeliant stipresniajai sutarties šaliai – kredito davėjui (socialinis tikslas). Šis principas įgyvendinamas teisiniu reguliavimu nustatant verslininkui pareigą vertinti vartotojo kreditingumą ir atitinkamas šios pareigos neįvykdymo (ar netinkamo vykdymo) pasekmes.

Kasacinis teismas išaiškino, kad vartotojo kreditingumas turi būti vertinamas prieš priimant sprendimą suteikti kreditą. Šiuo atveju svarbios kredito sutarties sudarymo metu buvusios, bet ne vėliau, po sutarties sudarymo, atsiradusios aplinkybės (pvz., tai, kad kredito gavėjas tam tikrais laikotarpiais pagal kredito sutartį atlikdavo didesnius mokėjimus ar kad sudarė naują kredito sutartį su kitu banku).

Pareigos įvertinti vartotojo kreditingumą įvykdymu siekiama suteikti vartotojui ne informaciją ar konsultaciją apie kreditą, jo sukeltą riziką, bet papildomą apsaugą. Be kita ko, vartotojo subjektyvus supratimas apie savo finansinę situaciją neturi daryti įtakos kredito davėjui sprendžiant dėl vartotojo kreditingumo. Dėl to apžvelgiamoje byloje laikytas nepagrįstu teismų argumentas, kad ieškovė galėjo suprasti prisiimtų įsipareigojimų mastą. Jeigu nustatoma, kad vartotojas nebus pajėgus vykdyti finansinių įsipareigojimų visą kredito laikotarpį, kredito davėjas turi apsaugoti vartotoją nuo neatsakingo skolinimosi ir atsakyti suteikti kreditą. Pareiga vertinti vartotojo kreditingumą nustatyta kredito davėjui (finansų įstaigai), todėl būtent jam tenka neigiamos šios pareigos neįvykdymo pasekmės.

Nustatant vartotojo kreditingumą kredito davėjui taip pat tenka pareiga patikrinti vartotojo suteiktą informaciją ir įsitikinti jos teisingumu. Vien vartojimo kredito gavėjo deklaracijos apie savo finansinę padėtį pateikimas vartojimo kredito davėjui, šių deklaruotų duomenų nepatvirtinus tai pagrindžiančiais įrodymais, nėra tinkamas kreditingumo įvertinimas. Štai apžvelgiamoje byloje kredito davėja visas ieškovės nurodytas pajamas įvertino kaip tvarias, nors įrodymais buvo pagrįsta tik jų dalis. Be kita ko, kaip pabrėžė kasacinis teismas, kai vartotojai refinansuoja jau turimus finansinius įsipareigojimus, kredito davėjų pareiga tinkamai įvertinti vartotojo kreditingumą įgyja dar didesnę reikšmę. Turimų finansinių įsipareigojimų refinansavimas gali rodyti vartotojo jau patiriamus finansinius sunkumus, todėl tokiose situacijose būtina išsiaiškinti refinansavimo priežastis ir tikslą, užtikrinti išsamų duomenų apie vartotojo pajamas surinkimą, įvertinti pajamų tvarumą, jų santykį su esamais ir būsimais finansiniais įsipareigojimais. Šios aplinkybės apžvelgiamoje situacijoje kredito davėjos liko neįvertintos.

Netinkamas pareigos įvertinti vartotojo kreditingumą įvykdymas sukelia atitinkamas teises pasekmes. Kai specialūs įstatymai (Vartojimo kredito įstatymas ir Su nekilnojamuoju turtu susijusio kredito įstatymas) netaikytini, reikia vadovautis bendrosiomis Civilinio kodekso nuostatomis dėl civilinės atsakomybės. Kredito davėjo pareigos pažeidimas nereiškia, kad dėl to kredito sutartis turi būti pripažinta negaliojančia. Tai kredito davėjo civilinės atsakomybės klausimas, kuris kasacinio teismo išspręstas atleidžiant ieškovę nuo 50 proc. pelno palūkanų pagal paskolos sutartį mokėjimo.

Tais atvejais, kai vartojimo sutartys, dėl kurių kilo ginčas, negali toliau galioti panaikinus atitinkamas nesąžiningas jų sąlygas, teismui tenka pareiga įvertinti šių sutarčių panaikinimo pasekmes. Tik tuo atveju, jei dėl visos sutarties panaikinimo vartotojui kiltų ypač žalingų pasekmių, teismas turi išimtinę galimybę panaikintą nesąžiningą sąlygą pakeisti.

Civilinė byla Nr. [e3K-3-385-969/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Ieškovai kėlė teisme reikalavimus dėl kreditavimo užsienio valiuta sutarčių sąlygų pripažinimo nesąžiningomis bei šių sutarčių pakeitimo – prašė valiutą iš Šveicarijos frankų (CHF) pakeisti į eurus paskolos išdavimo dienos kursu, o bazinę palūkanų normą pakeisti iš LIBOR CHF į LIBOR Eur; visas įmokas, kurias atliko ieškovai Šveicarijos frankų valiuta paskolai grąžinti, perskaičiuoti į eurus kiekvienos tokios įmokos mokėjimo dienos kursu. Ieškovai teigė, kad bankas paskolas Šveicarijos frankais reklamavo kaip tinkamą pasirinkimą nenorintiems rizikuoti ir kaip istoriškai gerą pasirinkimą besiskolinantiems. Ieškovams 2015 metais pradėjus tikrinti informaciją, pasirodė, kad šie teiginiai neatitiko 2008 metų faktinių aplinkybių ir buvo akivaizdžiai klaidinantys.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas daline nutartimi apeliacinės instancijos teismo sprendimo dalį, kuria pagrindinės ginčo kreditavimo sutarčių sąlygos pripažintos nesąžiningomis, paliko nepakeistą. Tęsdamas kasacinį procesą dėl galimybės teismo sprendimu modifikuoti kreditavimo sutartis taip, kaip prašė ieškovai, kasacinis teismas kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Kasaciniam teismui buvo aišku, kad be nesąžiningomis pripažintų sąlygų ieškovų kredito sutartys negali išlikti, tačiau iš apeliacinės instancijos teismo sprendimo turinio nebuvo matyti, kad šis teismas būtų sprendęs dėl sutarčių panaikinimo galimybės ir priėjęs prie išvados, kad tai sukeltų didelę žalą ieškovams (vartotojams). Siekdamas vienodo Europos Sąjungos teisės aktų (šiuo atveju Direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais) aiškinimo, kasacinis teismas uždavė su šiuo ginču susijusius klausimus.

Sulaukęs atsakymo, pateikto Teisingumo Teismo 2023 m. spalio 12 d. sprendime (C-645/22), kasacinis teismas nurodė, kad tais atvejais, kai sutartys, dėl kurių kilo ginčas, negali toliau galioti panaikinus atitinkamas nesąžiningas jų sąlygas, teismui tenka pareiga įvertinti šių sutarčių panaikinimo pasekmes. Tik tuo atveju, jei, panaikinus visą sutartį, vartotojui kiltų ypač žalingų pasekmių ir jis nepageidautų tokių pasekmių, teismas turi išimtinę galimybę panaikintą nesąžiningą sąlygą pakeisti dispozityviaja nacionalinės teisės nuostata arba bendru atitinkamos sutarties šalių susitarimu taikoma nuostata.

Taigi kasacinis teismas konstatavo, kad teismas negali pakeisti konkrečios nesąžininga pripažintos sutarties sąlygos dispozityviaja nacionalinės teisės nuostata ar sutarties šalių susitarimu taikoma nuostata, prieš tai neįvertinęs visos sutarties panaikinimo ir restitucijos taikymo pasekmių vartotojui. Sprendžiant dėl vartotojui kylančių pasekmių, turi būti vertinama individuali kiekvieno vartotojo situacija, atsižvelgiama į konkrečias bylos aplinkybes.

Tais atvejais, kai nėra jokios dispozityviosios nacionalinės teisės nuostatos ar sutarties šalių susitarimu taikomos nuostatos, kuria būtų galima pakeisti atitinkamas nesąžiningas sąlygas, teismas turi imtis visų būtinų priemonių, kad apsaugotų vartotoją nuo ypač žalingų pasekmių ir atkurtų realią sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą.

Apžvelgiamoje byloje apeliacinės instancijos teismas, priešingai nei reikalaujama, patenkino ieškovų reikalavimą pakeisti ginčo sutartis, prieš tai neįvertinęs, ar sutarties panaikinimas ir restitucijos taikymas kiekvienam iš ieškovų sukeltų ypač žalingas pasekmes. Be to, apeliacinės instancijos teismas ginčo sutarčių sąlygas pakeitė nesiremdamas nei dispozityviąja nacionalinės teisės nuostata, nei šalių bendru sutarimu taikoma nuostata. Dėl šių priežasčių byla grąžinta apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

SERVITUTAI IR VALSTYBINĖ ŽEMĖ

Civilinių bylų skyriaus teisėjas Algirdas Taminskas

Pagal Civilinio kodekso 4.111 straipsnio 1 dalį, servitutas – tai teisė į svetimą nekilnojamąjį daiktą, suteikiama naudotis tuo svetimu daiktu (tarnaujančiuoju daiktu), arba to daikto savininko teisės naudotis daiktu apribojimas, siekiant užtikrinti daikto, dėl kurio nustatomas servitutas (viešpataujančiojo daikto), tinkamą naudojimą. Servitutą gali nustatyti įstatymai, sandoriai ir teismo sprendimas, o įstatymo nustatytais atvejais – administracinis aktas (Civilinio kodekso 4.124 straipsnio 1 dalis).

Kasacinis teismas 2023 m. toliau plėtojo vienodą servituto santykius reglamentuojančių normų taikymą bei aiškinimą. Kasacinio teismo praktika pasipildė reikšmingais teisės išaiškinimais, kurie aktualūs sprendžiant ginčus dėl galimybės nustatyti, keisti servitutą ar naudotis konkretaus servituto suteikiamomis teisėmis, taip pat pasirenkant tinkamą teisių gynybos būdą. Bylose dėl servitutų paprastai kyla poreikis kompleksiskai atsižvelgti į susijusių žemės, statybos, teritorijų planavimo santykių teisinį reguliavimą, kuris gali pagrįsti esant tam tikrų ypatumų nustatant servitutą ar aiškinant jo turinį.

Servituto prigimtis lemia, kad, nesant kurio nors – tarnaujančiojo ar viešpataujančiojo daikto požymius atitinkančio – nekilnojamojo daikto, servitutas negali būti nustatomas. Civilinėje byloje Nr. e3K-3-128-403/2023 kasacinis teismas, kilus ginčui dėl įpareigojimo netrukdyti naudotis kelio servitutu, nagrinėjo klausimą, ar administraciniu aktu nustatytas kelio servitutas turėjo ypatumų, dėl kurių jis galėjo būti nustatomas ne konkrečių daiktų (viešpataujančiųjų daiktų) tinkamam naudojimui užtikrinti, bet neapibrėžto asmenų rato poreikiams tenkinti. Dėl teisės naudotis individualių namų kvartale nustatytu kelio servitutu pasisakyta ir civilinėje byloje Nr. e3K-7-214-823/2023, tačiau joje ginčo esmę sudarė ieškovo (gyvenamųjų namų savininkų bendrijos) siekis neleisti jam priklausančiame žemės sklype esančiu kelio servitutu naudotis neapibrėžtam asmenų ratui. Civilinėje byloje

Nr. e3K-3-181-403/2023 kasacinis teismas sprendė, ar galimas teismo leidimas remontuoti / įrengti kelią be žemės sklypo, kuriame yra servituto kelias, savininko sutikimo ir kokią įtaką teisiniam rezultatui turi konkretaus servituto turinys. Servitutų santykiams būdinga, kad turi būti identifikuotas tiek tarnaujantysis, tiek viešpataujantysis daiktai. Viešpataujantysis daiktas servituto santykiuose reikšmingas ne tik dėl to, kad paprastai, atsižvelgiant į jo naudojimą pagal paskirtį, nustatomas servituto turinys (konkrečios naudojimosi tarnaujančiuoju daiktu teisės), jis reikšmingas ir nustatant subjektus, kurie turi teisę, be kita ko, kreiptis dėl servituto nustatymo. Vadovaudamasis šia nuostata, kasacinis teismas civilinėje byloje Nr. e3K-3-338-381/2023 pasisakė dėl subjektų, turinčių teisę prašyti servituto nustatymo teismo sprendimu.

Valstybė, įgyvendindama savo, kaip žemės savininkės, teises, turi siekti maksimalios naudos visuomenei (valstybinę žemę valdyti, naudoti ir disponuoti ja efektyviai), tačiau kartu jai tenka pareiga nepaneigti valstybinėje žemėje esančių statinių savininkų nuosavybės teisės. Šiame visuomenės ir privačių asmenų interesų pusiausvyros užtikrinimo kontekste 2023 m. kasacinis teismas išaiškino valstybinės žemės sklypo nuomos sutarties nutraukimo Nacionalinės žemės tarnybos iniciatyva, žemės nuomininkui pakeitus žemės naudojimo būdą ir (ar) paskirtį, teisėtumo sąlygas (civilinė byla Nr. e3K-7-77-611/2023).

Toliau išsamiau apžvelgiamos paminėtos bylos.

Kai servitutai administraciniu aktu buvo nustatomi tik kaip pagrindinės tikslinės žemės naudojimo paskirties pakeitimo sąlyga (viena iš sąlygų), servitutai tokiu administraciniu aktu galėjo būti nustatomi viešpataujančiaisiais tampantiems žemės sklypams, kurie administraciniame akte galėjo būti konkrečiai nenurodyti arba nurodyti nebaigtiniu sąrašu, jeigu teritorijoms, kuriose tokie sklypai buvo suformuoti ar netgi dar nebuvo, bet pagal teisės aktus galėjo (turėjo) būti suformuoti, dar nebuvo parengti ir patvirtinti teritorijų planavimą reglamentuojančiuose įstatymuose nustatyti teritorijų planavimo dokumentai.

Civilinė byla Nr. [e3K-3-128-403/2023](#) (aktyvi nuoroda), civilinė byla Nr. [e3K-3-128-701/2023](#) (rašymo apsirikimo ištaisymo nutartis) (aktyvi nuoroda)

Ieškovės ir tretieji asmenys prašė teismo įpareigoti atsakovę individualių gyvenamųjų namų bendriją netrukdyti jiems naudotis nuosavybės teise atsakovei priklausančiame žemės sklype esančiu servituto keliu – be apribojimų praeiti ir važiuoti transporto priemonėmis per žemės sklypą. Ieškovės teigė, kad vienas iš pagrindinių patekimo kelių į ieškovėms nuosavybės teise priklausančius žemės sklypus yra būtent per atsakovei priklausančią žemės sklypą. Kelio servitutas atsakovės žemės sklype nustatytas Vilniaus apskrities viršininko 2005 m. liepos 18 d. įsakymu, kuriuo, be kita ko, buvo patvirtintas konkretaus ploto žemės ūkio paskirties sklypo padalijimo į 45 sklypus projektas, keičiama dalies šių sklypų pagrindinė tikslinė žemės naudojimo paskirtis iš žemės ūkio į kitą paskirtį.

Kasacinis teismas, pasisakydamas dėl galimybės administraciniu aktu nustatyti kelio servitutą nesant viešpatuojančiojo daikto (daikto, kurio tinkamam naudojimui reikalinga nustatyti servitutą) požymius atitinkančio nekilnojamojo daikto, nurodė, kad, pagal teisinį reguliavimą, galiojusį įsakymo dėl kelio servituto nustatymo priėmimo metu, kelio servitutas administraciniu aktu galėjo būti nustatomas konkrečių (viešpatuojančiųjų) daiktų tinkamam naudojimui užtikrinti. Kelio servitutų nustatymas administraciniu aktu, kuris priimtas siekiant pakeisti pagrindinę tikslinę žemės naudojimo paskirtį, bet ne nustatyti servitutus, o servitutas tokiu administraciniu aktu buvo nustatomas tik kaip pagrindinės tikslinės žemės naudojimo paskirties pakeitimo sąlyga (viena iš sąlygų), turėjo ypatumų.

Dėl šių ypatumų servitutai tokiu administraciniu aktu galėjo būti nustatomi viešpatuojančiaisiais tampantiems žemės sklypams, kurie administraciniame akte galėjo būti konkrečiai nenurodyti arba nurodyti nebaigtiniu sąrašu, jeigu teritorijoms, kuriose tokie sklypai buvo suformuoti ar netgi dar nebuvo, bet pagal teisės aktus galėjo (turėjo) būti suformuoti, dar nebuvo parengti ir patvirtinti teritorijų planavimą reglamentuojančiuose įstatymuose nustatyti teritorijų planavimo dokumentai. Viešpataujantieji yra tie suformuoti ar pagal teisės aktus dar nesuformuoti žemės sklypai, racionaliam naudojimui tenkinant visuomenės, fizinių ir juridinių asmenų poreikius, išsaugant ir gerinant gamtinę aplinką, gamtos ir kultūros paveldą, apsaugant žemės nuosavybės, valdymo ir naudojimo teises, kai reikia pasinaudoti nustatytu kelio servitutu.

Pritardamas žemesnės instancijos teismų sprendimams tenkinti ieškinį, kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad byloje nebuvo įrodymų, jog gyvenamųjų namų kvartalas, kuriame esančiam žemės sklypui kaip tarnaujančiajam daiktui administraciniu aktu nustatytas kelio servitutas, pagal teritorijų planavimo dokumentus buvo suformuotas kaip uždaras kvartalas.

Nustačius, kad kelio servitutas administraciniu aktu nustatytas vietoje teritorijų planavimo procese į žemės sklypo ribas patekusio vietinės reikšmės bendrojo naudojimo kelio ir yra skirtas susisiekimui tarp gyvenviečių užtikrinti, t. y. savivaldybių viešajai funkcijai įgyvendinti, savivaldybė taip pat laikytina servituto turėtoja, todėl ji turėtų proporcingai prisidėti prie tarnaujančiojo daikto priežiūros ir išlaikymo.

Civilinė byla Nr. [e3K-7-214-823/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Ieškovei, vienos gyvenvietės gyventojų įsteigta gyvenamųjų namų savininkų bendrija, nuosavybės teise priklauso privačioje gyvenvietėje (individualių namų kvartale) esantis inžinerinės infrastruktūros teritorijos žemės sklypas, kuriame apskrities viršininko įsakymu nustatytas kelio servitutas. Šiuo keliu faktiškai naudojasi gyvenvietės teritorijoje nekilnojamąjį turtą įsigiję asmenys bei kiti asmenys, siekdami pravažiuoti gyvenvietę ir patekti į greta esančias teritorijas. Ieškovė, manydama, jog servituto keliu turi teisę naudotis tik kvartalo gyventojai, kad patektų į jiems priklausančius sklypus, bet ne kiti asmenys, norintys pravažiuoti gyvenvietės teritoriją, kreipėsi į teismą.

Kasacinis teismas nurodė, kad bylą nagrinėję teismai, išanalizavę su apskrities viršininko įsakymu susijusius teritorijų planavimo dokumentus ir kitus byloje surinktus įrodymus, nusprendė, kad kelio

servitutas buvo nustatytas ne tik kaip gyvenvietės teritorijos gatvės tinklas, bet ir siekiant suteikti galimybę kitiems asmenims (neapibrėžtam asmenų ratui) pravažiuoti gyvenvietę tranzitu, kadangi istoriškai susiformavęs bendrojo naudojimo kelias, skirtas naudotis neapibrėžtam asmenų ratui, buvo įtrauktas į žemės sklypo, kuriame nustatytas servitutas, ribas. Kasacinis teismas nusprendė, kad teismų išvados dėl galimybės tretiesiems asmenims pravažiuoti gyvenvietę naudojantis servituto keliu, padarytos nepažeidžiant įrodinėjimo taisyklių. Teismų nustatyta aplinkybė, kad į bendrijos žemės sklypo, kuriame nustatytas kelio servitutas, ribas faktiškai yra patekusi valstybinio fondo žemė, naudota kaip bendrojo naudojimo kelias, kuris neturėjo būti naikinamas. Kasacinis teismas pripažino, kad tai reikšminga aplinkybė, į kurią teismai sprenddami dėl kelio servituto pagrįstai atsižvelgė.

Ieškovė, be kita ko, argumentavo, kad, kitiems asmenims naudojantis jos žemės sklype esančiu servituto keliu, jos nuosavybė yra neatlygintinai nusavinama viešosioms funkcijoms vykdyti. Atsakydamas į šį argumentą kasacinis teismas pažymėjo, kad teismams nagrinėjamoje byloje nustačius, jog kelio servitutas administraciniu aktu buvo nustatytas vietoje teritorijų planavimo procese į žemės sklypo ribas patekusio vietinės reikšmės bendrojo naudojimo kelio ir yra skirtas susisiekimui tarp gyvenviečių užtikrinti, t. y. savivaldybių viešajai funkcijai įgyvendinti, savivaldybė taip pat laikytina servituto turėtoja, todėl ji turėtų proporcingai prisidėti prie tarnaujančiojo daikto (ieškovės žemės sklypo) priežiūros ir išlaikymo. Kadangi ieškovė jokių reikalavimų, susijusių su atlyginimu už tarnaujančiojo daikto išlaikymą, byloje nepareiškė, su tuo susijusios aplinkybės nepateko į nagrinėjamos bylos ribas.

Nustatant kelio servitutą, ieškovui buvo suteikta teisė važiuoti tik žemės ūkio veiklai naudojama technika. Todėl teismo leidimas ieškovui be žemės sklypo, kuriame yra nustatytas kelio servitutas, savininko sutikimo įrengti smėlį vežančioms transporto priemonėms tinkamą važiuoti kelią reikštų, kad ieškovas įgyja teisę, kuri nustatant kelio servitutą jam nebuvo suteikta.

Civilinė byla Nr. [e3K-3-181-403/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Nustatytu kelio servitutu ieškovui priklauso teisė naudotis atsakovo žemės sklype esančiu keliu. Kreipdamasis į teismą, ieškovas nurodė, kad, pakeitus jo žemės sklypo paskirtį, jis planuoja jame kasti naudingą iškaseną; atsakovo žemės sklype esantį kelią būtina suremontuoti, nes juo bus išvežamas iškasamas smėlis. Ieškovas prašė teismo leisti jam be atsakovo sutikimo savo sąskaita nepažeidžiant kelio matmenų atlikti šio servituto kelio remonto darbus.

Kasacinis teismas, be kita ko, nurodė, kad servituto turinį lemia viešpataujančiojo daikto naudojimo pagal paskirtį poreikiai. Byloje kelio servitutas nustatytas administraciniu aktu tuo metu, kai tiek ieškovo, tiek atsakovo žemės sklypai buvo žemės ūkio paskirties. Tai reiškia, kad ieškovas turėjo teisę atsakovo sklypu važiuoti ne bet kokiomis (įvairiomis) transporto priemonėmis, bet tik žemės ūkio veiklai naudojama technika. Kelio servituto naudojimą lėmė ir žemės ūkio darbų sezoniškumas bei intensyvumas.

Byloje pažymėta, kad ieškovui priklausančio žemės sklypo pagrindinė žemės naudojimo paskirtis buvo pakeista iš žemės ūkio į kitą ir nustatytas naudojimo būdas – naudingųjų iškasenų teritorijos; ieškovas ketina įgyvendinti teisę į savo žemės sklypą, naudodamas jį pagal naujai nustatytą pagrindinę žemės naudojimo paskirtį ir naudojimo būdą bei pasinaudodamas atsakovo žemės sklype nustatytu kelio servitutu, vežti sunkvežimiais smėlį ir važiuoti kita smėlio karjerui eksploatuoti naudojama technika, tačiau nustatytu kelio servitutu, kaip minėta, jam suteikta teisė važiuoti tik žemės ūkio veiklai naudojama technika. Taigi teismo leidimas be atsakovo sutikimo jo žemės sklype servituto kelio vietoje įrengti smėlį vežančioms transporto priemonėms tinkamą važiuoti kelią ieškovui reikalingas siekiant įgyvendinti teisę, kuri jam nebuvo suteikta nustatant kelio servitutą, t. y. teisę, kurios jis neturi. Vadinasi, teismai, tenkindami ieškinį, iš esmės ieškovui suteikė teisę, kuri jam nebuvo suteikta administraciniu aktu nustatant kelio servitutą, ir taip pakeitė kelio servituto turinį, nors toks reikalavimas byloje nebuvo pareikštas ir bylą nagrinėję teismai jo nesprenė.

Kreiptis į teismą dėl servituto nustatymo teismo sprendimu gali daikto valdytojas, turintis savarankišką daikto valdymo teisę ar išvestinę iš daiktinių santykių kilusią teisę, taip pat turto patikėtinis, kuris yra, be kita ko, ir patikėto turto valdytojas, jeigu patikėjimo teisė nustatyta visuomeninei naudai, t. y. kai patikėjimo teisės objektas yra valstybei arba savivaldybėms nuosavybės teise priklausantis nekilnojamas daiktas.

Civilinė byla Nr. [e3K-3-338-381/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Byloje ginčas kilo dėl to, ar ieškovė gali prašyti teismo sprendimu nustatyti kelio servitutą atsakovų žemės sklype. Ieškovei nuosavybės teise priklauso prekybos patalpos, esančios pastate, kuris yra valstybinės žemės sklype, kurio dalį ji nuomojasi iš valstybės. Ieškovė nurodė, kad jos prekybos patalpas aptarnaujantis transportas patekdavo į ieškovei priklausančią transporto priemonių stovėjimo aikštelę, esančią ieškovės nuomojamame sklype, per įvažiavimą į automobilių aikštelę, bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausančią atsakovams, tačiau, atsakovams besiribojančiame žemės sklype įrengus užtvartą, ji neteko privažiavimo prie patalpų ir todėl negali jų naudoti pagal paskirtį.

Kasacinis teismas išaiškino, kad kreiptis į teismą dėl servituto nustatymo teismo sprendimu gali daikto valdytojas, turintis savarankišką daikto valdymo teisę ar išvestinę iš daiktinių santykių kilusią teisę, taip pat turto patikėtinis, kuris yra, be kita ko, ir patikėto turto valdytojas, jeigu patikėjimo teisė nustatyta visuomeninei naudai, t. y. kai patikėjimo teisės objektas yra valstybei arba savivaldybėms nuosavybės teise priklausantis nekilnojamas daiktas. Teisės kreiptis dėl servituto nustatymo neturi daikto valdytojas, įgijęs daikto valdymą prievolinių teisinių santykių pagrindu. Byloje ieškovė nėra valstybinio žemės sklypo savininkė, o dalį šio sklypo nuomojasi pagal valstybinės žemės nuomos sutartį. Tai reiškia, kad ieškovės valdymo teisė yra išvestinė, kilusi iš prievolinių teisinių santykių (valstybinės žemės nuomos), t. y. ieškovė nėra žemės sklypo valdytoja daiktinės teisės prasme. Valdytojas, turintis valdymo teisę, atsiradusią prievolinių teisinių santykių pagrindu, neturi teisės reikšti ieškinio dėl servituto nustatymo (Civilinio kodekso 4.126 straipsnio 2 dalis).

Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad viešpatuojančiuoju daiktu gali būti pripažintos patalpos daugiaaukščiame pastate, kuriame kitos patalpos nuosavybės teise priklauso ir kitiems savininkams, o tarnaujančiuoju daiktu gali būti gretimas žemės sklypas. Vis dėlto galimybė normaliomis sąnaudomis naudoti viešpatuojantįjį daiktą – prekybos paskirties patalpas – savaime nereiškia, kad visada turi būti galimybė prie tokios paskirties patalpų privažiuoti vienos ar kitos rūšies motorinėmis transporto priemonėmis. Dėl tokio būtinumo sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į viešpatuojančiojo daikto paskirtį ir patalpose vykdomos veiklos ypatumus. Byloje apeliacinės instancijos teismas nustatė aplinkybę, jog ieškovė prie jai priklausančių patalpų gali patekti ir patenka iš abiejų valstybinės žemės sklypo, suformuoto prie pastato, pusių, o į suformuoto žemės sklypo ribas netgi patenka dalis automobilių stovėjimo aikštelės, į kurią galima įvažiuoti motorinėmis transporto priemonėmis, todėl nėra kliūčių ieškovei priklausančiomis patalpomis naudotis pagal paskirtį.

Tokiu atveju, kai valstybinės žemės nuomos sutartyje nustatyta galimybė keisti nuomojamo valstybinės žemės sklypo paskirtį ir (ar) naudojimo būdą, yra pakeičiamas valstybinės žemės sklypo naudojimo būdas ir, turint galiojantį statybą leidžiantį dokumentą, rekonstruojamas valstybinės žemės sklype esantis statinys bei pakeičiama jo paskirtis, valstybinės žemės nuomos sutartis keistina, kad ji atitiktų privataus asmens nuosavybės teise turimo valstybinės žemės sklype esančio statinio paskirtį, o ne nutrauktina.

Civilinė byla Nr. [e3K-7-77-611/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Ieškovė (valstybinės žemės nuomininkė) kreipėsi į teismą, prašydama pripažinti žemės nuomos sutarties nutraukimą Nacionalinės žemės tarnybos (žemės nuomotojos) iniciatyva negaliojančiu. Nacionalinė žemės tarnyba byloje teigė, kad valstybinės žemės nuomos sutartį nutraukė dėl to, kad ieškovė pakeitė pagrindinę žemės naudojimo paskirtį ir (ar) būdą.

Kasacinis teismas, be kita ko, pažymėjo, kad teisiniams santykiams dėl valstybinės žemės būdingas imperatyvumas nepaneigia sutarčių teisės principų taikymo įgyvendinant valstybinės žemės nuomos sutartį. Vienas iš svarbesnių sutarčių teisės principų, reikšmingų vertinant ir esminio sutarties pažeidimo buvimą, yra šalių kooperavimosi arba bendradarbiavimo principas. Taip pat sutartiniuose teisiniuose santykiuose prioritetą turi būti teikiamas sutarties išsaugojimui, o ne jos nutraukimui. Atsižvelgiant į bylos situaciją, akcentuota, kad negali būti paneigiama teisėtai pastatyto ar kitais būdais teisėtai įgyto statinio, esančio valstybinėje žemėje, savininko teisė į tokio dydžio valstybinės žemės sklypo, kuris būtinas statiniui eksploatuoti pagal jo tiesioginę paskirtį, nuomą vien dėl to, kad statinio savininkas teisėtai, esant teisės aktuose nurodytų institucijų pritarimams, pakeičia valstybinėje žemėje nuosavybės teise turimo statinio naudojimo paskirtį ir atitinkamai žemės naudojimo būdą.

Tokiu atveju, kai valstybinės žemės nuomos sutartyje nustatyta galimybė keisti nuomojamo valstybinės žemės sklypo paskirtį ir (ar) naudojimo būdą, yra pakeičiamas valstybinės žemės sklypo naudojimo būdas ir, turint galiojantį statybą leidžiantį dokumentą, rekonstruojamas valstybinės žemės

sklype esantis statinys bei pakeičiama jo paskirtis, valstybinės žemės nuomos sutartis keistina, kad ji atitiktų privataus asmens nuosavybės teise turimo valstybinės žemės sklype esančio statinio paskirtį, o ne nutrauktina. Atitinkamai esant tokioms aplinkybėms padarytas valstybinės žemės naudojimo būdo pakeitimas neturėtų būti vertinamas kaip pagrindas nutraukti sutartį pagal Žemės įstatymo (nuo 2020 m. sausio 1 d. iki 2020 m. birželio 30 d. galiojusi įstatymo Nr. I-446 redakcija) 9 straipsnio 14 dalį. Tik valstybinės žemės nuomos sutartyje nesant įtvirtintos tokios galimybės, valstybinės žemės nuomos sutartis gali būti nutraukiama, sudarant naują valstybinės žemės nuomos sutartį pagal Civilinio kodekso 6.551 straipsnio 2 dalyje ir Žemės įstatyme įtvirtintas nuostatas. Kasacinis teismas sutiko su pirmosios instancijos teismo sprendimu, kad nuomos sutartis nagrinėtu atveju nutraukta neteisėtai.

VALSTYBĖS PAREIGA ATLYGINTI ŽALĄ

Civilinių bylų skyriaus teisėja Agnė Tikniūtė

Kasacinio teismo praktika valstybės atsakomybės už žalą aspektu 2023 metais buvo plėtojama dviem kryptimis – toliau formuojama doktrina dėl valstybės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro, teisėjo ir teismo neteisėtų veiksmų (Civilinio kodekso 6.272 straipsnis), taip pat kasacinis teismas pateikė ir naujų aktualių išaiškinimų dėl nuo 2020 m. sausio 1 d. įsigaliojusioje Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo redakcijoje įtvirtinto valstybės atsakomybės be kaltės už sveikatos priežiūros įstaigoje pacientui padarytą žalą modelio taikymo civilinėje byloje Nr. e3K-3-24-421/2023.

2023 m. bylose dėl valstybės atsakomybės už žalą, padarytą neteisėtais teisėsaugos institucijų pareigūnų ir / arba teismo veiksmais (neveikimu), akcentuota, kad teisiniai vertinimai tokiose bylose turi būti atliekami kompleksiskai baudžiamojo ir civilinio proceso normų prasme, o kai nagrinėjami galimai neteisėti veiksmai, susiję su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje garantuojamų ieškovo teisių pažeidimu, šių veiksmų teisėtumas turi būti vertinamas atsižvelgiant į atitinkamas šios konvencijos nuostatas, aiškinamas Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje. Išsamūs neteisėtų veiksmų vertinimai žmogaus teisių apsaugos kontekste pateikti byloje dėl valstybės atsakomybės už nepagrįstai taikytą procesinės prievartos priemonę baudžiamajame procese – asmens atidavimą į psichiatrijos ekspertizės įstaigą (civilinė byla Nr. 3K-3-153-313/2023), taip pat byloje dėl žalos, patirtos teismui taikant suėmimą, atlyginimo, kurioje, be kita ko, nuodugniai paaiškinta, kas tikrintina sprendžiant dėl teismo veiksmų baudžiamajame procese teisėtumo (civilinė byla Nr. e3K-3-258-916/2023).

Toliau išsamiau apžvelgiamos paminėtos civilinės bylos.

Asmens atidavimas į psichiatrijos ekspertizės įstaigą yra itin rimtas jo teisės į laisvę suvaržymas, susijęs ir su asmens teisės į privatumą bei fizinį neliečiamumą ribojimais. Ši

prievartos priemonė gali būti taikoma tik patikimai nustatčius, jog ji procesine prasme yra būtina.

Civilinė byla Nr. [3K-3-153-313/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Apžvelgiamoje byloje buvo sprendžiama dėl neturtinės žalos atlyginimo ieškovui iš valstybės už tai, kad ikiteisminio tyrimo metu jam, kaip įtariamajam, buvo pritaikyta procesinės prievartos priemonė – jis buvo atiduotas į ekspertizės įstaigą stacionarinei teismo psichiatrijos ekspertizei atlikti. Per ekspertizę buvo nustatyta, kad ieškovas jam inkriminuojamų veikų padarymo metu psichikos sutrikimo neturėjo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad bet koks asmens laisvės atėmimas pirmiausia turi atitikti įstatyme nustatytą tvarką; be to, pagal Žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvenciją, būtina laisvės atėmimo teisėtumo sąlyga yra teisingas bei tinkamas procesas, įskaitant ir reikalavimą užtikrinti, kad tokios priemonės taikymas nebūtų savavališkas.

Asmens atidavimas į psichiatrijos ekspertizės įstaigą yra itin rimtas jo teisės į laisvę suvaržymas, susijęs ir su asmens teisės į privatumą bei fizinį neliečiamumą ribojimais. Ši prievartos priemonė gali būti taikoma tik patikimai nustatčius, jog ji procesine prasme yra būtina. Todėl, kaip nurodė kasacinis teismas, svarbu įvertinti, ar taikant tokią priemonę bus išlaikyta teisinga pusiausvyra tarp asmens teisės į laisvę apsaugos ir procesinio intereso įvertinti asmens, kurio psichika galimai sutrikusi, sveikatos būklę ir jos teisinius padarinius baudžiamajame procese; ar asmens atidavimas į psichiatrijos ekspertizės įstaigą konkrečioje situacijoje yra proporcingas.

Kasacinis teismas nusprendė, kad formaliai procesinė aptariamos priemonės taikymo tvarka buvo įgyvendinta, tačiau medicininiai duomenys apie galimą ieškovo psichikos sutrikimą, dėl kurio kiltų procesinė būtinybė atiduoti jį stacionarinei teismo psichiatrijos ekspertizei atlikti, nebuvo pakankami. Dėl šios priežasties baudžiamajame procese dalyvavusios institucijos (taip pat teismas) pirmiausia turėjo imtis švelnesnių, su ieškovo laisvės ribojimu nesusijusių, priemonių šiems duomenims išsiaiškinti. Vien tai, kad ambulatorinės teismo psichiatrijos ekspertizės nepavyko sėkmingai atlikti dėl ieškovo nebendradarbiavimo, nėra priežastis neproporcingai suvaržyti asmens laisvę.

Tokiu būdu baudžiamajame procese prieš ieškovą veikusios institucijos ir pareigūnai neįvykdė bendrosios rūpestingumo pareigos ir jų veiksmai dėl to pripažintini neteisėtais.

Sprendžiant dėl žalos, kuri grindžiama neteisėtais teisėsaugos institucijų pareigūnų, teismo veiksmais baudžiamojo proceso metu, turi būti išnagrinėti ieškovo argumentai dėl suėmimo tęsimo teisėtumo, išanalizuotas baudžiamojo proceso metu priimtų nutarčių turinys ir nustatyta, ar, tęsiant asmeniui kardomosios priemonės (suėmimo) taikymą, buvo nurodyti visą suėmimo laikotarpį pateisinantys reikšmingi ir pakankami pagrindai, be kita ko, ar buvo ne tik formaliai, bet ir realiai bei motyvuotai apsvarstyta ir atmesta alternatyvių kardomųjų priemonių taikymo galimybė.

Šioje byloje ieškovas teigė patyręs žalą dėl jam nepagrįstai ilgą laiką tiek ikiteisminio tyrimo, tiek bylos nagrinėjimo teisme metu taikyto suėmimo, kuris buvo vis pratęsimas nepateikiant reikšmingų motyvų. Galų gale ieškovas buvo išteisintas ir iš suėmimo nedelsiant paleistas.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad jeigu pareigūnų veiksmai baudžiamajame procese nebuvo pripažinti neteisėtais, tai neužkerta kelio konstatuoti jų neteisėtumą sprendžiant civilinę bylą dėl žalos atlyginimo. Suėmimo teisėtumas, be kita ko, turi būti vertinamas ne tik pagal nacionalinės teisės, bet ir pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnio reikalavimus, o juos pažeidus, paprastai priteisiamas žalos atlyginimas.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad, spręsdami dėl veiksmų skiriant ir pratęsiant suėmimą teisėtumo, žemesnės instancijos teismai netyrė ir nevertino baudžiamąjo proceso metu priimtų teismų procesinių sprendimų; nurodė, kad privalu, vadovaujantis kasacinio teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos nuostatomis, išnagrinėti ieškovo argumentus dėl suėmimo tęsimo teisėtumo bei išanalizuoti baudžiamąjo proceso metu priimtas nutartis dėl ieškovo suėmimo ir motyvuotai nustatyti, ar, tęsiant ieškovui šios kardomosios priemonės taikymą, buvo nurodyti visą suėmimo laikotarpį pateisinantys reikšmingi ir pakankami pagrindai, ar teismų išvados dėl šių pagrindų buvimo paremtos konkrečiomis bylos aplinkybėmis, ar nutarčių dėl suėmimo motyvavimas šiuo aspektu yra nuoseklus, ar tinkamai atsakyta į gynybos argumentus skundžiant suėmimo taikymą ir prašant jį pakeisti švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis; ar buvo ne tik formaliai, bet ir realiai bei motyvuotai apsvarstyta ir atmesta alternatyvių kardomųjų priemonių taikymo galimybė, ypač tais atvejais, kai suėmimas buvo pratęsimas vadovaujantis tik pabėgimo pavojumi.

Kasacinis teismas, be to, priminė, kad apkaltinamojo nuosprendžio, kuriuo paskirta laisvės atėmimo bausmė, priėmimas savaime negali pateisinti griežčiausios kardomosios priemonės – suėmimo taikymo ir neatleidžia teismo nuo pareigos tokį taikymą motyvuoti. Atsakant į argumentus dėl suėmimo teisėtumo, reikia įvertinti ir tai, ar kompetentingos institucijos ir pareigūnai, organizuodami suimto ieškovo baudžiamąjį procesą, įvykdė ypatingo stropumo pareigą (kartu ir bendrąją rūpestingumo pareigą). Kasacinis teismas padarė išvadą, kad žemesnės instancijos teismai savo procesiniuose sprendimuose teismo veiksmų baudžiamajame procese teisėtumą vertino tik vadovaudamiesi baudžiamąjo proceso tvarka atliktu jų teisėtumo patikrinimu ir neatliko išsamaus tyrimo, todėl šiuos sprendimus panaikino ir perdavė bylą dėl žalos atlyginimo nagrinėti iš naujo.

Paciento sveikatai padaryta žala atlyginama nepaisant sveikatos priežiūros įstaigos kaltės (įstatyme įtvirtintas atsakomybės be kaltės modelis). Įstatymas taip pat nereikalauja, kad būtų nustatomi neteisėti sveikatos priežiūros įstaigos veiksmai (neveikimas), atlikti teikiant sveikatos priežiūros paslaugas.

Ieškovas prašė teismo priteisti iš atsakovės Lietuvos Respublikos turčinės ir neturčinės žalos, patirtos mirus jo motinai (pacientei), atlyginimą. Jis nurodė, kad jo motina buvo paguldyta į ligoninę dėl įtariamo sepsio. Ligoninėje taikytas gydymas buvo sėkmingas ir pacientės būklė gerėjo, tačiau, pacientę perkėlus į kitą skyrių, jai buvo nustatyta COVID-19 liga. Pacientės būklė sparčiai blogėjo ir ji mirė. Mirties liudijime nurodyta, kad pagrindinė liga, sukėlus mirtį, yra COVID-19 liga. Ieškovas turėjo laidojimo išlaidų ir patyrė neturčinę žalą, kadangi su savo motina palaikė artimą ir glaudų ryšį.

Kasacinėje byloje buvo keliamas klausimas, ar, nuo 2020 m. sausio 1 d. įsigaliojus Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo (2019 m. gruodžio 17 d. įstatymo Nr. XIII-2703 redakcija) nuostatų pakeitimams, kuriais įtvirtintas naujasis žalos atlyginimo be kaltės modelis, siekiant atlyginimo už paciento sveikatai padarytą žalą, būtina nustatyti (įrodyti) visas civilinės atsakomybės sąlygas, įtvirtintas Civilinio kodekso normose, konkrečiai kaltę, neteisėtus veiksmus, žalą ir priežastinį ryšį. Apeliacinės instancijos teismas, atmesdamas ieškovo ieškinį dėl žalos (turčinės ir neturčinės), atsiradusios pacientei mirus, atlyginimo, padarė išvadą, kad atsakomybė už paciento sveikatai padarytą žalą kyla tik nustačius sveikatos priežiūros įstaigos neteisėtus veiksmus ir aplinkybę, kad padaryti pažeidimai yra priežastiniu ryšiu susiję su atsiradusia žala.

Kasacinis teismas nesutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada ir išaiškino, kad, pagal Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymą (bylai aktuali įstatymo redakcija nuo 2020 m. sausio 1 d. iki 2021 m. kovo 1 d.), teisė į žalos atlyginimą atsiranda ir nenustačius sveikatos priežiūros įstaigos neteisėtų veiksmų. Pagal kasacinio teismo išaiškinimą, teisė į paciento sveikatai padarytos žalos atlyginimą atsiranda nustačius šias sąlygas: 1) paciento sveikatai yra padaryta žala (žala suprantama kaip pakenkimas paciento sveikatai, jo sužalojimas ar mirtis); 2) ši žala nėra (nebuvo) neišvengiama, t. y. žalos buvo galima išvengti; 3) žala padaryta teikiant sveikatos priežiūros paslaugas, t. y. teiktas sveikatos priežiūros paslaugas ir atsiradusią žalą sieja priežastinis ryšys.

Sprendžiant dėl žalos neišvengiamumo, turi būti atsižvelgiama į Vyriausybės nutarimu patvirtintame Turčinės ir neturčinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, atlyginimo tvarkos apraše nustatytus žalos neišvengiamumo kriterijus, šiuo konkrečiu atveju – ar teiktos sveikatos priežiūros paslaugos atitiko jų teikimo metu buvusį medicinos ir slaugos mokslo lygį ir gerąją medicinos praktikos patirtį.

Taigi, teisė į žalos atlyginimą yra siejama ne su sveikatos priežiūros įstaigos neteisėtais veiksmais, atliktais teikiant sveikatos priežiūros paslaugas, bet su tuo, ar teiktos sveikatos priežiūros paslaugos atitiko jų teikimo metu buvusį medicinos ir slaugos mokslo lygį ir gerąją medicinos praktikos patirtį.

Apžvelgiamoje byloje kasacinis teismas nusprendė, kad dėl ieškovo ieškinio pagrįstumo būtina nustatyti, ar žala – pacientės mirtis – atsirado teikiant sveikatos priežiūros paslaugas ir ar ji vertintina kaip neišvengiama pagal minėtame apraše nustatytą atitinkamą kriterijų, t. y. ar šiuo atveju jos buvo galima išvengti, atsižvelgiant į sveikatos priežiūros paslaugų teikimo metu buvusį medicinos ir slaugos mokslo lygį ir gerąją medicinos praktikos patirtį. Bylą kasacinis teismas grąžino apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

KONKURENCIJOS UŽTIKRINIMAS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE

Civilinių bylų skyriaus teisėjas Gediminas Sagatys

Perkančiosios organizacijos įstatymo yra įpareigotos užtikrinti, kad vykdant viešąjį pirkimą būtų laikomasi viešųjų pirkimų principų (lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo, skaidrumo). Paisyti šių principų užtikrinama, kad bus pasiekti viešojo pirkimo tikslai ir išvengta galimų nesąžiningos konkurencijos prielaidų vykdant viešojo pirkimo procedūrą. Sąžininga, nesuvaržyta tiekėjų konkurencija viešuosiuose pirkimuose, kaip konstitucinės ūkinės veiklos laisvės išraiška ir pasekmė, garantuoja, be kita ko, optimalų ekonominių išteklių paskirstymą ir efektyvų jų panaudojimą. Kuo daugiau tiekėjų galės dalyvauti pirkime, tuo daugiau pasiūlymų įvykdyti pirkimo užduotį palankesnėmis sąlygomis (už mažesnę kainą, geresnės kokybės) sulauks perkančioji organizacija ir taip racionaliausiai panaudos finansinius išteklius, tvariai naudosis pirkimo rezultatu. Sąžininga konkurencija aktuali tiek rengiant pirkimo dokumentus, tiek vykdant viešojo pirkimo procedūras, tiek įgyvendinant sutartį su pirkimą laimėjusiu tiekėju.

Veiksmingos konkurencijos užtikrinimo svarba 2023 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje labiausiai išryškinta ir atspindėta nagrinėjant tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčus dėl pirkimo sąlygų (be kita ko, reikalavimų tiekėjų kvalifikacijai, pirkimo objektui) teisėtumo, taip pat su viešųjų paslaugų pirkimu susijusias bylas, kuriose dalyvavo savivaldybių valdomos įmonės.

Aiškindamas įstatymo nuostatas dėl tiekėjų kvalifikacijos, kasacinis teismas civilinėje byloje Nr. e3K-3-10-469/2023 tinkamų pagrindų riboti konkurenciją kontekste nurodė, kokie tiekėjams nustatomi reikalavimai, susiję su patirtimi bei galimybe turėti prieigą prie konkrečios sistemos, negali būti laikomi pateisinamais siekiant veiksmingos konkurencijos.

Civilinėje byloje Nr. e3K-3-337-916/2023 spręsta, ar viešojo pirkimo reikalavimus atitinka ir, be kita ko, nesudaro kliūčių atverti viešuosius pirkimus konkurencijai pirkimo sąlyga, pagal kurią įsigijami reagentai būtų tinkami naudoti tik su perkančiosios organizacijos jau turima konkrečia įranga.

Nesuvaržytos konkurencijos imperatyvas gali būti pažeistas ne tik neteisėtomis pirkimo sąlygomis, bet ir apskritai nevykdant jokių viešojo pirkimo procedūrų (civilinė byla Nr. e3K-3-220-381/2023).

Vidaus sandoriai – viešųjų pirkimų nuostatų taikymo išimtis. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme išnagrinėta civilinė byla Nr. e3K-3-312-969/2023, kurioje pasisakyta, ar tokį sandorį sudariusi bendrovė gali dalyvauti kitame viešajame pirkime ir ar tokiais atvejais nekyla problemų dėl sąžiningos konkurencijos garantijų.

Toliau apžvelgiamos nurodytos bylos.

Bet koks specifinių reikalavimų tiekėjų kvalifikacijai įtvirtinimas savaime siaurina potencialių pirkimo dalyvių ratą ir taip riboja konkurenciją. Konkurencijos ribojimas gali

būti pateisinamas, jeigu yra objektyviai pagrįstas. Konkurencijos ribojimas negali būti pateisinamas vien pirkimo objekto išskirtinumu ir viešojo intereso, kurio siekiama ginčo pirkimu, tenkinimo poreikiu.

Kai tiekėjo pasiūlymo tinkamumo vertinimas priklauso nuo atitikties pirkimo dokumentuose nepaskelbtiems kriterijams, o atitiktį jiems vertina ne perkančioji organizacija, bet trečiasis asmuo, pažeidžiami viešųjų pirkimų skaidrumo ir lygiateisiškumo principai ir nepagrįstai ribojama tiekėjų konkurencija.

Civilinė byla Nr. [e3K-3-10-469/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas ir Bendrasis pagalbos centras viešuju pirkimu siekė įsigyti informacinės sistemos programinės įrangos sukūrimo ir įdiegimo paslaugas, kad Bendrasis pagalbos centras galėtų nustatyti tikslią skambinančio asmens buvimo vietą. Ieškovas kaip neproporcingas, nepagrįstai varžančias tiekėjų konkurenciją bei neskaidrias ginčijo dvi viešojo pirkimo sąlygas.

Viena iš šių sąlygų buvo nustatytas tiekėjų kvalifikacijos reikalavimas turėti patirties diegiant informacinę sistemą su GSM/UMTS (2G/3G) vietos nustatymo duomenų priėmimo, apdorojimo ir pateikimo funkcionalumu.

Kasacinis teismas išaiškino, kad bet koks specifinių reikalavimų tiekėjų kvalifikacijai įtvirtinimas savaime siaurina potencialių pirkimo dalyvių ratą ir taip riboja konkurenciją. Konkurencijos ribojimas gali būti pateisinamas, jeigu yra objektyviai pagrįstas. Tačiau konkurencijos ribojimas negali būti pateisinamas vien pirkimo objekto išskirtinumu ir viešojo intereso, kurio siekiama ginčo pirkimu, tenkinimo poreikiu. Teismo ekspertai pripažino, kad programuotojas, kuris turi skambinančiojo vietos nustatymo funkcionalumą integravimo į kurią arba modernizuojamą informacinę sistemą patirties, yra kompetentingas įdiegti ir GSM/UMTS skambinančiojo vietos nustatymo funkcionalumą ir įvykdyti išorinių sistemų integracijas su kuriama ar modernizuojama informacine sistema. Taigi reikalavimas tiekėjams turėti patirties diegiant konkretų GSM/UMTS (2G/3G) vietos nustatymo duomenų priėmimo, apdorojimo ir pateikimo funkcionalumą nėra proporcingas, todėl neteisėtas.

Kita byloje ginčyta viešojo pirkimo sąlyga buvo nustatytas reikalavimas tiekėjams gauti prieigą prie „Motorola Solutions“ DIMETRA radijo ryšio tinklo API sąsajų. Šia pirkimo sąlyga perkančioji organizacija nustatė reikalavimą tiekėjui pateikti ne tik pirkimo objektą (kurią informacinę sistemą), bet ir kitos, jau sukurtos ir jos valdomos programinės įrangos komponentą – API, kurio gavimo galimybė susieta su pirkime nedalyvaujančio trečiojo asmens gamintojos „Motorola Solutions“ nustatytomis sąlygomis.

Kasacinio teismo paaiškinta, kad dėl tokios sąlygos nustatymo sudaroma situacija, kai tiekėjo pasiūlymo tinkamumo vertinimas priklauso nuo atitikties pirkimo dokumentuose nepaskelbtiems kriterijams, o atitiktį jiems vertina ne perkančioji organizacija, bet trečiasis asmuo (šioje byloje – gamintoja „Motorola Solutions“). Tokiu būdu pažeidžiami viešųjų pirkimų skaidrumo ir lygiateisiškumo principai ir nepagrįstai ribojama tiekėjų konkurencija – galimų konkurso dalyvių ratas susiaurinamas iki

turinčių oficialų gamintojos „Motorola Solutions“ atstovų statusą bei šios gamintojos sprendimus jau diegusių tiekėjų. Perkančioji organizacija galėjo pati užsitikrinti prieigos prie „Motorola Solutions“ DIMETRA radijo ryšio tinklo API suteikimo tretiesiems asmenims galimybę, todėl jeigu dėl kokių nors priežasčių to nepadarė, potencialūs naujo viešojo pirkimo dalyviai negali dėl to nukentėti.

Konkrečiau modelio, tiekimo šaltinio ar konkrečiau proceso, būdingo konkrečiau ekonominės veiklos vykdytojo tiekiamiems produktams ar teikiams paslaugoms, nurodymas techninėje specifikacijoje leidžiamas tik išimtiniais atvejais. Tačiau ir tokiais atvejais privaloma viešojo pirkimo sąlygose nurodyti, kad tiekėjai turi galimybę pateikti lygiavertį objektą nurodytam viešojo pirkimo sąlygose.

Civilinė byla Nr. [e3K-3-337-916/2023](#) (aktyvi nuoroda)

leškovė prašė teismo pripažinti neteisėtomis ir panaikinti perkančiosios organizacijos Nacionalinio maisto ir veterinarijos rizikos vertinimo instituto viešojo pirkimo sąlygų (techninės specifikacijos) dalis, kuriose apibūdinamas pirkimo objektas – reagentų rinkiniai mikroorganizmams aptikti BAX[®] sistema Q7; rinkinys turi būti tinkamas naudoti su BAX[®] sistema Q7. Perkančioji organizacija argumentavo, kad anksčiau įsigijo maisto produktų mikrobiologiniams tyrimams reikalingą BAX[®] sistemą Q7, o paskelbtu pirkimu jai reikalingi reagentai, tinkami naudoti su paminėta įranga, kuri yra brangi ir patikima.

Kasacinis teismas konstatavo, kad konkrečiau modelio, tiekimo šaltinio ar konkrečiau proceso, būdingo konkrečiau ekonominės veiklos vykdytojo tiekiamiems produktams ar teikiams paslaugoms, nurodymas techninėje specifikacijoje leidžiamas tik išimtiniais atvejais, t. y. tik tuomet, kai neįmanoma reikalavimų viešojo pirkimo objektui apibūdinti pagal Viešųjų pirkimų įstatyme nurodytus techninės specifikacijos rengimo būdus. Tačiau ir tokiais atvejais privaloma viešojo pirkimo sąlygose nurodyti, kad tiekėjai turi galimybę pateikti lygiavertį objektą nurodytam viešojo pirkimo sąlygose.

Perkančioji organizacija neįrodė, kad yra daugiau nei vienas reagentų gamintojas, kuris gali pagaminti pirkimu perkamus reagentus. Tai, kad vieno gamintojo gaminius visame pasaulyje platina 163 tiekėjai, atstovaujantys tam pačiam gamintojui, neįrodo, kad nebuvo pažeistas imperatyvus reikalavimas užtikrinti konkurenciją ir nediskriminuoti tiekėjų.

Perkančiosios organizacijos argumentas, kad ji turi ankstesniais metais įsigijusi įrangą, nėra pakankama priežastis tyrimus atlikti naudojant tik turimą įrangą. Užtikrinant sąžiningos konkurencijos principą tokioje situacijoje pirkimo dokumentuose turėjo būti nurodyta, kad tiekėjai gali siūlyti tokius reagentus, kokių prašo perkančioji organizacija, arba lygiaverčius reagentus (siūlyti reagentus reikiams tyrimams atlikti kartu su analizatoriumi panaudai). Pripažintina, kad viešojo pirkimo dokumentai parengti pažeidžiant Viešųjų pirkimų įstatymą.

Nepavykus parinkti viešosios paslaugos teikėjo atviro konkurso būdu bei kitais Viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtintais paprastesnių procedūrų būdais, tai nesudaro teisėto pagrindo perkančiajai organizacijai sudaryti susitarimo su paslaugos teikėju ne paminėto įstatymo nustatyta tvarka, net jei toks viešosios paslaugos teikimas būtų laikino pobūdžio.

Civilinė byla [Nre3K-3-220-381/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Lazdijų rajono savivaldybėje, siekiant įsigyti komunalinių atliekų tvarkymo paslaugas, nuo 2019 m. buvo organizuoti 5 viešieji pirkimai, tačiau tiekėjas nebuvo parinktas. Dėl šios priežasties Lazdijų rajono savivaldybės taryba sprendimu suteikė teisę nurodytus viešuosius pirkimus organizavusiam komunalinių paslaugų sistemos administratoriui UAB Alytaus regiono atliekų tvarkymo centrui laikinai teikti komunalinių atliekų tvarkymo paslaugas. Su šiuo centru buvo sudaryta sutartis iki tol, kol paslaugos bus nupirktos viešojo pirkimo būdu. Ieškovė, kuri pagal savo veiklos specifiką suinteresuota teikti nurodytas paslaugas Lazdijų rajono savivaldybėje, kreipėsi į teismą ginčydama sudarytą paslaugų sutartį.

Kasacinis teismas nurodė, kad tiekėjų parinkimas viešosioms atliekų tvarkymo paslaugoms teikti ir sutarčių su jais sudarymas reguliuojamas Viešųjų pirkimų įstatymu. Šiame įstatyme įtvirtinti viešųjų pirkimų reikalavimų netaikymo atvejai paslaugų pirkimams yra išimtiniai; jie byloje nenustatyti. Savivaldybei nepavykus parinkti viešosios paslaugos teikėjo atviro konkurso būdu, šis tiekėjas turėjo būti parinktas pagal kitas procedūras, kurios taip pat yra reglamentuotos Viešųjų pirkimų įstatyme (pvz., skelbiamų arba neskelbiamų derybų būdu). Nepavykus parinkti atliekų tvarkymo paslaugos teikėjo nurodytų paprastesnių procedūrų būdu, tai nesudarė teisėto pagrindo perkančiajai organizacijai sudaryti susitarimo su paslaugos teikėju ne paminėto įstatymo nustatyta tvarka, net jei toks viešosios paslaugos teikimas būtų laikino pobūdžio. Toks susitarimas – neteisėtas ir pripažintinas negaliojančiu.

Atliekų tvarkymo įstatymo nustatyta tvarka įsteigtam komunalinių atliekų tvarkymo sistemos administratoriui (šiuo atveju UAB Alytaus regiono atliekų tvarkymo centrui) įstatymu nenustatyta funkcija pačiam teikti atlygintines komunalinių atliekų surinkimo ir vežimo paslaugas. Todėl tokia situacija, kai šis centras, turėdamas organizuoti konkursą dėl komunalinių atliekų tvarkytojo parinkimo, o parinkęs – vykdyti jo priežiūrą ir kontrolę, pats teikia komunalinių atliekų surinkimo ir vežimo paslaugas, nėra suderinama su sąžiningos konkurencijos laisve, neatitinka viešųjų pirkimų principų ir imperatyvių normų.

Viešųjų pirkimų įstatyme iš esmės nėra apribojimų dėl subjektų, kurie gali dalyvauti viešųjų pirkimų procedūroje. Svarbu, kad toks asmuo turėtų teisinį teisnumą ir veiksnumą. Kvalifikacijos reikalavimas turėti teisę verstis atitinkama veikla susijęs su asmenine tiekėjo kompetencija ir su tuo, ar konkretus tiekėjas turi teisę vykdyti tam tikrą veiklą, atsižvelgiant į atitinkamų paslaugų nacionalinį teisinį reguliavimą – privalomumą, norint teikti tam tikras paslaugas, turėti leidimus, licencijas ar būti tam tikrų organizacijų nariais.

Viešųjų pirkimų įstatymas nenustato apribojimo ūkio subjektui būti tiekėju viešajame pirkime ir siūlyti viešojo pirkimo objektą vien dėl to, kad jis turi sudarytą vidaus sandorį.

Civilinė byla Nr. [e3K-3-312-969/2023](#) (aktyvi nuoroda), [atskiroji nutartis](#) (aktyvi nuoroda)

UAB „Kauno švara“, turinti sudarytą vidaus sandorį (Viešųjų pirkimų įstatymo 10 straipsnis) su Kauno miesto savivaldybe, dalyvavo UAB Alytaus regiono atliekų tvarkymo centro vykdytame viešajame pirkime dėl Birštono savivaldybėje susidarančių pakuočių atliekų surinkimo ir vežimo paslaugų teikimo ir buvo paskelbta laimėtoja. Ieškovė, dalyvavusi pirkime, kreipėsi į teismą ginčydama sprendimą nustatyti UAB „Kauno švara“ pasiūlymą laimėjusiu; ieškinį argumentavo tuo, kad pirkimą laimėjusi bendrovė yra savivaldybės įsteigta įmonė, laikytina viešuoju juridiniu asmeniu, turinčiu specialų teisnumą ir galinčiu pakuočių atliekas tvarkyti tik Kauno miesto savivaldybės teritorijoje. Be to, pasak ieškovės, kadangi UAB „Kauno švara“ turi sudariusi vidaus sandorį ir yra išlaikoma iš kitos savivaldybės pajamų, ji nėra lygiavertė rinkos dalyvė, jos veikla kitos savivaldybės teritorijoje riboja konkurenciją.

Kasacinis teismas konstatavo, kad Viešųjų pirkimų įstatyme iš esmės nėra apribojimų dėl subjektų, kurie gali dalyvauti viešųjų pirkimų procedūroje. Svarbu, kad toks asmuo turėtų teisinį teisnumą ir veiksnumą. Apeliacinės instancijos teismas tinkamai įvertino, kad UAB „Kauno švara“ nelaikytina viešuoju juridiniu asmeniu, taigi turi neapribotą civilinį teisnumą ir gali teikti paslaugas kitų nei Kauno miesto savivaldybių teritorijoje, nes to nedraudžia nei šios bendrovės įstatai, nei kiti jos veiklą reglamentuojantys dokumentai. Vien ta aplinkybė, jog Kauno miesto savivaldybė yra vienintelė bendrovės akcininkė, nepaverčia šio juridinio asmens viešuoju. Šiuo požiūriu UAB „Kauno švara“ gali teikti paslaugas ir kitų savivaldybių, ne tik Kauno miesto, teritorijoje.

Sprendama dėl kvalifikacijos reikalavimo turėti teisę verstis atitinkama veikla nustatymo, perkančioji organizacija visų pirma atsižvelgia į atitinkamų viešojo pirkimo sutartimi vykdytinų paslaugų nacionalinį teisinį reguliavimą – privalomumą, norint teikti tam tikras paslaugas, turėti leidimus, licencijas ar būti tam tikrų organizacijų nariais. UAB „Kauno švara“ yra registruota valstybiniame atliekų tvarkytojų registre taip, kaip nustatyta viešojo pirkimo sąlygose, todėl nėra pagrindo sutikti, kad bendrovė neatitinka kvalifikacijos reikalavimo.

Viešųjų pirkimų įstatymas nenustato apribojimo ūkio subjektui būti tiekėju viešajame pirkime ir siūlyti viešojo pirkimo objektą vien dėl to, kad jis turi sudarytą vidaus sandorį. Tokie veiksmai taip pat nelaikytini savaime ribojančiais konkurenciją Konkurencijos įstatymo 2 straipsnio 1 dalies (straipsnio redakcija, galiojusi iki 2023 m. liepos 5 d.) prasme ir (ar) pažeidžiančiais sąžiningos konkurencijos laisvę. Konkurencijos pažeidimai vertinami, be kita ko, per viešojo pirkimo sąlygas; pastarųjų teisėtumo ieškovė neginčijo, todėl nėra pagrindo išvada, jog perkančioji organizacija, nustatydama kvalifikacijos reikalavimą dėl teisės verstis veikla, būtų pažeidusi draudimą dirbtinai sumažinti tiekėjų konkurenciją.

Kita vertus, nors kasacinis teismas paliko nepakeistus teismų sprendimus ieškinį atmesti, jam kilo abejonių, ar Kauno miesto savivaldybės veiksmai (neveikimas), įskaitant galimai suteiktas dotacijas, nesuteikė UAB „Kauno švara“ pranašumo (privilegijų) prieš kitus ūkio subjektus, su kuriais ji varžėsi vieša-

jame pirkime. Kasaciniame skunde tiesiogiai nebuvo keliamas klausimas dėl galimo Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio nuostatų pažeidimo, todėl, nenustatęs pagrindo išeiti už kasacinio skundo ribų, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutarė apie galimus šio straipsnio pažeidimus atskirąja nutartimi informuoti Konkurencijos tarybą, kuri galėtų pagal kompetenciją imtis veiksmų viešajam interesui ginti.

BYLINĖJIMOSI IŠLAIDŲ ATLYGINIMAS

Civilinių bylų skyriaus teisėja Egidija Tamošiūnienė

Asmuo, kreipdamasis į teismą su ieškiniu, siekia reikšmingų materialinių teisinių padarinių – pavyzdžiui, žalos atlyginimo priteisimo, teisių pripažinimo ar teisinių santykių modifikavimo. Tokių reikalavimų tenkinimas sukelia ir procesines teises pasekmes. Teismo procese asmenys dažnai pasitelkia profesionalaus atstovo – advokato pagalbą, todėl tikisi, jog, teismui priėmus jiems palankų teismo sprendimą, bus atlygintos ir jų patirtos su bylinėjimusi susijusios išlaidos. Šalies teisė į teisminę gynybą negali virsti teorine ir iliuzine, o turi būti reali ir faktiškai įgyvendinama ir šiuo aspektu. Bylinėjimosi išlaidų instituto taikymo problematika Lietuvos Aukščiausiajame Teisme neprarado aktualumo ir praėjusiais metais, teismui ne kartą teko vertinti, ar priteistas bylinėjimosi išlaidų atlyginimo dydis esant konkrečioms aplinkybėms neriboja teisės į teisminę gynybą.

Pagrindinė bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklė yra ta, kad „pralaimėjęs moka“, o bylinėjimosi išlaidos paskirstomos proporcingai patenkintų ir atmestų reikalavimų daliai (Civilinio proceso kodekso 93 straipsnio 2 ir 3 dalys). Kita vertus, griežtas proporcingo bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimo pagal patenkintus (atmestus) reikalavimus laikymasis gali būti pripažįstamas kaip pernelyg varžantis asmens teises. Rizika apmokėti kitos šalies išlaidas atgraso nuo nepagrįsto ir ilgo bylinėjimosi, tačiau šis prevencinis bylinėjimosi išlaidų instituto vaidmuo kartu gali turėti ir ribojantį poveikį, kadangi rizikuodamas būti įpareigotas padengti kitos šalies bylinėjimosi išlaidas, kurios kai kuriais atvejais galėtų viršyti ir gaunamą naudą, asmuo gali susilaikyti nuo savo pažeistos subjektinės teisės gynimo teisme. Todėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklės negali būti taikomos formaliai, o turi būti atsižvelgiama į atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo procesinius ypatumus, vertinamas byloje pareikšto reikalavimo pobūdis, bylos išnagrinėjimo rezultato įtaka procesą inicijavusiam asmeniui.

2023 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suvienodino kasacinio teismo praktiką dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo bylose, kuriose teismas iš dalies tenkino reikalavimą atlyginti neturtinę žalą (civilinė byla Nr. e3K-7-75-916/2023), ir toliau plėtojo praktiką dėl atstovavimo išlaidų atlyginimo viešojo administravimo subjektui (civilinė byla Nr. e3K-3-235-611/2023).

Tam tikrais ypatumais pasižymi ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimas baigiamojoje civilinio proceso stadijoje – vykdymo procese. Šioje srityje kasacinio teismo praktika vis dar plėtojama.

Vykdant įstatymų nustatytus vykdomuosius dokumentus, patiriamos vykdymo išlaidos, kurias sudaro: vykdomosios bylos administravimo išlaidos; išlaidos tretiesiems asmenims už konkrečioje

vykdomojoje byloje šių asmenų suteiktas paslaugas; atlygis antstoliui už įstatymų nustatytų vykdomųjų dokumentų vykdymą, faktinių aplinkybių konstatavimą teismo pavedimu, dokumentų perdavimą ir įteikimą teismo pavedimu. Vykdyto išlaidų dydį, apskaičiavimo ir apmokėjimo tvarką nustato Sprendimų vykdymo instrukcija (Civilinio proceso kodekso 609 straipsnio 1 ir 3 dalys). Civilinėje byloje Nr. 3K-7-172-403/2023 nustačius, kad tam tikras teisės aiškinimo ir taikymo problemas lemia ir netikslios vykdymo procesą reglamentuojančių normų, sąvokų formuluotės, teisinio reguliavimo aiškumo stoka, pateiktas išaiškinimas dėl sąvokų „išieškotina suma“ bei „išieškota suma“ apskaičiuojant atlygį antstoliui, kai sudaroma taikos sutartis.

Teisės normų, susijusių su vykdymo išlaidomis, aiškinimas ir taikymas – ne vienintelė sritis, kurioje pateikti reikšmingi kasacinio teismo išaiškinimai. Kaip ir kiekvienais metais, kasaciniame teisme išnagrinėjama nemažai kitokių, su antstolių veikla susijusių, bylų, kuriose kyla aktualių bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimų. Vykdyto proceso metu antstoliui tenka kreiptis į teismą su pareiškimais, be kita ko, dėl baudos skyrimo antstolio patvarkymų nevykdantiems asmenims. Teismui nagrinėjant tokius pareiškimus, taikytina speciali teisiniame reguliavime įtvirtinta bylinėjimosi išlaidų atlyginimo taisyklė, kad vykdymo proceso šalių patirtos bylinėjimosi išlaidos neatlyginamos (Civilinio proceso kodekso 593 straipsnio 2 dalis). Civilinėje byloje Nr. e3K-3-111-421/2023 kasacinis teismas pasisakė dėl nurodytos taisyklės taikymo ir aiškinimo, sprendžiant bylinėjimosi išlaidų atlyginimo suinteresuotiems asmenims klausimą.

Toliau išsamiau apžvelgiamos nurodytos bylos.

Tais atvejais, kai iš dalies tenkinamas ieškovo reikalavimas dėl neturtinės žalos atlyginimo, skirstant byloje šalių patirtas bylinėjimosi išlaidas, taisyklę „pralaimėjęs moka“ reikia taikyti ne mechaniškai, o vadovaujantis Civilinio proceso kodekso 93 straipsnio 4 dalimi ir 3 straipsnio 7 dalyje nurodytais teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, kurie leidžia nukrypti nuo bendrųjų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių.

Civilinė byla Nr. [e3K-7-75-916/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Šioje byloje buvo sprendžiama dėl atlygintinų bylinėjimosi išlaidų, ieškovo patirtų byloje, kurioje jis prašė priteisti 3500 Eur turtinės ir 20 000 Eur neturtinės žalos atlyginimą, o teismas, tenkinęs ieškinį iš dalies, ieškovui iš atsakovės priteisė 3500 Eur turtinės ir 2300 Eur neturtinės žalos atlyginimą. Taigi ieškovo reikalavimas dėl turtinės žalos atlyginimo buvo patenkintas visiškai, o reikalavimas dėl neturtinės žalos atlyginimo – iš dalies. Nepaisydamas to, pirmosios instancijos teismas priteisė visų ieškovo bylinėjimosi išlaidų, patirtų pirmosios instancijos teisme, atlyginimą (tam pritarė ir apeliacinės instancijos teismas).

Kasacinis teismas išaiškino, kad tais atvejais, kai iš dalies tenkinamas ieškovo reikalavimas dėl neturtinės žalos atlyginimo, teismas, skirstydamas byloje šalių patirtas bylinėjimosi išlaidas, taisyklę „pralaimėjęs moka“ turi taikyti ne mechaniškai, o, vadovaudamasis Civilinio proceso kodekso

93 straipsnio 4 dalimi ir 3 straipsnio 7 dalyje nurodytais teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, gali nukrypti nuo bendrųjų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių. Teismas taip pat turi įvertinti, dėl kokių priežasčių susidarė išlaidos, ieškovo ir atsakovo procesinį elgesį, kitas šiam klausimui išspręsti reikšmingas individualias bylos aplinkybes, vertinti išlaidų paskirstymo rezultatą ir jo poveikį ginčo šalims, be kita ko, ar išlaidų paskirstymas yra proporcingas.

Apžvelgiamoje byloje nors ieškovo ieškinys nebuvo tenkintas visiškai, jis iš esmės buvo pagrįstas; byloje buvo reiškiamas reikalavimas atlyginti neturtinę žalą dėl prokurorų neteisėtų veiksmų; bylą nagrinėję teismai nusprendė, kad prokurorų veiksmai baudžiamojoje byloje buvo neteisėti, šių teismų sprendimų dalių atsakovė (valstybė) neginčijo. Atsižvelgdamas į tai, kas nurodyta, kasacinis teismas teismų sprendimus dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimo paliko nepakeistus.

Vien tai, jog viešojo administravimo subjektas turi teisinį išsilavinimą turinčių asmenų, savaime nelemia jam pareigos naudotis tik šiais vidiniais profesiniais pajėgumais.

Civilinė byla Nr. [e3K-3-235-611/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Trečiasis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, prašė priteisti iš atsakovės skolą, turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą bei procesines palūkanas. Pirmosios instancijos teismas patenkino dalį trečiojo asmens reikalavimų, tačiau apeliacinės instancijos teismas panaikino šią pirmosios instancijos teismo sprendimo dalį ir priteisė atsakovei iš trečiojo asmens apeliacinės instancijos teisme turėtų bylinėjimosi išlaidų, patirtų advokato teisinei pagalbai apmokėti, atlyginimą. Trečiojo asmens teigimu, pasitelkti advokato pagalbą atsakovei nebuvo būtina, nes atsakovė turi įdarbinusi profesionalius teisininkus, turi teisės departamentą, kuris atstovavo atsakovei pirmosios instancijos teisme, byloje iškelti teisiniai klausimai nebuvo sudėtingi, taikytos teisės normos yra aiškios, o teismų praktika dėl sutarčių vykdymo ir nutraukimo bei restitucijos yra nuosekli bei gausi.

Kasacinis teismas šioje byloje nurodė, kad atsakovė yra viešojo administravimo subjektas. Pagal vykdomą veiklą ir specifiką ji gali turėti teisinį išsilavinimą turinčių darbuotojų, kurie teisme atstovautų pagal pavedimą šiam juridiniam asmeniui, taip pat atliktų kitus vidinius poreikius atitinkančius darbus. Tačiau atsakovės darbuotojai (teisininkai) gali neturėti tokių kompleksinių ar specifinių žinių, reikalingų teisme atstovauti atsakovei sutarčių (ne)vykdymo, jų nutraukimo pagrįstumo ir panašiais klausimais, todėl juridiniam asmeniui teisme gali atstovauti ir advokatas ar jo padėjėjas. Vien tai, jog pas atsakovę dirba teisinį išsilavinimą turintys darbuotojai, savaime nelemia jos pareigos naudotis tik šiais vidiniais profesiniais pajėgumais. Išlaidos, susijusios su bylos nagrinėjimu, gali būti priteisiamos atlyginti, jeigu jos yra realios, būtinos ir pagrįstos. Atsakovės (viešojo administravimo subjekto) išlaidos advokato pagalbai apmokėti tokiomis pripažintos, todėl pagrįstai priteistos atlyginti iš trečiojo asmens.

Suma, dėl kurios sumokėjimo ateityje šalys susitarė taikos sutartimi, negali būti prilyginama priverstinio vykdymo procese išieškotai sumai, kadangi skola išieškotojui nebuvo sumokėta, išieškotojo reikalavimo teisė skolininkui dėl skolos sumokėjimo išliko.

Priešingas aiškinimas reikštų, kad antstolis du kartus gali gauti atlygį už priverstinį tos pačios sumos išieškojimą.

Civilinė byla Nr. [3K-7-172-403/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Šioje byloje pasibaigus raginime įvykdyti vykdomąjį dokumentą nustatytam terminui, pareiškėja su išieškotoja (Valstybine mokesčių inspekcija) kitoje civilinėje byloje sudarė taikos sutartį dėl mokestinės nepriemokos mokėjimo tvarkos. Šalys susitarė, jog dalį skolos skolininkė turi sumokėti iki taikos sutarties sudarymo, o dėl likusios nepriemokos sumos grąžinimo šalys sudarė nepriemokos grąžinimo dalimis grafiką, pagal kurį skolininkė sutartą laikotarpį kas mėnesį mokės išieškotojai tam tikrą nepriemokos sumą. Vykdomo išlaidų paskirstymo ir apmokėjimo klausimas taikos sutartyje šalių nebuvo aptartas.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad atlygio antstoliui dydis turi būti apskaičiuojamas nuo visos išieškotinos sumos tais atvejais, kai buvo išieškota visa vykdomojoje byloje išieškotina suma, neatsižvelgiant į tai, ar ją išieškojo antstolis ar skolininkas priverstinio vykdymo procese pats sumokėjo skolą arba kitaip atsiskaitė su išieškotoju, jei tai buvo padaryta pasibaigus raginimo įvykdyti sprendimą terminui.

Suma, dėl kurios sumokėjimo ateityje šalys susitarė taikos sutartimi, negali būti prilyginama priverstinio vykdymo procese išieškotai sumai, kadangi skola išieškotojui nebuvo sumokėta, išieškotojo reikalavimo teisė skolininkui dėl skolos sumokėjimo išliko. Aiškinimas, kad suma, dėl kurios sumokėjimo ateityje šalys susitarė taikos sutartimi, yra priverstinio vykdymo procese išieškota suma ir nuo jos turi būti skaičiuojamas atlygis antstoliui, reikštų, jog antstolis du kartus gali gauti atlygį už priverstinį tos pačios sumos išieškojimą. Vadinasi, sudarius taikos sutartį ir joje neišsprendus vykdymo išlaidų paskirstymo ir apmokėjimo klausimo, turi būti nustatyta priverstinio vykdymo procese išieškota suma (neatsižvelgiant į tai, ar ją išieškojo antstolis ar skolininkas priverstinio vykdymo procese pats sumokėjo skolą arba kitaip atsiskaitė su išieškotoju). Tokiu atveju išieškota skola yra pinigų sumos, kurią taikos sutartimi skolininkas įsipareigojo sumokėti išieškotojui iki taikos sutarties pasirašymo (patvirtinimo) ir tokį įsipareigojimą įvykdė, taip pat ir pagal skolos padengimo sutartį skolininko turto, perduoto išieškotojui nuosavybės teise už turtinę skolą, kaina.

Apžvelgiamoje byloje pareiškėja (skolininkė) įsipareigojo iki taikos sutarties pasirašymo sumokėti išieškotojai (Valstybinei mokesčių inspekcijai) 50 proc. pelno mokesčio; šio įsipareigojimo pagal taikos sutartį (ne)įvykdymo faktas reikšmingas sprendžiant dėl antstolio atlygio dydžio, todėl bylą nagrinėję teismai dėl jo turėjo pasisakyti.

Civilinio proceso kodekso 593 straipsnio 5 dalyje nėra įtvirtinto draudimo paskirstyti byloje, kurioje nagrinėti Civilinio proceso kodekso 593 straipsnio 2 dalyje nurodyti pareiškimai, vykdymo proceso šalių patirtas bylinėjimosi išlaidas, atsižvelgiant į bylos išnagrinėjimo rezultatą ir priešingus išieškotojo ir skolininko interesus.

Civilinė byla Nr. [e3K-3-111-421/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Pareiškėjas antstolis prašė teismo skirti suinteresuotam asmeniui viešbučio direktorei baudą už antstolio patvarkymo, kuriuo reikalauta pateikti informaciją apie suinteresuoto asmens skolininko apsisojimą viešbutyje, nevykdymą. Nagrinėjant antstolio pareiškimą bei skundžiant teismų procesinius sprendimus, suinteresuotas asmuo išieškotojas teigė patyręs bylinėjimosi išlaidų.

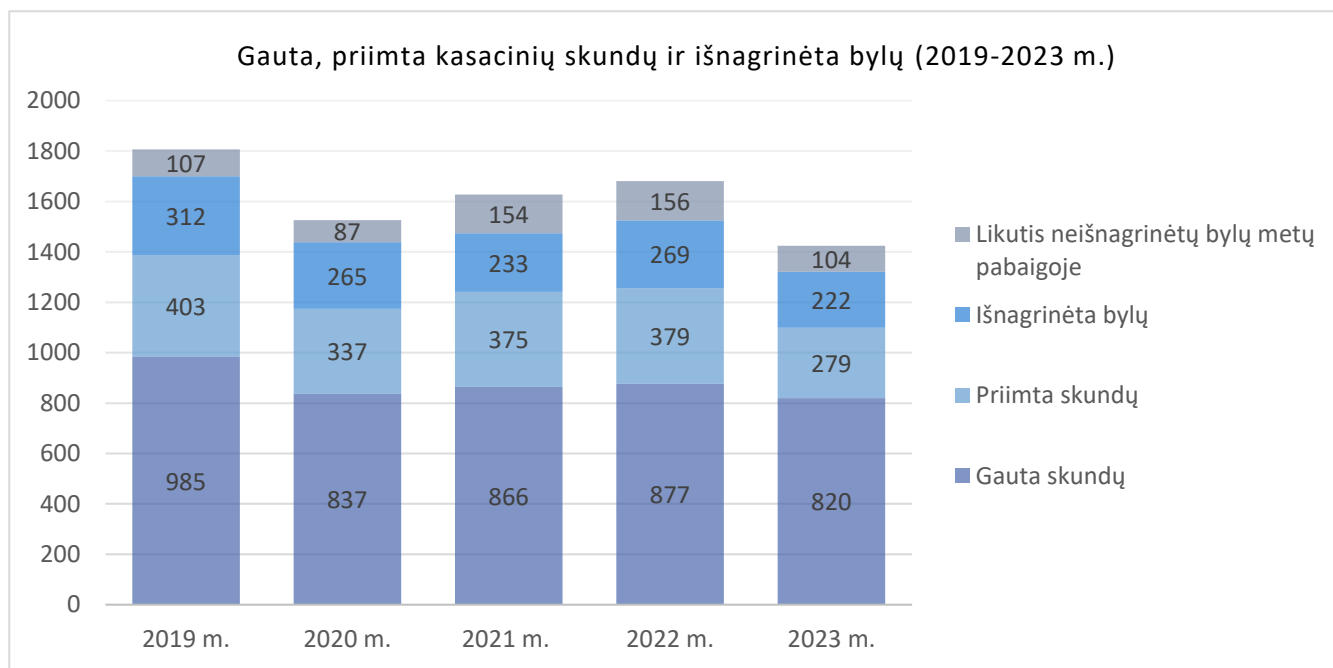
Kasacinis teismas nurodė, kad klausimų, dėl kurių su pareiškimu Civilinio proceso kodekso 593 straipsnio nustatyta tvarka kreipiasi antstolis, išsprendimas priskirtas išimtinai teismo, o ne antstolio kompetencijai; antstolis neturi pasirinkimo teisės spręsti kreiptis į teismą ar ne. Dėl to speciali bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklė, kad vykdymo proceso šalių patirtos bylinėjimosi išlaidos neatlyginamos, Civilinio proceso kodekso 593 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta, siekiant nepagrįstai neapsunkinti antstoliui jam įstatymo pavestų funkcijų vykdymo. Atsižvelgiant į tai, šios taisyklės esmė yra tai, kad nagrinėjant nurodytus pareiškimus vykdymo proceso šalims nepriteistinas bylinėjimosi išlaidų atlyginimas iš antstolio (išskyrus atvejus, kai šis piktnaudžiauja teise).

Civilinio proceso kodekso 593 straipsnio 5 dalyje nėra įtvirtinto draudimo paskirstyti byloje, kurioje nagrinėti Civilinio proceso kodekso 593 straipsnio 2 dalyje nurodyti pareiškimai, vykdymo proceso šalių patirtas bylinėjimosi išlaidas, atsižvelgiant į bylos išnagrinėjimo rezultatą ir priešingus išieškotojo ir skolininko interesus. Priešingas aiškinimas neatitiktų protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principų, taip pat galėtų turėti neigiamos įtakos vykdymo proceso efektyvumui, kai tokia procese patirtos vykdymo proceso šalių bylinėjimosi išlaidos tarp jų nebūtų paskirstomos.

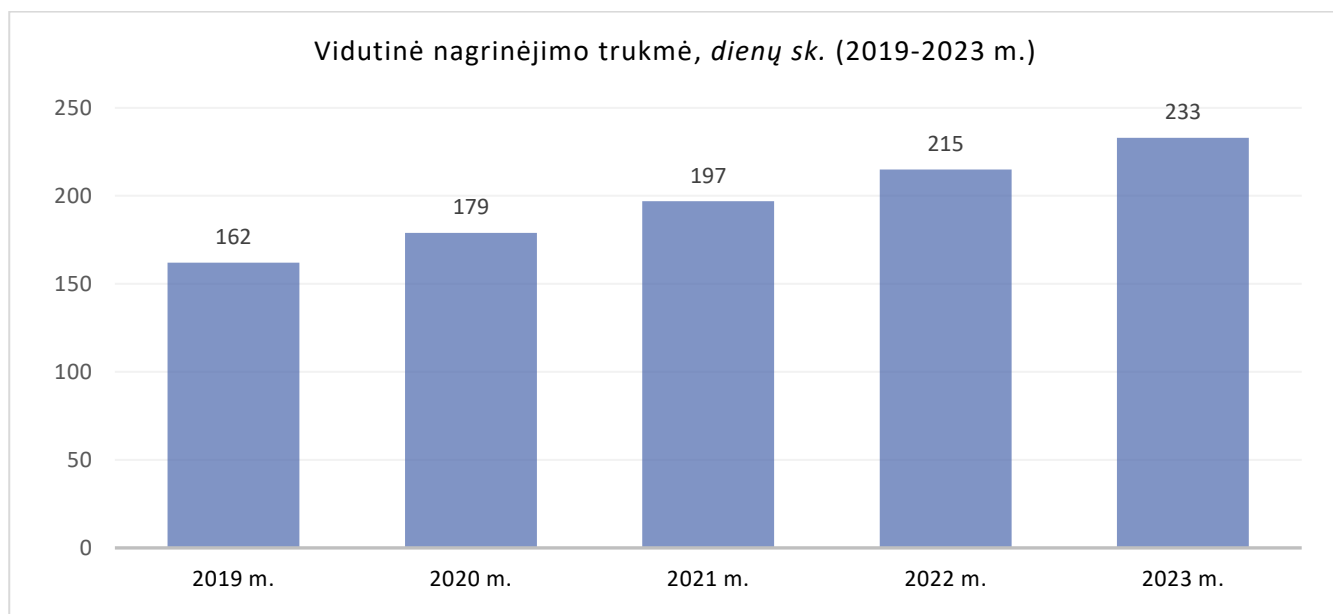
Atsižvelgiant į tai ir įvertinus bylos išnagrinėjimo rezultatą, suinteresuotam asmeniui išieškotojui pripažintina teisė į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, kuris priteistinas iš suinteresuoto asmens viešbučio direktorės.

STATISTIKA

BAUDŽIAMŪJŲ BYLŲ STATISTIKA

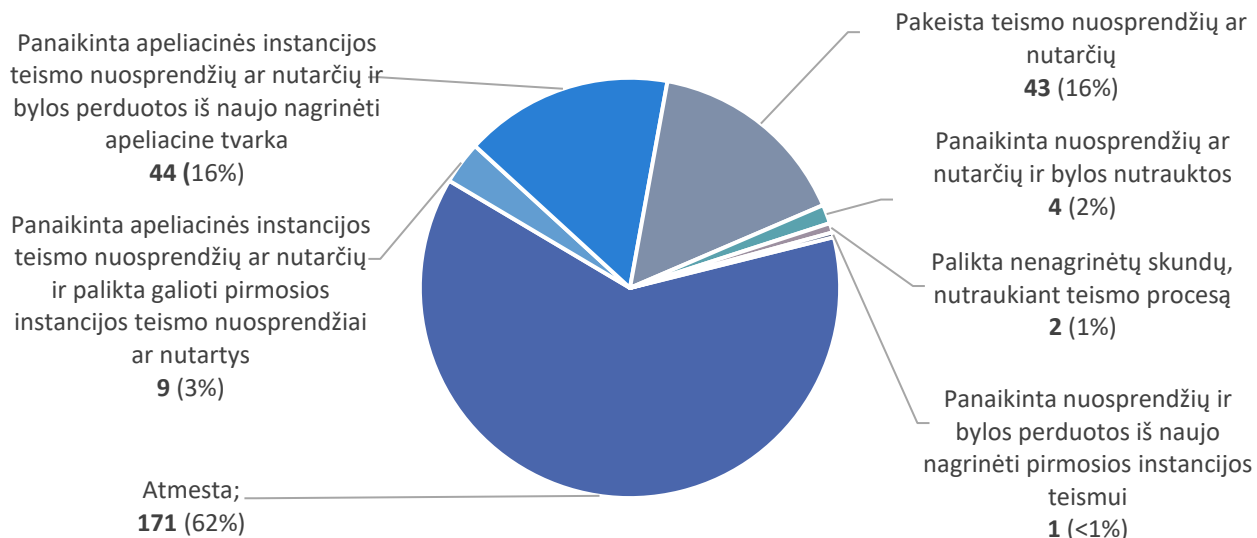
1 pav.

PASTABA. Baudžiamosios bylos vidutinė nagrinėjimo trukmė nurodyta skaičiuojant nuo kasacinio skundo gavimo iki bylos išnagrinėjimo dienos.

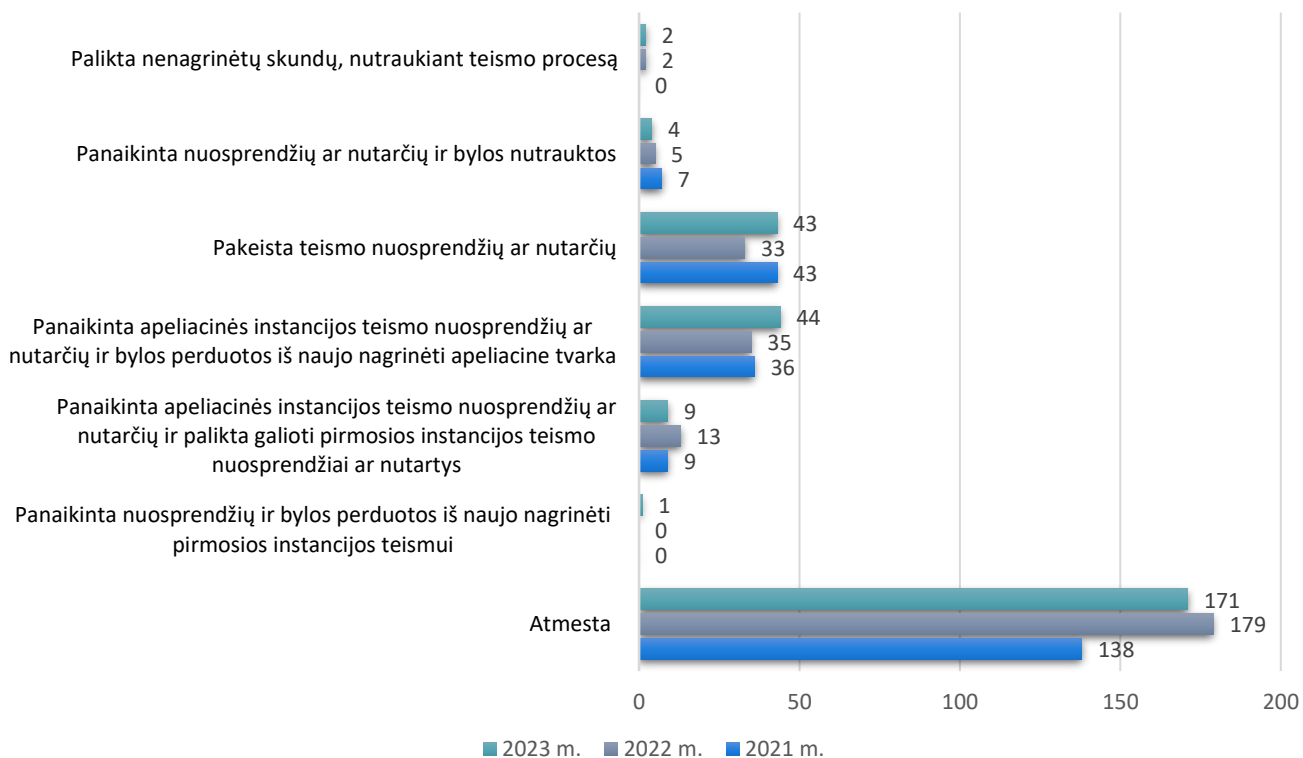
2 pav.

Kasacine tvarka išnagrinėtų baudžiamųjų bylų rezultatai (2023 m.)

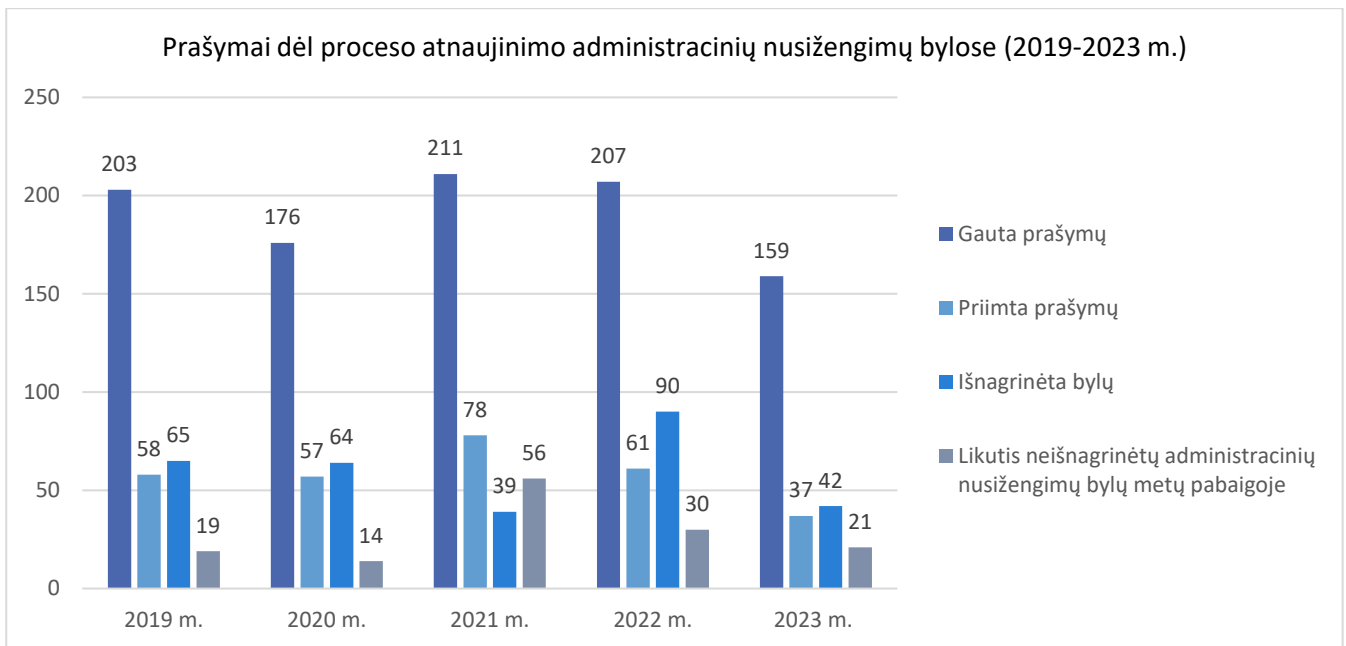
3 pav.

Kasacine tvarka išnagrinėtų bylų rezultatai (2021-2023 m.)

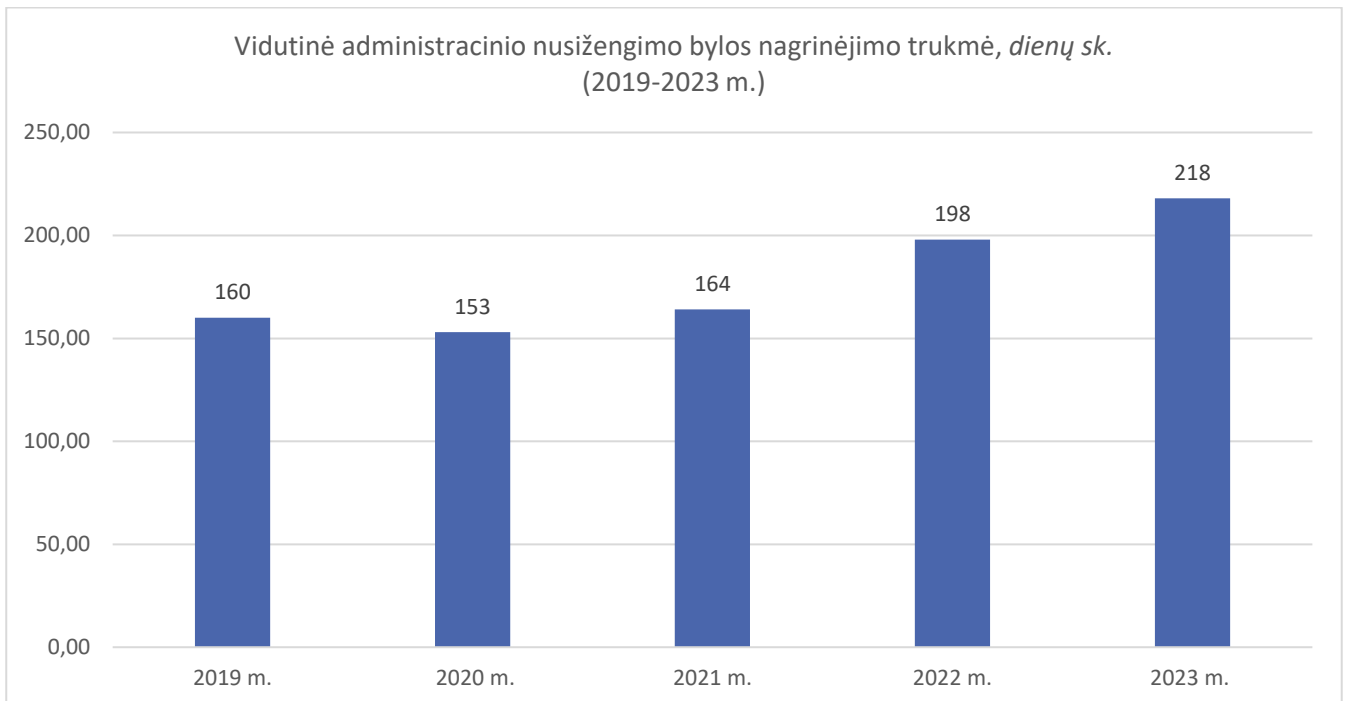

4 pav.

ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLŲ STATISTIKA

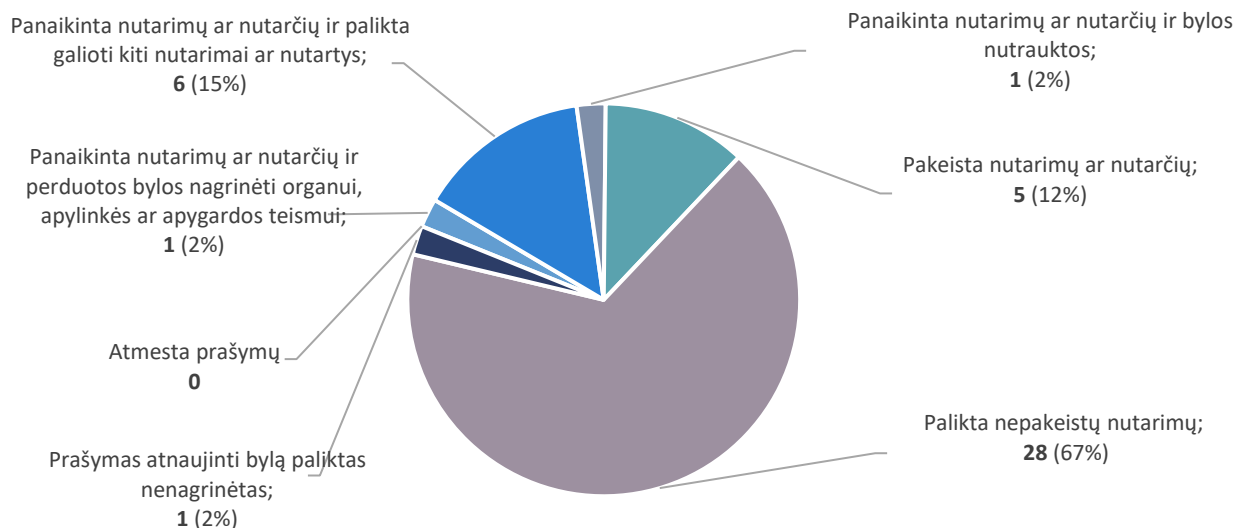
5 pav.

PASTABA. Administracinio nusižengimo bylos vidutinė nagrinėjimo trukmė nurodyta skaičiuojant nuo prašymo gavimo dienos iki bylos išnagrinėjimo dienos.

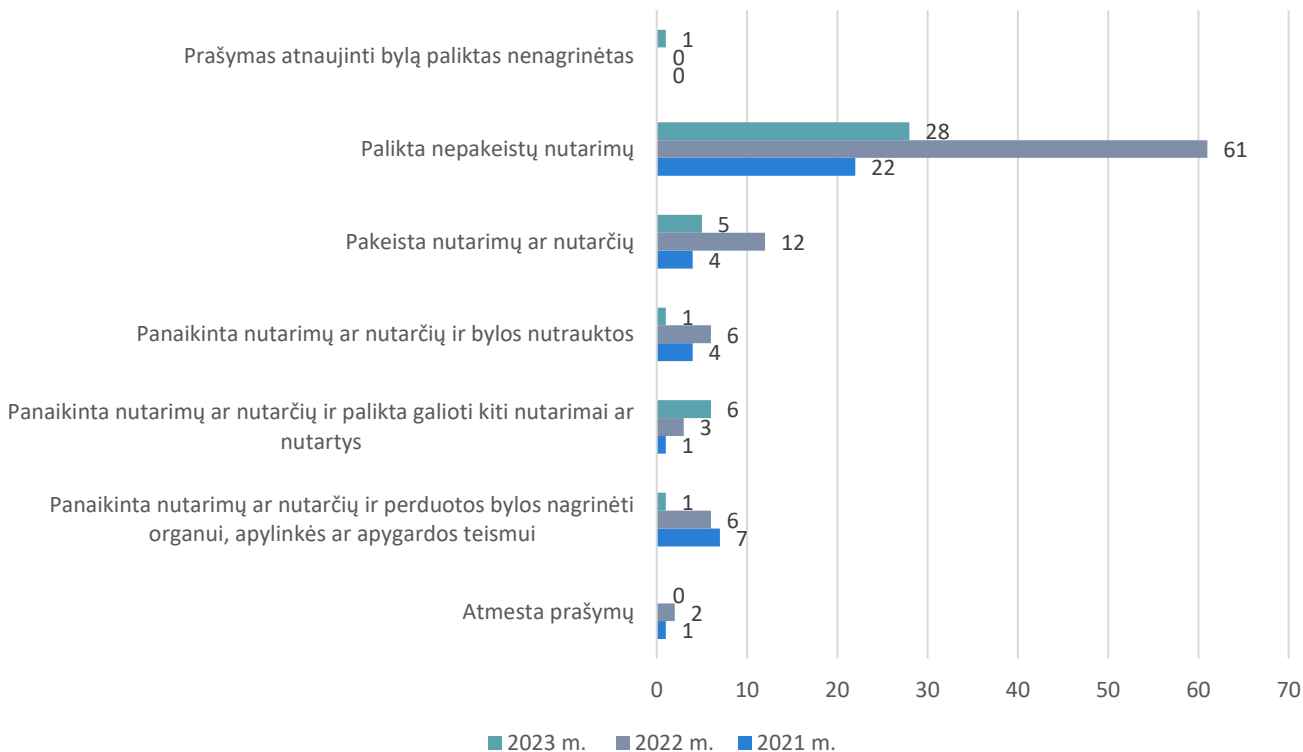
6 pav.

Proceso atnaujinimo tvarka išnagrinėtų administracinių nusižengimų bylų rezultatai
(2023 m.)

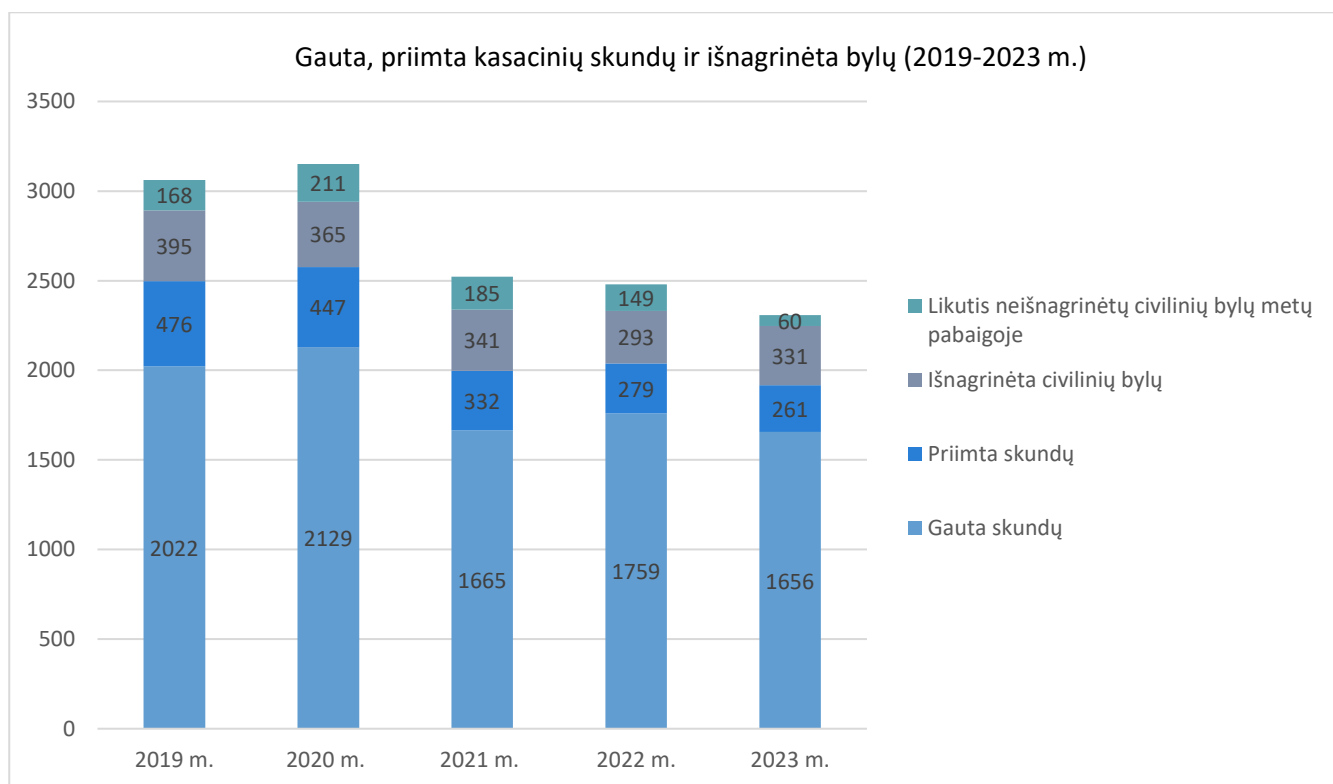
7 pav.

Proceso atnaujinimo tvarka išnagrinėtų administracinių nusižengimų bylų rezultatai
(2021-2023 m.)

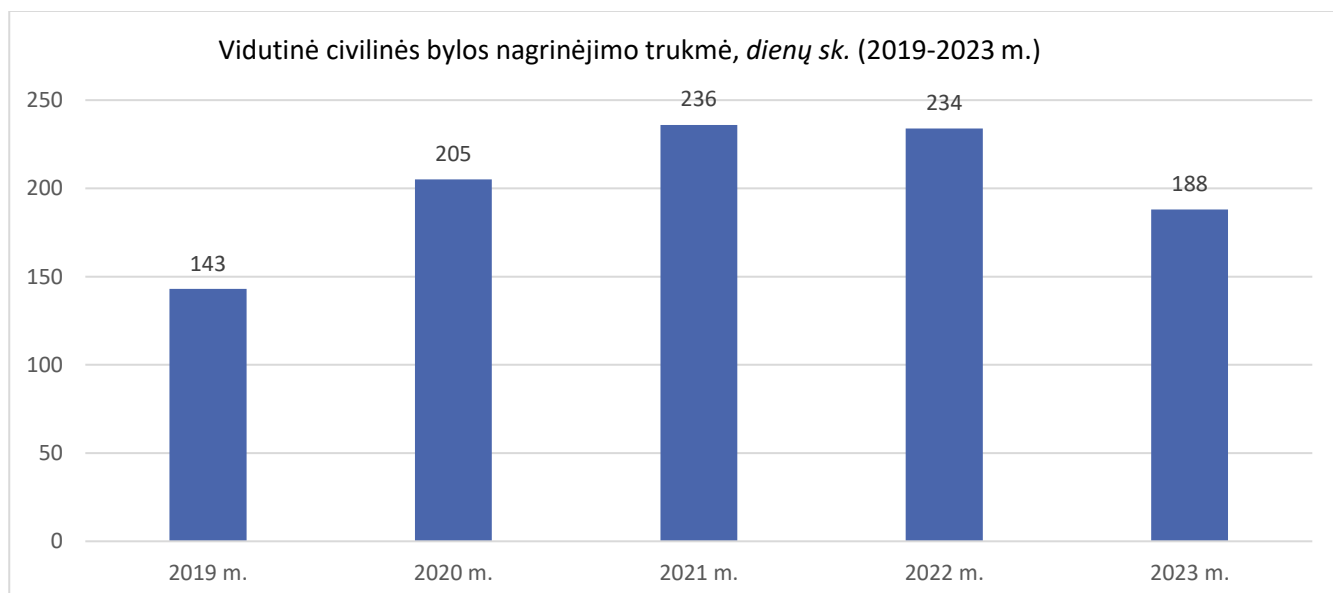

8 pav.

CIVILINIŲ BYLŲ STATISTIKA

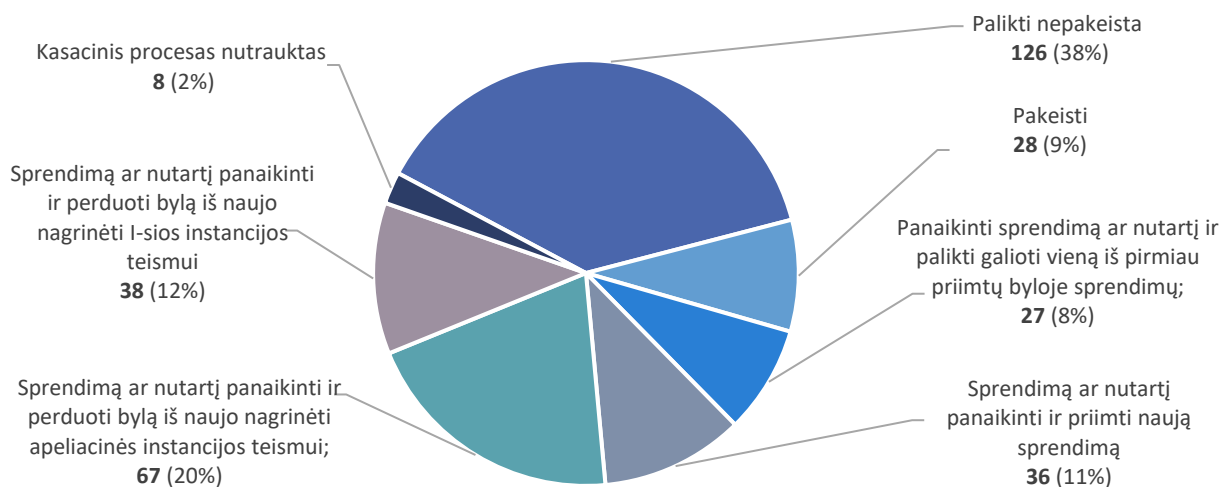
9 pav.

PASTABA. Civilinės bylos vidutinė nagrinėjimo trukmė nurodyta skaičiuojant nuo kasacinio skundo gavimo iki bylos išnagrinėjimo dienos.

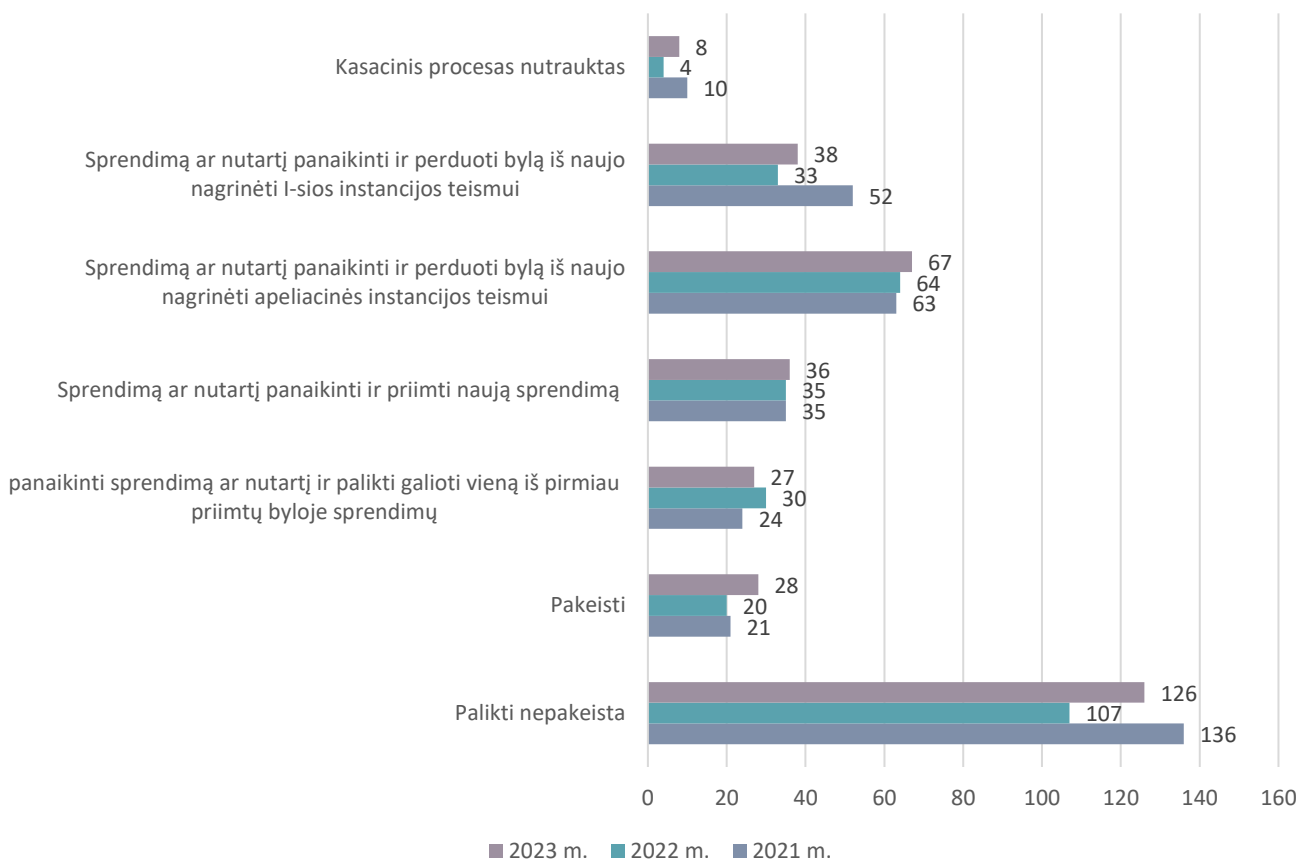
10 pav.

Kasacine tvarka išnagrinėtų civilinių bylų rezultatai (2023 m.)

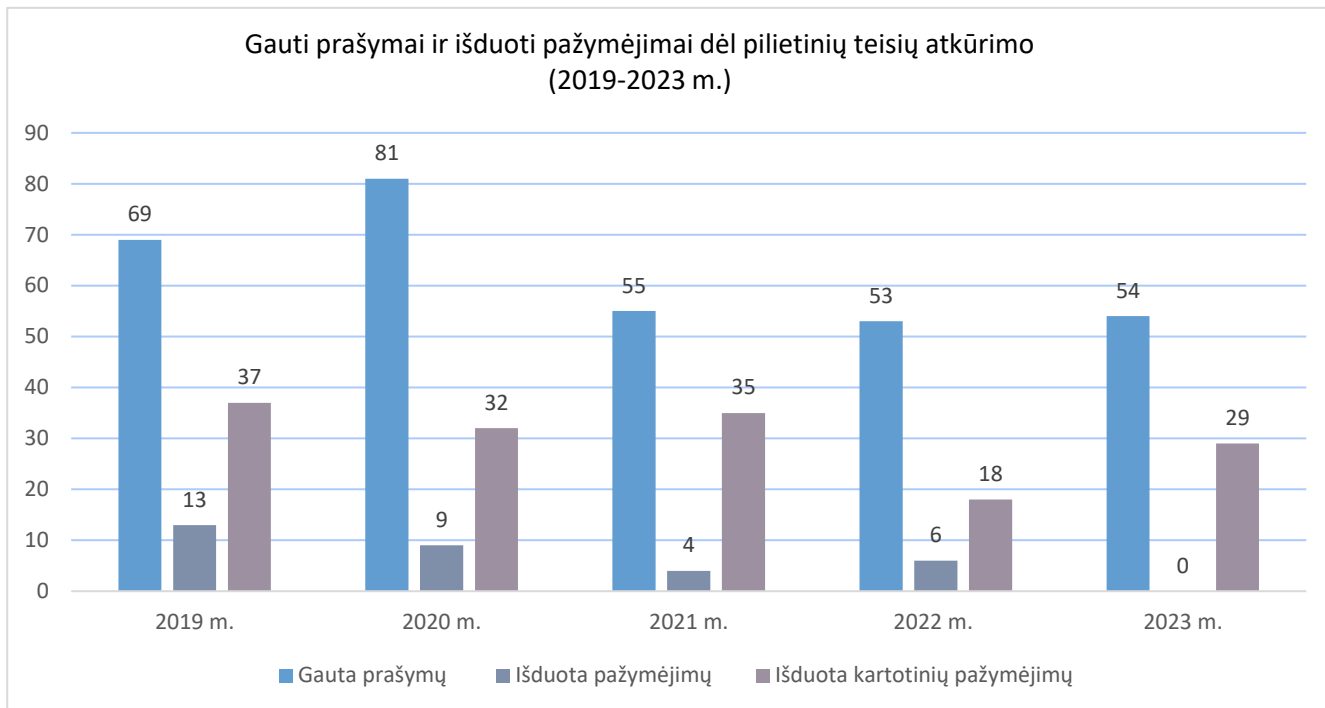
11 pav.

Kasacine tvarka išnagrinėtų civilinių bylų rezultatai (2021-2023 m.)

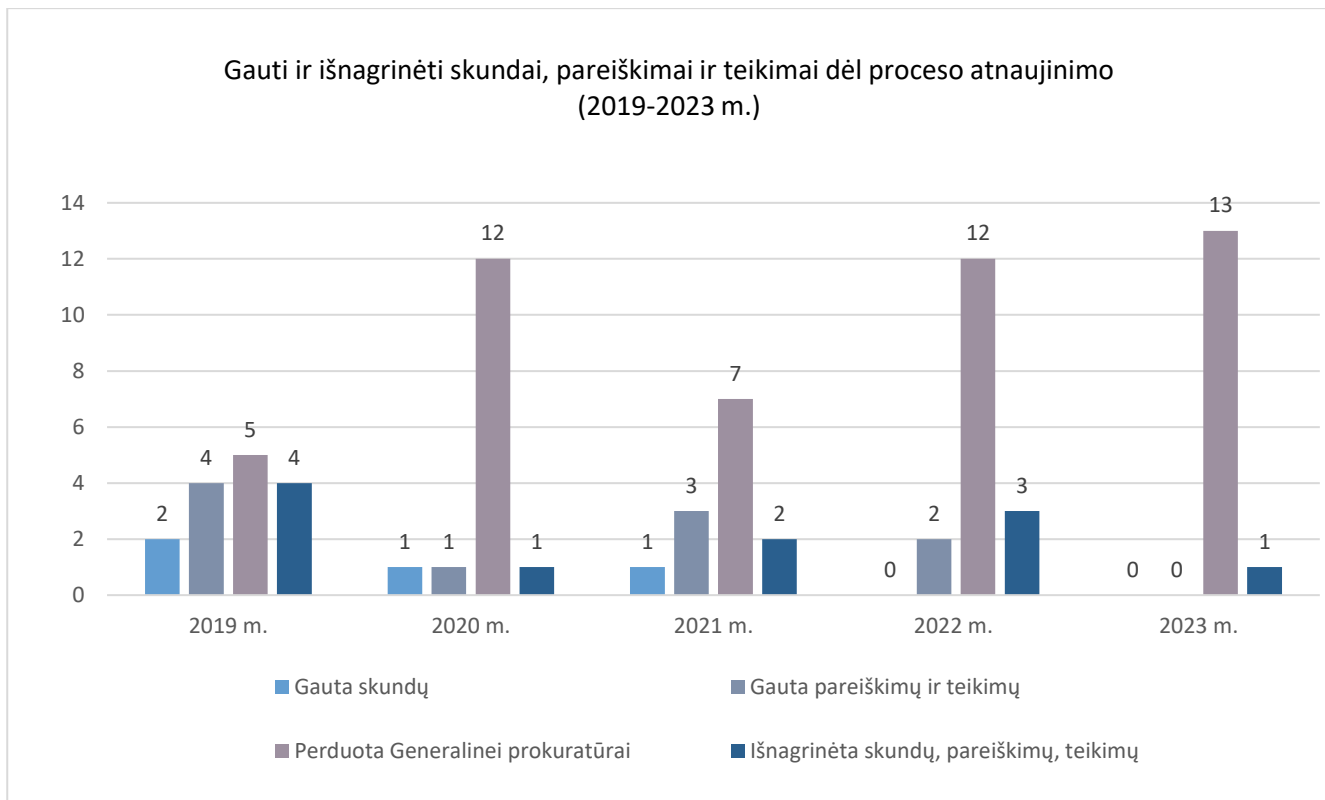

12 pav.

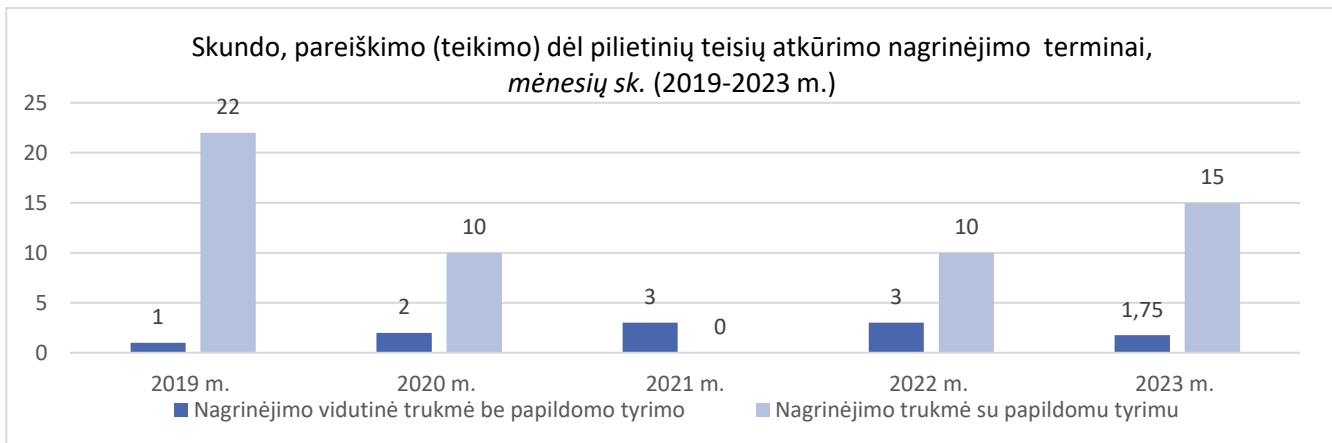
PILIETINIŲ TEISIŲ ATKŪRIMO KLAUSIMŲ STATISTIKA

13 pav.

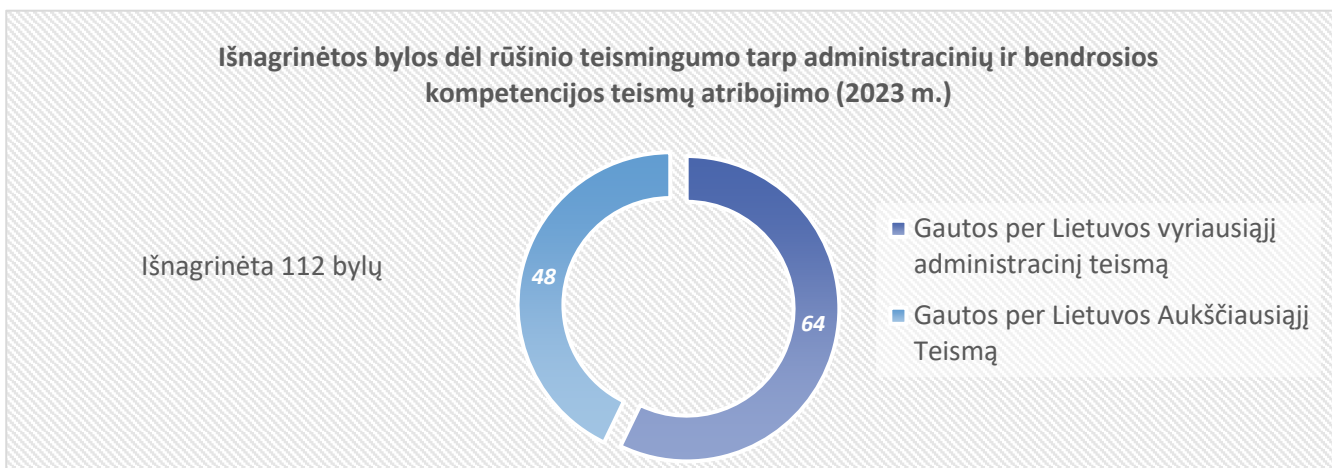

14 pav.

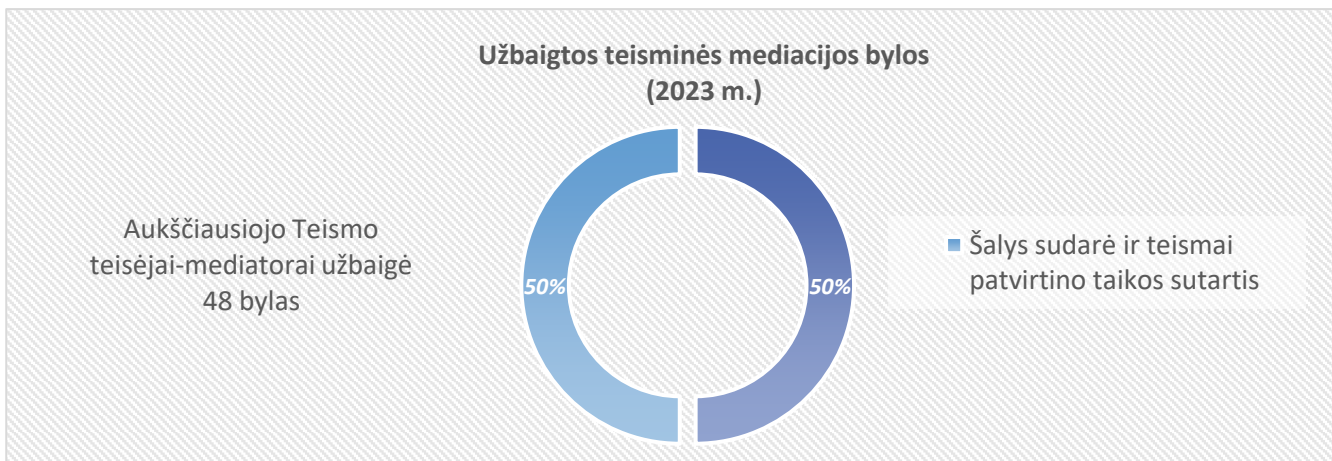
15 pav.

SPECIALIOJI TEISĖJŲ KOLEGIJA

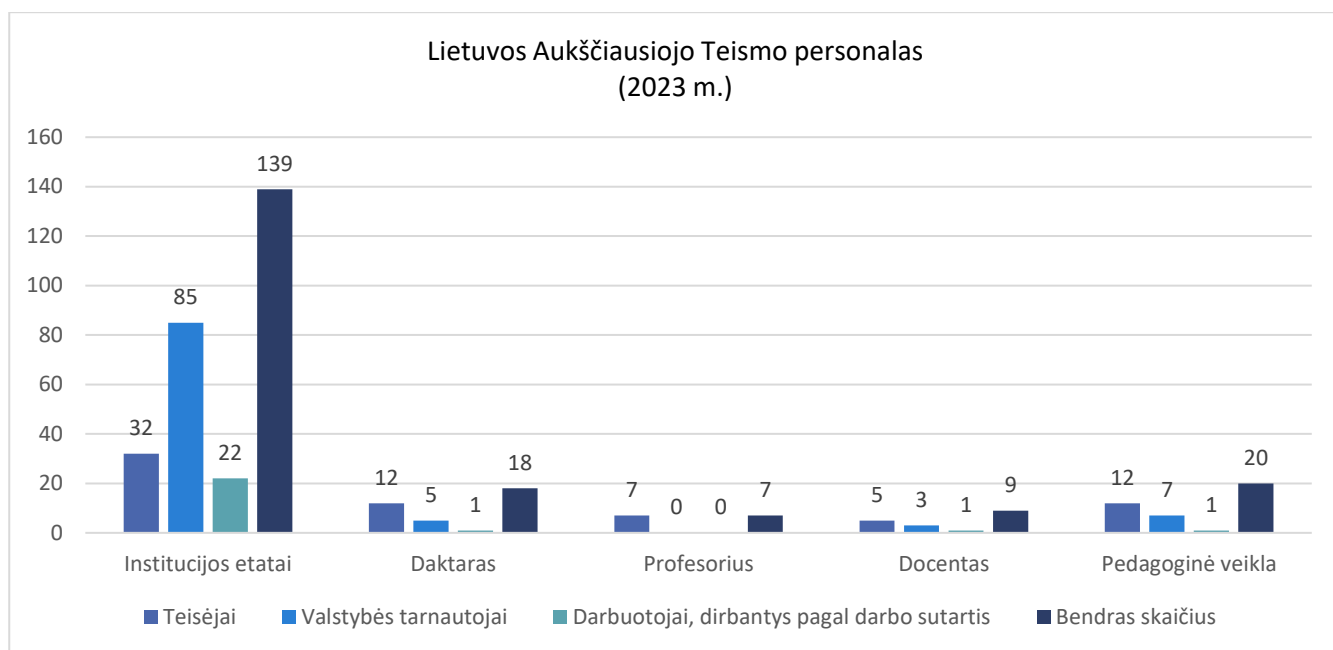
16 pav.

MEDIACIJA

17 pav.

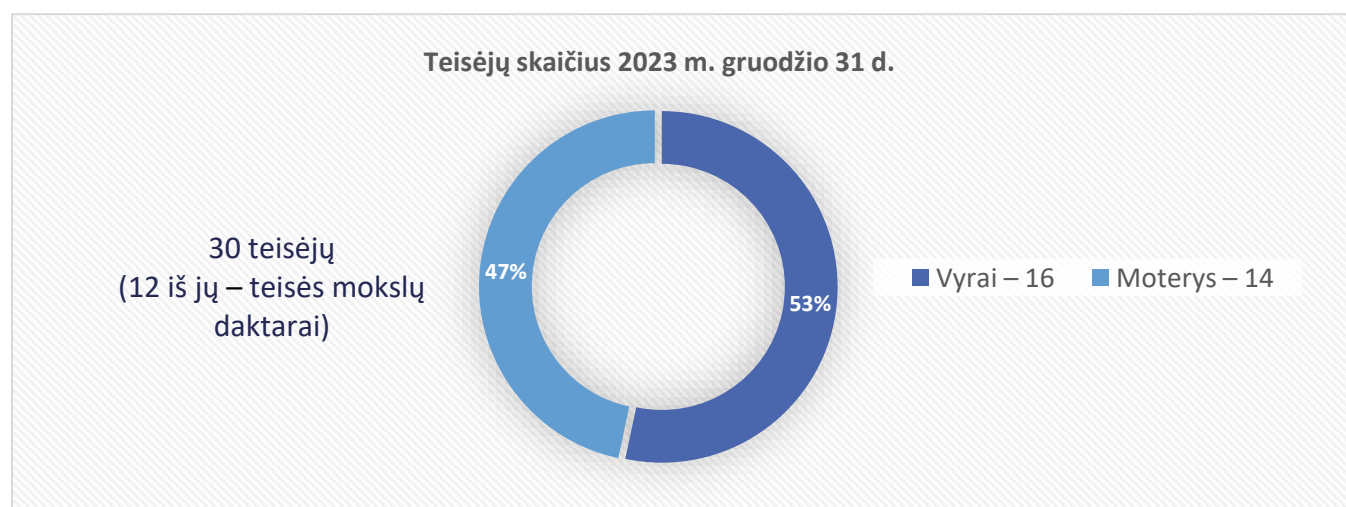
KITA STATISTIKA

18 pav.

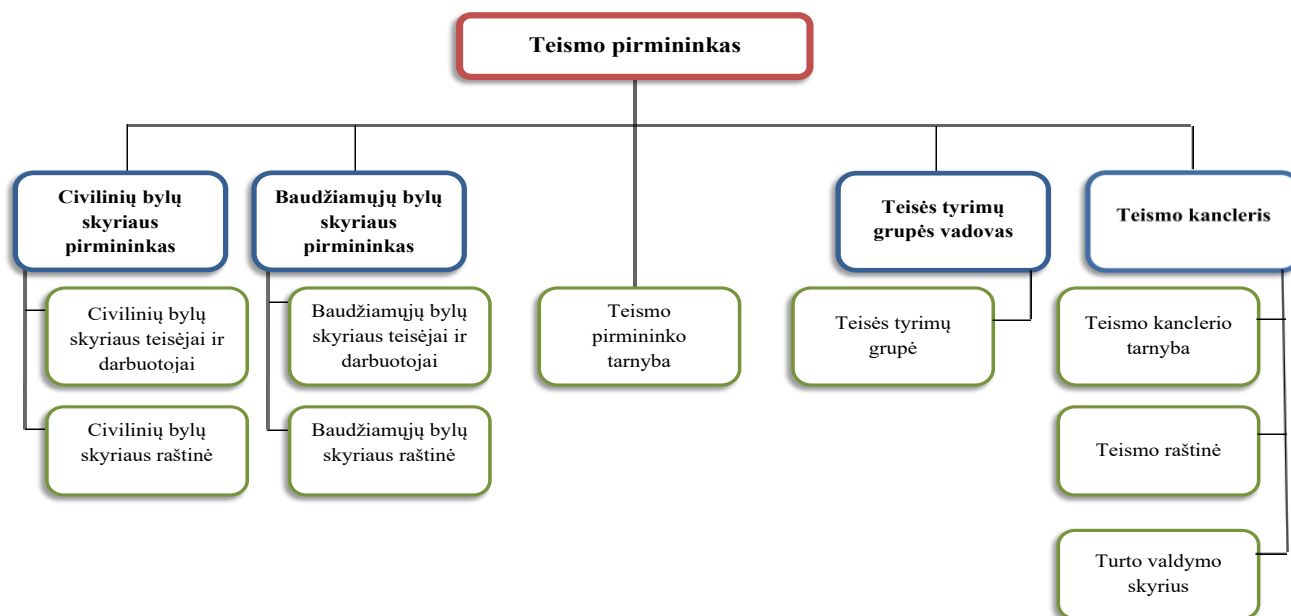
LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO SUDĖTIS IR VEIKLA

Lietuvos Respublikos Seimo 2019 m. gruodžio 12 d. nutarimu yra nustatytas 32 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų skaičius. 2023 m. gruodžio 31 d. Aukščiausiajame Teisme dirbo 30 teisėjų (14 – Baudžiamųjų bylų skyriuje, 16 – Civilinių bylų skyriuje). Pažymėtina, kad nuo 2023 m. kovo 24 d. Teismas po ilgo laiko dirba turėdamas nuolatinį Teismo pirmininką.

19 pav.

Teisme dirba daugiau kaip 100 valstybės tarnautojų ir kitų darbuotojų. Be jų sklandi ir kokybiška teismo veikla būtų sunkiai įmanoma:

20 pav.

Aukščiausiasis Teismas – vienintelis Lietuvoje teismas, kasacine tvarka nagrinėjantis baudžiamosiose ir civilinėse bylose paduotus ir priimtus kasacinius skundus ir peržiūrintis apeliacine tvarka išnagrinėtose bylose priimtus įsiteisėjusius bendrosios kompetencijos teismų procesinius sprendimus.

Kasaciniam teismui paduotų kasacinių skundų priimtinumą klausimą išsprendžia speciali Aukščiausiojo Teismo atitinkamai Baudžiamųjų arba Civilinių bylų skyriaus trijų teisėjų kolegija (atrankos kolegija). Atrankos metu kasacinė byla nėra išsprendžiama iš esmės – atrankos kolegija šiame etape tik įvertina, ar yra įstatyme nustatytos sąlygos ir pagrindai peržiūrėti bylą kasacine tvarka. Nustačius, kad kasacija yra galima, ir priėmus kasacinį skundą, byla perduodama teisėjų kolegijai nagrinėti iš esmės.

Svarbiausias kasacijos rezultatas – teismų praktikai aktualus teisės taikymas ar aiškinimas konkrečioje byloje. Taip kasacinis teismas ne tik išnagrinėja individualią teisinio ginčo situaciją, bet ir savo sprendimuose plėtodamas teisę užtikrina, kad ji visoje valstybėje būtų taikoma ir aiškinama vienodai. Aukščiausiojo Teismo pateikti išaiškinimai saisto tiek patį kasacinį teismą, tiek kitus bendrosios kompetencijos teismus, nagrinėjančius analogiškas ar iš esmės panašias bylas. Laikantis kasacinio teismo suformuotos praktikos kuriami stabilūs teisiniai santykiai, pasitikėjimas teisingumu ir valstybe.

Aukščiausiajam Teismui įstatymais yra pavesta ir kita svarbi funkcija – spręsti klausimus dėl administracinių nusižengimų, baudžiamųjų ir civilinių bylų atnaujinimo.

Taigi pagrindinė Aukščiausiojo Teismo paskirtis ir funkcijos yra:

- formuoti vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus bei kitus teisės aktus, plėtoti teisę;
- užtikrinti, kad konkrečioje byloje asmens, visuomenės teisės ir teisėti interesai būtų realiai ir veiksmingai apginti ir būtų įvykdytas teisingumas pagal teisę;
- nagrinėti prašymus atnaujinti administracinio nusižengimo, baudžiamąją ar civilinę bylą, kai Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažįsta, kad Lietuvos Respublikos teismų sprendimai prieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai (administracinio nusižengimo ir baudžiamojoje byloje – ir tuo atveju, jei Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas pripažįsta, kad sprendimas patraukti asmenį atsakomybėn yra priimtas pažeidžiant Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą), ar Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pripažįsta, kad tam tikras įstatymas ar kitas teisės aktas prieštarauja Konstitucijai, ir šiuo teisės aktu remdamasis teismas konkrečioje asmens byloje priėmė sprendimą, pažeidžiantį šio asmens konstitucines teises ar laisves;
- nagrinėti prašymus atnaujinti administracinio nusižengimo bylą dėl priimant teismo sprendimą padaryto esminio materialiosios ar (ir) proceso teisės pažeidimo;
- nagrinėti pareiškimus atnaujinti baudžiamąją bylą dėl aiškiai netinkamo baudžiamojo įstatymo pritaikymo, taip pat naujai paaiškėjusių aplinkybių;
- nagrinėti prašymus atnaujinti civilinę bylą, jeigu bylą išnagrinėjo neteisėtos sudėties Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija.

Bylas Aukščiausiajame Teisme paprastai nagrinėja atitinkamai Baudžiamųjų bylų skyriaus arba Civilinių bylų skyriaus trijų teisėjų kolegija. Bylas taip pat gali nagrinėti atitinkamai Baudžiamųjų bylų skyriaus arba Civilinių bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija ar atitinkamo skyriaus plenarinė sesija. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija arba plenarinė sesija bylai nagrinėti paprastai sudaroma tais atvejais, kai tinkamas materialiosios ar proceso teisės normos pritaikymas byloje reikštų naują teisės normos aiškinimą teismų praktikoje, byloje atsirastų pagrindas nukrypti nuo Aukščiausiojo Teismo praktikos arba kai byloje yra iškilęs sudėtingas teisės aiškinimo ar taikymo klausimas. Bylai nagrinėti, be kita ko, gali būti sudaroma ir mišri Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus trijų ar išplėstinė septynių teisėjų kolegija, taip pat viso Teismo plenarinė sesija.

Nagrinėdamas bylas Aukščiausiasis Teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų faktinių aplinkybių. Apskųstus žemesnės instancijos teismų sprendimus Aukščiausiasis Teismas tikrina tik teisės taikymo aspektu ir yra saistomas paduoto kasacinio skundo, prašymo (pareiškimo) atnaujinti bylą ribų. Sprendimai byloje priimami balsų dauguma. Teisėjų kolegijos teisėjas, turintis kitą nuomonę dėl sprendimo, turi teisę raštu išdėstyti atskirąją nuomonę. Teisėjo atskiroji nuomonė skelbiant sprendimą byloje neskaitoma, bet yra pridedama prie bylos. Aukščiausiojo Teismo priimti sprendimai yra galutiniai ir instancine tvarka neskundžiami.

Išnagrinėjęs bylą ir nustatęs, kad padaryta teisės taikymo klaida, Aukščiausiasis Teismas gali ne tik panaikinti skundžiamą sprendimą ir perduoti bylą nagrinėti pirmosios ar apeliacinės instancijos teismui, bet ir pakeisti sprendimą (-us) arba panaikinti apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir palikti galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą. Atnaujintose administracinių nusižengimų ir

civilinėse bylose Aukščiausiasis Teismas gali priimti ir naują sprendimą. Visa tai sudaro prielaidas operatyviai išnagrinėti bylą, nes Aukščiausiasis Teismas gali pats ištaisyti nustatytas klaidas, negrąžindamas bylos nagrinėti žemesnės instancijos teismui.

Kasacinio teismo nutartyje išdėstyti nurodymai (baudžiamosiose bylose) ir išaiškinimai (civilinėse bylose) yra privalomi teismui, iš naujo nagrinėjančiam bylą, jei Aukščiausiasis Teismas perduoda bylą nagrinėti žemesnės instancijos teismui.

Be bylų nagrinėjimo, Aukščiausiasis Teismas taip pat:

- plėtodamas ir užtikrindamas vienodą teisės aiškinimą ir taikymą bendrosios kompetencijos teismuose, analizuoja nacionalinių, Europos Sąjungos ir tarptautinių teismų praktiką, kitus teisės šaltinius, rengia praktikos apibendrinimus, apžvalgas, viešina informaciją apie savo veiklą:

- 2023 metais parengė Aukščiausiojo Teismo praktikos bylose dėl nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai (BK XXXI skyrius) apžvalgos I–II dalis (aktyvi nuoroda), sprendimo panaikinimo pažeidus arba neteisingai pritaikius proceso teisės normas (aktyvi nuoroda) ir bylinėjimosi išlaidų civiliniame procese apžvalgas (aktyvi nuoroda);
- periodiškai rengia ir viešai savo tinklalapyje skelbia aktualiausios Aukščiausiojo Teismo praktikos atnaujintose administracinių nusižengimų, baudžiamosiose ir civilinėse bylose apžvalgas;
- tvarko visiems Lietuvos bendrosios kompetencijos teismams ir Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui prieinamą Aukščiausiojo Teismo sukurtą elektroninį įrankį, skirtą Aukščiausiojo Teismo praktikoje suformuluotų teisės taikymo ir aiškinimo taisyklių paieškai;

- leidžia biuletenį „Teismų praktika“, kuriame skelbiamos Aukščiausiojo Teismo nutartys, teismų praktikos apibendrinimai ir apžvalgos, kurių skelbimui pritarė atitinkamai Baudžiamųjų arba Civilinių bylų skyrius. Biuletenyje taip pat skelbiamos Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų teminės santraukos, be to, gali būti skelbiama ir kita informacija apie Aukščiausiojo Teismo veiklą, medžiaga, reikšminga vienodam teisės aiškinimui ir taikymui užtikrinti, teismų praktikai aktualiausių Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų santraukos (nuo 2020 m. Aukščiausiasis Teismas rengia elektroninę, nemokamą, plačiai ir patogiai prieinamą šio leidinio versiją);

- dalyvauja sprendžiant klausimus dėl civilinių bylų teisingumo, kurių kyla tarp administracinių ir bendrosios kompetencijos civilines bylas nagrinėjančių teismų;

- dalyvauja asmenų, represuotų už pasipriešinimą okupaciniams režimams, pilietinių teisių atkūrimo (reabilitavimo) procese: specialiojo įstatymo nurodytais pagrindais ir tvarka išduoda teisių atkūrimo pažymėjimus, nagrinėja skundus (teikimus) dėl sprendimo išduoti pažymėjimą arba atsisakymo jį išduoti, pareiškimus dėl pilietinių teisių atkūrimo bylos atnaujinimo;

- nagrinėja skundus dėl Teisėjų garbės teismo sprendimų ir esminių procedūrinių pažeidimų, galėjusių turėti įtakos objektyviam atrankoje dalyvavusių pretendentų į teisėjų vietas įvertinimui;

- atskirais atvejais teikia pastabas ir pasiūlymus dėl įstatymų projektų.

Įstatymų leidėjas 2010 m. gruodžio 31 d. įsigaliojusiais Teismų įstatymo pakeitimais Aukščiausiajam Teismui patikėjo teismų administracinės veiklos priežiūros funkcijas – Aukščiausiojo Teismo pirmininkui pavesta atlikti Lietuvos apeliacinio teismo administracinės veiklos priežiūrą. Tokia priežiūra nepažeidžia teisėjų nepriklausomumo principo, nes apima tik organizacinės veiklos kontrolę.

2023 metais vykdydamas Lietuvos apeliacinio teismo administracinės veiklos priežiūrą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas:

- įvertino Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų darbo krūvio 2022 metais ir 2023 metų pirmąjį pusmetį nustatymo ir jo paskirstymo racionalumą;

- analizavo baudžiamųjų bylų priskyrimo nagrinėti kitam apygardos teismui (ne pagal teisingumą), konstatavus esminį darbo krūvio skirtumą šiuose teismuose, praktiką 2022 metais ir 2023 metų sausio–lapkričio mėnesiais;

- surengė Lietuvos apeliacinio teismo administracinės veiklos aptarimus.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO KREIPIMAI Į KONSTITUCINĮ TEISMĄ

Visi Lietuvoje veikiantys teismai turi įstatymų apibrėžtą savo veiklos sritį – kompetenciją, nustatančią, kokius ginčus ir klausimus gali nagrinėti konkretus teismas. Šių ribų teismas negali pažeisti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, būdamas aukščiausios grandies bendrosios kompetencijos teismas, taip pat turi įstatymo apibrėžtas galias ir gali nagrinėti tik tokias bylas ar spręsti tokius klausimus, kurie priskirti jo kompetencijai. Pavyzdžiui, įstatymų ir kitų Seimo, Vyriausybės ar Respublikos Prezidento aktų atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Vyriausybės ir Respublikos Prezidento aktų – ir įstatymams) patikrinimas priklauso ne bendrosios kompetencijos teismų, bet Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo kompetencijai. Todėl tais atvejais, kai teismas, nagrinėdamas konkrečią bylą, suabejoja, ar byloje taikytinas įstatymas ar kitas teisės aktas atitinka Konstituciją, jis negali pats tikrinti, ar tame teisės akte nustatytos taisyklės dera su Konstitucijos nuostatomis, bet privalo kreiptis į Konstitucinį Teismą prašydamas išspręsti, ar konkretus byloje taikytinas teisės aktas (paprastai ne visas, bet viena ar kelios to akto normos) neprieštarauja Konstitucijai. Kol bus gautas Konstitucinio Teismo nutarimas, Aukščiausiasis Teismas sustabdo kasacinės bylos, kurioje kreipėsi dėl išaiškinimo, nagrinėjimą, o gavęs Konstitucinio Teismo sprendimą, toliau nagrinėja bylą atsižvelgdamas į tai, ką nusprendė Konstitucinis Teismas. Jeigu Konstitucinis Teismas nustato, kad teisės aktas, dėl kurio buvo kreiptasi, prieštarauja Konstitucijai, Aukščiausiasis Teismas atnaujintą bylą nagrinėja netaikydamas šio teisės akto.

2023 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kreipėsi į Konstitucinį Teismą vienoje atnaujintoje administracinio nusižengimo byloje ir vienoje civilinėje byloje:

1. Dėl ANK 666 straipsnio (2022 m. balandžio 12 d. redakcija) atitikties Konstitucijai

Administracinio nusižengimo bylos Nr. 2AT-7-8-976/2023 (Konstituciniame Teisme bylos Nr. 13/2023)

Nagrinėjamoje atnaujintoje administracinio nusižengimo byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl išlaidų advokatui atlyginimo administracinio nusižengimo nepadariusiam asmeniui iš bylos teiseną inicijavusio pareiškėjo.

Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija (toliau – išplėstinė septynių teisėjų kolegija) nagrinėjo administracinio nusižengimo bylą pagal pareiškėjo prašymą, kuriuo jis ginčijo iš jo priteistų 500 Eur išlaidų advokato paslaugoms apmokėti atlyginimą asmens, kuriam administracinio nusižengimo teiseną nutraukta, naudai. Byloje kilo klausimas, ar bylų nagrinėjimo teisme išlaidų advokato paslaugoms atlyginimas asmeniui, kuriam administracinio nusižengimo teiseną nutraukta, kai nepadaryta veika, turinti administracinio nusižengimo požymių, gali būti priteisiamas ne iš valstybės, o iš administracinių nusižengimų teiseną inicijavusio pareiškėjo, t. y. asmens, kuris pranešė apie veikos padarymą, nurodė, kad šia veika jam

padaryta žala, ir kurį pareigūnas atsisakė pripažinti nukentėjusiuoju (ANK 579 straipsnio 4 dalis), ir šis asmuo vėliau teikė skundus dėl nutrauktos teisenos.

Šiame kontekste išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad ANK 666 straipsnyje įtvirtinta, jog asmeniui, kuriam administracinio nusižengimo teiseną nutraukta nustačius, kad jo veika neturi administracinio nusižengimo požymių, išlaidų advokatu (advokato padėjėjui) atlyginimą galima priteisti tik iš valstybės. Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nuomone, nagrinėjamu atveju yra pagrindas manyti, jog pagal konstitucinį teisinės valstybės principą administracinių nusižengimų teiseną turi būti reguliuojama taip, kad būtų užtikrinta ne tik proceso dalyvių teisių apsauga, bet ir teismo įgaliojimai spręsti dėl išlaidų advokatu atlyginimo – teismai turėtų turėti teisinę galimybę atsižvelgti į visas bylai reikšmingas aplinkybes ir spręsti išlaidų advokatu atlyginimo klausimą individualiai, atsižvelgdami į procesinę situaciją, ypač jei ji yra nulemta proceso dalyvio, kuris teikia nepagrįstus skundus dėl priimto procesinio sprendimo. Taigi ANK 666 straipsnis galimai prieštarauja Konstitucijai tiek, kiek nenustato galimybės teismui, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, priteisti išlaidų advokatu (advokato padėjėjui) atlyginimą iš administracinio nusižengimo bylos teiseną inicijavusio pareiškėjo (nukentėjusiojo).

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, išplėstinė septynių teisėjų kolegija kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu spręsti, ar ANK 666 straipsnis (2022 m. balandžio 12 d. redakcija) tiek, kiek nenustato galimybės teismui, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, priteisti asmeniui, kuriam administracinio nusižengimo teiseną nutraukta nustačius, kad padaryta veika neturi administracinio nusižengimo požymių, visų ar dalies būtinų ir pagrįstų išlaidų advokatu (advokato padėjėjui) atlyginimą iš inicijavusio administracinio nusižengimo bylos teiseną pareiškėjo (nukentėjusiojo), neprieštarauja Konstitucijoje įtvirtintiems teisinės valstybės ir teisingumo principams. Prie nutarties kreiptis į Konstitucinį Teismą yra pridėta ir atskiroji teisėjo nuomonė, pažymint, kad sprendžiant dėl traukto administracinės atsakomybės asmens išlaidų advokatu atlyginimo turėtų būti vadovaujama nuostata, kad sąžiningas pareiškėjas (nukentėjusysis) neprivalo atlyginti šių išlaidų. Dėl to, teisėjo nuomone, į Konstitucinį Teismą būtina kreiptis tik su prašymu ištirti, ar ANK 666 straipsnis neprieštarauja Konstitucijai tiek, kiek šis straipsnis nenustato galimybės teismui priteisti asmeniui, kuriam administracinio nusižengimo teiseną nutraukta, išlaidų advokatu (advokato padėjėjui) atlyginimą iš administracinio nusižengimo bylos teiseną inicijavusio pareiškėjo (nukentėjusiojo), kuris piktnaudžiavo procesinėmis teisėmis.

2. Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 29 straipsnio 7 dalies ir 2021 m. birželio 29 d. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo Nr. XI-2000 5, 6, 7, 8, 14, 21, 23, 25, 29, 30, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo Nr. XIV-451 atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai

Civilinės bylos Nr. e3K-3-140-313/2023 (Konstituciniame Teisme bylos Nr. 12/2023)

Nagrinėjamoje byloje buvo sprendžiamas klausimas, kaip turėtų būti aiškinamas Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo (toliau – ir FABĮ) 29 straipsnio 7 dalyje įtvirtintas

reikalavimas, kad po bankroto proceso pabaigos lieka nenurašyti reikalavimai, kurie kyla iš fizinio asmens pareigos sumokėti valstybei baudas, paskirtas už fizinio asmens padarytus administracinius nusižengimus arba nusikalstamas veikas, kitų įstatymų pažeidimus, aiškinimo ir šios normos taikymo laiko atžvilgiu.

Civilinę bylą nagrinėjančiai teisėjų kolegijai kilo teisės aiškinimo klausimų, be kita ko, teisinio reglamentavimo konstitucingumo aspektu, susijusių su FABĮ 29 straipsnio 7 dalies taikymu. Dėl to teisėjų kolegija kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu spręsti, ar Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintam teisės kreiptis į teismą principui ir teisinės valstybės principui neprieštarauja:

- FABĮ 29 straipsnio 7 dalis, kurioje nustatyta, kad po bankroto proceso į nenurašomų reikalavimų sąrašą yra įtraukiami reikalavimai, kylantys iš pareigos sumokėti valstybei baudas, paskirtas už fizinio asmens padarytus kitų įstatymų pažeidimus;

- Fizinių asmenų bankroto įstatymo Nr. XI-2000 5, 6, 7, 8, 14, 21, 23, 25, 29, 30, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo Nr. XIV-451 13 straipsnio 5 dalis, kurioje nustatyta, kad šio įstatymo 9 straipsnio 1 dalyje išdėstyta FABĮ 29 straipsnio 7 dalis taikoma ir fizinių asmenų bankrotams, pradėtiems ir nebaigtiems iki šio įstatymo įsigaliojimo.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2023 metais išnagrinėjo vieną civilinę bylą, kurios nagrinėjimas buvo atnaujintas Konstituciniam Teismui priėmus nutarimą:

Dėl CK 2.34 straipsnio 5 dalies atitikties Konstitucijai

Civilinė byla Nr. [e3K-3-158-403/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Nagrinėjamoje civilinėje byloje buvo sprendžiamas teisės klausimas: koku teisiniu pagrindu galimas viešosios įstaigos dalininko pašalinimas, kai šio veiksmas prieštarauja viešosios įstaigos tikslams. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2021 m. gruodžio 22 d. nutartimi kreipėsi į Konstitucinį Teismą, kad šis įvertintų CK 2.34 straipsnio 5 dalies atitiktį Konstitucijai.

Konstitucinis Teismas 2022 m. gruodžio 13 d. priėmė nutarimą Nr. KT149-N15/2022 konstitucinės justicijos byloje Nr. 1/2022, šiuo nutarimu pripažino, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (2000 m. liepos 18 d. redakcija) 2.34 straipsnio 5 dalis tiek, kiek pagal ją viešosioms įstaigoms šio kodekso antrosios knygos IX skyrius netaikomas, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Kasacinis teismas, atnaujinęs civilinės bylos nagrinėjimą, pažymėjo, kad asmens buvimas viešosios įstaigos dalininku yra grindžiamas jo paties ar kito asmens, iš kurio pirmasis įgijo dalininko teises, įstaigai perduotu turiniu įnašu, t. y. nuosavybe, o viešosios įstaigos likvidavimo atveju dalininkas turi teisę atgauti šią nuosavybę ar jos dalį, todėl viešosios įstaigos dalininko turinės teisės apsaugai taikytinas savininko teisių apsaugai skirtas teisinis reguliavimas, įtvirtintas Konstitucijoje (23 straipsnyje), CK (4.93 straipsnyje), kituose teisės aktuose.

Kadangi Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatyme nėra įtvirtintas reguliavimas, nustatantis pareigą ar teisę viešosios įstaigos įstatuose nustatyti viešosios įstaigos organo teisę pašalinti viešosios įstaigos dalininką, šiame įstatyme taip pat nėra teisės normų, nukreipiančių į kitus įstatymus, kuriuose būtų toks reguliavimas, o dalyvavimas asociacijų veikloje grindžiamas narystės, bet ne turtinio įnašo pagrindu, tai kasacinis teismas nusprendė, kad pagal įstatymo analogiją negalėjo būti taikoma ir Lietuvos Respublikos asociacijų įstatyme įtvirtinta teisės norma, nustatanti, kad asociacijos įstatuose turi būti nurodyta narių pašalinimo iš asociacijos tvarka bei sąlygos.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad teisinėje valstybėje netoleruotinos situacijos, jog viešosios įstaigos dalininkas, kurio veiksmai prieštarauja viešosios įstaigos veiklos tikslams, todėl kelia grėsmę tokios įstaigos veiklos tęstinumui, negalėtų būti pašalinamas užtikrinant, kad pašalinimo procese nebus pažeistos įstatymų saugomos jo, kaip dalininko, teisės. Atsižvelgdamas į Viešųjų įstaigų įstatyme įtvirtintus viešosios įstaigos, kaip viešojo juridinio asmens, kurio tikslas tenkinti viešuosius interesus, taip pat į viešosios įstaigos dalininko teisių įgijimo bei jų įgyvendinimo ypatumus, kasacinis teismas nusprendė buvus galimybę nagrinėjamoje byloje su tam tikrais pakeitimais taikyti CK antrosios knygos I dalies IX skyriaus normas, reglamentuojančias juridinio asmens dalyvio teisės kreiptis į teismą reikalaujant, kad juridinio asmens dalyvio teisės, priklausiančios juridinio asmens dalyviui, kurio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ir kai negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis, būtų perduotos juridinio asmens dalyviui, kuris kreipiasi, įgyvendinimą. Tokiu būdu būtų užtikrinta tiek viešosios įstaigos dalininko, kurio teisės išperkamos priverstine tvarka, turtinės teisės, susijusios su įnašu, apsauga, tiek nepaneigtas viešosios įstaigos veiklos tęstinumas, kuris, kasacinio teismo vertinimu, laikytinas viešuoju interesu. Todėl, sprendžiant dėl išperkamų viešosios įstaigos dalininko teisių kainos, turėtų būti nustatyta, kokios vertės viešosios įstaigos turto turėtų teisę gauti viešosios įstaigos dalininkas, dėl kurio teisių išpirkimo kainos yra sprendžiama, pagal Viešųjų įstaigų įstatymo 17 straipsnio 10 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą, jeigu viešoji įstaiga būtų likviduojama. Taip nustatyta kaina, kasacinio teismo vertinimu, užtikrintų pusiausvyrą tarp viešosios įstaigos dalininko teisės gauti teisingą atlyginimą už išperkamas teises ir kito (kitų) viešosios įstaigos dalininko (dalininkų) intereso inicijuoti priverstinį dalininko teisių išpirkimą bei nutraukti dalininko, kurio veiksmai prieštarauja viešosios įstaigos tikslams, veiksmus, taip užtikrinant viešosios įstaigos veiklos tęstinumą.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO KREIPIMAI Į EUROPOS SĄJUNGOS TEISINGUMO TEISMĄ

Lietuva nuo 2004 metų kuria savo ateitį bendroje Europos erdvėje kartu su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis. Vienintelis turintis kompetenciją aiškinti Europos Sąjungos teisės normas priimdama visoms valstybėms privalomus sprendimus yra Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ir Teisingumo Teismas, ESTT). Kilus neaiškumui, kaip aiškinti ar taikyti konkrečią nagrinėjamoje byloje taikytiną Europos Sąjungos teisės nuostatą, į Teisingumo Teismą turi teisę kreiptis bet kuris valstybės narės teismas, o tie teismai, kurių sprendimai konkrečiose bylose yra galutiniai ir neskundžiami, turi ne tik tokią teisę, bet ir pareigą. Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, būdamas vienintelis kasacinis teismas įsiteisėjusiems bendrosios kompetencijos teismų procesiniams sprendimams peržiūrėti, kurio priimamos nutartys ir nutarimai yra galutiniai ir neskundžiami, turi pareigą kreiptis į ESTT, jeigu byloje kyla pirmiau nurodyti klausimai.

Pažymėtina, kad Teisingumo Teismas nesprenžia konkretaus nacionalinio teismo nagrinėjamo ginčo, o tik priima prejudicinius sprendimus, kuriais atsako į nacionalinio teismo pateiktus klausimus dėl Europos Sąjungos teisės normų aiškinimo ar Europos Sąjungos teisės akto galiojimo. Taigi ši procedūra yra bendradarbiavimo tarp Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų priemonė, kurią įgyvendindamas Teisingumo Teismas pateikia nacionaliniams teismams Europos Sąjungos teisės aiškinimą, kurio jiems reikia bylai išspręsti. Nacionalinis teismas, gavęs Teisingumo Teismo prejudicinį sprendimą, vadovaudamasis jame pateiktu išaiškinimu, išsprenžia konkretų nagrinėjamą ginčą.

2023 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nesikreipė į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, tačiau išnagrinėjo keturias civilines bylas, kurių nagrinėjimas buvo atnaujintas gavus Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prejudicinį sprendimą:

1. Dėl atskirų kreditavimo sutarčių sąlygų pripažinimo nesąžiningomis pasekmių, vartotojams byloje pareiškus reikalavimą išsaugoti sutartis pakeičiant nesąžiningomis pripažintas šių sutarčių sąlygas

Civilinė byla Nr. [e3K-3-385-969/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2022 m. spalio 12 d. kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas prašė Teisingumo Teismo išaiškinimo, ar 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos Direktyvos 93/13/EEB (toliau – Direktyva 93/13) dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 6 straipsnio 1 dalį ir 7 straipsnio 1 dalį galima aiškinti taip, kad tais atvejais, kai vartotojas išreiškia valią išsaugoti sutartį pakeičiant nesąžiningą jos sąlygą, teismas, pripažinęs, kad sutartis negali toliau galioti po nesąžininga pripažintos sąlygos panaikinimo, gali spręsti nesąžiningos sąlygos pakeitimo klausimą, prieš tai neįvertinęs visos sutarties panaikinimo galimybes. Be to, ar atsakymas į pirmąjį klausimą priklauso nuo to, ar nacionalinis teismas turi galimybę nesąžiningą sutarties sąlygą pakeisti dispozityviaja arba atitinkamos sutarties šalių bendru sutarimu taikoma vidaus

teisės nuostata. Teisingumo Teismas 2023 m. spalio 12 d. prejudiciniame sprendime (C-645/22) pateikė bylai aktualius išaiškinimus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2023 m. gruodžio 22 d., atsižvelgdamas į Teisingumo Teismo pateiktus išaiškinimus, nutartimi civilinės bylos dalį dėl sutarčių sąlygų pripažinimo nesąžiningomis teisinių pasekmių grąžino apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo (plačiau apie šią nutartį žr. [čia](#)).

2. Dėl vartotojo teisių apsaugos pagal Direktyvą 93/13 aiškinimo

Civilinė byla Nr. [e3K-3-168-421/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Byloje nustatyta, kad atsakovas, kaip vartotojas, su ieškove sudarė penkias teisinių paslaugų teikimo sutartis. Ieškovė kreipėsi į teismą, prašydama priteisti iš atsakovo skolą už suteiktas paslaugas pagal teisinių paslaugų sutartis. Visose teisinių paslaugų sutartyse sutarties sąlyga dėl teisinių paslaugų kainos apibrėžta tapačiai, nurodant, kad advokato honoraro dydis yra 100 Eur už kiekvieną klientui teikiamos konsultacijos ar teisinių paslaugų teikimo valandą. Taigi nurodytose sutartyse teisinių paslaugų kaina nėra fiksuota, ji apibrėžta valandinio įkainio principu ir priklauso nuo faktiškai suteiktų teisinių paslaugų valandų skaičiaus.

Nagrinėjant bylą kasacine tvarka, Lietuvos Aukščiausiajam Teismui kilo klausimas, ar šalių sudarytų teisinių paslaugų teikimo sutarčių sąlygos atitinka vartojimo sutartims keliamus reikalavimus, nustatytus Direktyvoje 93/13, ir ar atsakovas galėjo tinkamai įvertinti teikiamų paslaugų kainą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2021 m. birželio 23 d. nutartimi kreipėsi į Teisingumo Teismą dėl Direktyvos 93/13 nuostatų aiškinimo. Teisingumo Teismas 2023 m. sausio 12 d. prejudiciniame sprendime (C-395/21) pateikė bylai aktualius išaiškinimus.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, atsižvelgdamas į Teisingumo Teismo pateiktus išaiškinimus, padarė išvadą, kad ginčo teisinių paslaugų sutarčių sąlygos, apibrėžiančios kainą valandinio įkainio principu, gramatinė išraiška ir konstrukcija iš esmės yra aiškios, be kita ko, ir vidutiniam vartotojui. Tačiau vien to nepakanka, kad būtų galima daryti išvadą, jog šios sutarčių sąlygos atitinka skaidrumo reikalavimą. Aiškumo ir suprantamumo reikalavimo neatitinka advokato su vartotoju sudarytos teisinių paslaugų teikimo sutarties sąlyga, kurioje šių paslaugų kaina nustatyta remiantis valandinio įkainio principu, jeigu prieš sudarant sutartį vartotojui nepateikta informacija, kuri jam būtų padėjusi priimti atsargų sprendimą ir suprasti ekonomines šios sutarties sudarymo pasekmes. Vien valandinio įkainio grindžiamos teisinių paslaugų kainos nustatymo mechanizmas neleidžia vidutiniam pakankamai informuotam ir protingai pastabiam bei nuovokiam vartotojui įvertinti dėl šios sąlygos atsirandančių finansinių pasekmių, t. y. sužinoti bendros už šias paslaugas mokėtinos sumos.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad teisinių paslaugų sutartyse aiškiai ir suprantamai nedetalizuota, kaip skaičiuojamas atlygis už teisinių paslaugų suteikimą, jei paslauga teikiama mažiau nei valandą. Negana to, advokato honoraro dydis yra apibrėžtas ne tik valandinio įkainio principu, bet ir nurodyta, kad honoraro dydis yra 10 proc. nuo priteistos ar taikos sutartimi sutartos piniginės kompensacijos (turto vertės), tačiau nėra aptarta, koks yra santykis tarp abiejų šių sutarties sąlygų, kada ir kaip jos

taikomos. Be to, sutarties sąlyga, nukreipianti į Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2015 m. kovo 19 d. įsakymą „Dėl teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymo Nr. 1R-85 „Dėl Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio patvirtinimo“ pakeitimo“, kasacinio teismo vertinimu, neleidžia suprasti orientacinės konkrečių teikiamų teisinių paslaugų kainos, ypač atsižvelgiant į tai, kad numatytų pagal sutartį teikiamų paslaugų sritis nors ir skirtinga, tačiau tam tikra apimtimi tarpusavyje susijusi. Taigi ginčo teisinių paslaugų sutarčių sąlygos, nukreipiančios į Rekomendacijas, ne detalizuoja ar leidžia suprasti orientacinę teisinių paslaugų kainą, bet tik sukelia daug neaiškumų dėl valandinio įkainio dydžio ir jo nustatymo tvarkos.

Dėl nurodytų priežasčių kasacinis teismas nusprendė, kad ginčo teisinių paslaugų sutarčių sąlygos, apibrėžiančios teisinių paslaugų kainą, nėra išreikštos aiškiai ir suprantamai, t. y. neatitinka skaidrumo reikalavimo. Nagrinėjamu atveju ginčo teisinių paslaugų neskaidrumas kilo būtent dėl to, kad vartotojui nebuvo suteikta esminė su sutartimi susijusi informacija, būtent dėl neskaidrių sutarties sąlygų vartotojas neturėjo galimybių priimti informacija paremto ir atsargaus sprendimo dėl savo įsipareigojimų pagal ginčo teisinių paslaugų sutartis ir suprasti šių sutarčių ekonominių, finansinių pasekmių. Todėl kasacinis teismas padarė išvadą, kad neskaidriomis pripažintos ginčo teisinių paslaugų sutarčių sąlygos, apibrėžiančios teisinių paslaugų kainą, laikytinos nesąžiningomis ir dėl to negali būti taikomos.

Kasacinis teismas konstatavo, kad bylą išnagrinėję teismai, sumažinę ieškovei priteistino honoraro dydį, netinkamai išsprendė nesąžiningos sąlygos teisinių pasekmių klausimą, taip pažeisdami vartojimo sutartis reglamentuojančias materialiosios teisės normas, todėl panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinius sprendimus ir grąžino bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad, nagrinėjant bylą iš naujo, turi būti sudarytos sąlygos atsakovui pareikšti savo poziciją dėl galimai jam kilsiančių ypač neigiamų pasekmių dėl ginčo vartojimo sutarčių nuostatų pripažinimo negaliojančiomis. Sprendžiant šį klausimą, bylą iš naujo nagrinėjantis pirmosios instancijos teismas turėtų spręsti, ar atsakovo faktinės ir teisinės padėties atkūrimas labiausiai atitiktų jo interesus, jei ginčo teisinių paslaugų sutartys būtų pripažintos negaliojančiomis iš dalies ar visiškai pagal šioje nutartyje pateiktus išaiškinimus.

3. Dėl ūkio subjektų įrašymo į Nepatikimų tiekėjų sąrašą

Civilinė byla Nr. [e3K-3-180-469/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Byloje nustatyta, kad, atsakovės organizuotame Vilniaus daugiafunkcio Lazdynų sveikatinimo centro statybos darbų viešajame pirkime laimėtoja pripažinus ūkio subjektų grupę, susidedančią iš jungtinės veiklos sutarties partnerių ieškovių UAB „Montuotojas“, UAB „Mitnija“, UAB „HSC Baltic“ ir UAB „Axis Power“ ir pagrindinės partnerės UAB „Active Construction Management“ (buvęs pavadinimas – UAB „Irdaiva“), 2017 m. birželio 5 d. buvo sudaryta Vilniaus daugiafunkcio Lazdynų sveikatinimo centro statybos darbų sutartis (Rangos sutartis). Atsakovė 2020 m. sausio 22 d. raštu

informavo ieškoves apie Rangos sutarties nutraukimą dėl esminio jos pažeidimo: objekto (statybvietės) neprižiūrėjimo, naujo rangos sutarties įvykdymo užtikrinimo ir galiojančio rangovės civilinės atsakomybės draudimo nepateikimo, darbų grafiko nesilaikymo, darbų nevykdymo. Taip pat atsakovė nurodė, kad, ieškovėms nevykdant sutarties, nepašalinus esminių sutarties pažeidimų, ji imsis veiksmų dėl ieškovių įtraukimo į Nepatikimų tiekėjų sąrašą.

Ieškovės pareikštu ieškiniu įrodinėjo, kad atsakovės sprendimas vienašališkai nutraukti Rangos sutartį dėl esminio jos pažeidimo neteisėtas, teigė, kad Rangos sutartis turi būti laikoma pasibaigusia dėl pačios atsakovės kaltės. Taip pat ieškovės ginčijo perkančiosios organizacijos sprendimą įtraukti visas ieškoves (partneres) į Nepatikimų tiekėjų sąrašą, teigdamos, jog iki sutarties nutraukimo visus darbus atliko tik pagrindinė partnerė.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2021 m. lapkričio 11 d. priėmė dvi nutartis. Pirmąja daline nutartimi kasacinis teismas paliko nepakeistas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų priimtų sprendimų dalis, pripažinęs, kad Vilniaus miesto savivaldybės administracija teisėtai vienašališkai nutraukė viešojo darbų pirkimo sutartį dėl esminio jos pažeidimo. Antrąja nutartimi kasacinis teismas dėl Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo nuostatų, susijusių su tiekėjų įrašymu į Nepatikimų tiekėjų sąrašą, atitiktis Europos Sąjungos teisei kreipėsi į Teisingumo Teismą, kad šis pateiktų bylai reikšmingų Europos Sąjungos teisės normų aiškinimą. Kreipdamasis į Teisingumo Teismą kasacinis teismas išreiškė abejones dėl nacionalinio viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo, pagal kurį ūkio subjektų įrašymas į Nepatikimų tiekėjų sąrašą yra ne atskiras perkančiosios organizacijos sprendimas, o kito sprendimo vienašališkai nutraukti viešojo pirkimo sutartį teisinis padarinys, kuris lemia automatinį visų ūkio subjektų grupės narių įrašymą į Nepatikimų tiekėjų sąrašą, taikymo praktikos atitiktis Europos Sąjungos teisei.

Atsižvelgdamas į Teisingumo Teismo 2023 m. sausio 26 d. prejudiciniame sprendime (C-682/21) pateiktus išaiškinimus, kasacinis teismas nurodė, kad, perkančiajai organizacijai vienašališkai nutraukus pirkimo sutartį dėl tiekėjo, kurį sudaro ūkio subjektų grupė, atlikto esminio pirkimo sutarties pažeidimo, negalimas ūkio subjektų grupės narių automatinis įtraukimas į Nepatikimų tiekėjų sąrašą. Prieš įtraukiant į Nepatikimų tiekėjų sąrašą ūkio subjektų grupės narius turi būti atliktas individualus kiekvieno grupės nario elgesio vertinimas, sudarant galimybę kiekvienam nariui pateikti paaiškinimus, įrodymus, pagrindžiančius, kad ne dėl jo elgesio buvo padarytas sutarties esminis pažeidimas, kuris nulėmė teisėtą perkančiosios organizacijos sprendimą nutraukti pirkimo sutartį.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad nacionalinis teisinis reguliavimas, įtvirtinantis automatinį tiekėjų sudarančių ūkio subjektų grupės narių (šiuo atveju – jungtinės veiklos partnerių) įtraukimą į Nepatikimų tiekėjų sąrašą, neatitinka Europos Sąjungos teisinio reguliavimo. Po prejudicinio sprendimo susiklosčiusi situacija lemia būtinybę sprendžiant šalių ginčą taikyti Europos Sąjungos teisės viršenybės principą, kuris reiškia, jog nacionalinis teismas negali taikyti nacionalinės teisės nuostatos, prieštaraujančios Sąjungos teisės nuostatai.

Kadangi atsakovė, spręsdama dėl ieškovių įrašymo į Nepatikimų tiekėjų sąrašą, neatliko individualaus kiekvienos partnerės veiksmų vertinimo, kasacinis teismas nusprendė įpareigoti atsakovę šį klausimą spręsti iš naujo.

4. Dėl nepaprastų aplinkybių sąvokos aiškinimo pagal Europos vykdomojo rašto reglamento 23 straipsnį

Civilinė byla Nr. [3K-3-194-701/2023](#) (aktyvi nuoroda)

Ginčas byloje kilo antstoliui atsisakius sustabdyti vykdomąją bylą. Byloje nustatyta, kad Lietuvoje antstolis vykdė vykdomąją bylą pagal Vokietijos teismo išduotą Europos vykdomojo rašto pažymėjimą dėl 2 292 993,32 Eur skolos išieškojimo. Skolininkas pateikė antstoliui prašymą sustabdyti vykdomąją bylą tuo pagrindu, kad skolininkas kilmės valstybės (Vokietijos) teisme užginčijo Europos vykdomojo rašto pažymėjimą.

Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nusprendė, kad antstolio veiksmai, atsisakant sustabdyti vykdomąją bylą, yra neteisėti. Teismų vertinimu, kreipimasis į kilmės valstybės teismą ginčijant Europos vykdomojo rašto pažymėjimo teisėtumą yra pakankamas pagrindas stabdyti vykdomąją bylą. Pirmosios instancijos teismas skolininko skundo netenkino, nusprendęs, kad Vokietijos teismo nutartimi jau yra išspręstas skolininko prašymas dėl vykdymo veiksmų sustabdymo, todėl vykdymo valstybėje (Lietuvoje) nebėra pagrindo spręsti dėl to paties. Apeliacinės instancijos teismas, padaręs priešingą išvadą, pats sustabdė antstolio vykdomąją vykdomąją bylą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2021 m. birželio 23 d. nutartimi kreipėsi į Teisingumo Teismą, kad šis pateiktų bylai reikšmingos 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004 (toliau – Reglamentas 805/2004), sukurančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, 23 straipsnio normos, įtvirtinančios nepaprastų aplinkybių sąvoką, leidžiančią vykdymo valstybės narės kompetentingai institucijai sustabdyti Europos vykdomuoju raštu pripažinto teismo sprendimo vykdymą, aiškinimą.

Kreipdamasis į Teisingumo Teismą kasacinis teismas kėlė klausimą, kaip turėtų būti aiškinama Reglamento 805/2004 23 straipsnio c punkte nurodyta nepaprastų aplinkybių sąvoka, ar nustatant šios sąvokos apimtį yra svarbios aplinkybės, susijusios su kilmės valstybėje narėje pradėtu teismo procesu dėl Europos vykdomuoju raštu pripažinto teismo sprendimo arba Europos vykdomojo rašto pažymėjimo teisėtumo, ir kiek.

Atsižvelgdamas į nagrinėjamoje byloje gautus Teisingumo Teismo išaiškinimus, kasacinis teismas visų pirma nurodė, kad kai skolininkas pateikia prašymą sustabdyti vykdomąją bylą tuo pagrindu, jog jis kilmės valstybėje kreipėsi dėl Europos vykdomojo rašto pažymėjimo panaikinimo, antstolis privalo vadovautis Reglamento 805/2004 23 straipsniu, kuris būtent ir reglamentuoja šį specialų teismo sprendimo vykdymo sustabdymo pagrindą, o ne pagal įstatymo analogiją remtis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksu.

Taip pat kasacinis teismas išaiškino, kad Europos vykdomojo rašto pažymėjimo teisėtumo užginčijimas kilmės valstybėje narėje savaime nelemia pagrindo vykdymo valstybėje skolininko iniciatyva sustabdyti vykdomąją bylą. Kai kilmės valstybėje narėje skolininkas pradėjo teisminį procesą, ginčydamas Europos vykdomojo rašto pažymėjimo teisėtumą, skolininkas, kreipdamasis į vykdymo

valstybės narės antstolį su prašymu sustabdyti vykdomąją bylą, turi pagrįsti esant nepaprastoms aplinkybėms, kurios siejamos su ypač didele žala, jei vykdymo veiksmai nebus sustabdyti.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad pagal byloje nustatytas aplinkybes skolininkas reikalavimą antstoliui dėl vykdomosios bylos sustabdymo grindė iš esmės tik kreipimosi į kilmės valstybės teismą, ginčijant Europos vykdomojo rašto pažymėjimo teisėtumą, faktą. Kitų aplinkybių ar įrodymų, pagrindžiančių nepaprastų aplinkybių egzistavimą kreipimosi į antstolį ir jo ginčijamo patvarkymo priėmimo metu, skolininkas nepateikė. Taigi bylą nagrinėję teismai nepagrįstai nusprendė, kad Europos vykdomojo rašto pažymėjimo užginčijimas kilmės valstybėje (Vokietijoje) savaime skolininko prašymu sudarė pagrindą antstoliui sustabdyti vykdomąją bylą Lietuvoje.

Be to, kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad bylą nagrinėję teismai, vertindami antstolio veiksmų teisėtumą, netinkamai aiškino ir interpretavo Vokietijos teismo nutarties, kuria spęstas klausimas dėl Europos vykdomojo raštu pripažinto teismo sprendimo vykdymo sustabdymo, reikšmę vykdymo procesui Lietuvoje. Pagal Teisingumo Teismo išaiškinimus, vykdančiosios valstybės narės teismas ar kompetentinga institucija privalo sustabdyti toje valstybėje pradėtą vykdymo procesą, jeigu pateikiamas kilmės valstybės narės institucijos išduotas Reglamento 805/2004 6 straipsnio 2 dalyje nurodytas pažymėjimas, patvirtinantis Europos vykdomojo raštu pripažinto teismo sprendimo vykdytinumo sustabdymą kilmės valstybėje. Šiuo atveju byloje nustatyta, kad nei antstoliui, nei bylą nagrinėjusiems teismams nebuvo pateiktas toks Vokietijos teismo išduotas pažymėjimas.

Kasacinis teismas pritarė pirmosios instancijos teismo procesiniam sprendimui, kuriuo skolininko skundas netenkintas.

Kovo 14 d. LAT pirmininke paskirta Civilinių bylų skyriaus teisėja Danguolė Bublienė

Kovo 16 d. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Aurelijus Gutauskas paskirtas Konstitucinio Teismo teisėju

Birželio 27 d. LAT Civilinių bylų skyriaus pirmininku paskirtas teisėjas Artūras Driukas

Spalio 2 d. kadenciją baigė LAT Baudžiamųjų
bylų skyriaus teisėja Audronė Kartanienė

Gruodžio 14 d. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus
teisėja paskirta Danutė Jočienė

Lietuvos Aukščiausiajam Teismui, kaip aukščiausiajam nacionalinės teismų sistemos teismui, tenka ypatinga atsakomybė tiek užtikrinti darnią Lietuvos teisės sistemos integraciją į internacionalizuotos teisės aplinką, tiek prisidėti prie bendros teisinės ir teisminės erdvės, pagrįstos pagrindinėmis visos Europos šalims bendromis vertybėmis ir principais, kūrimo, tiek būti aktyviam stiprinant teisėjų dialogą, kuris skatina koordinuotai reaguoti į bendrus Europos teisėjų iššūkius.

- 1995 m. balandžio 27 d. Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuota Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – ir Žmogaus teisių konvencija) Lietuvos teismams, taip pat ir Aukščiausiajam Teismui tapo vienu svarbiausių teisės šaltinių užtikrinant asmens teises ir laisves. 2018 metų rugpjūčio 1 d. įsigaliojus 16-ajam Žmogaus teisių konvencijos protokolui (Lietuva šį protokolą ratifikavo 2015 m. birželio 11 d. įstatymu), Aukščiausiasis Teismas gali kreiptis į Europos Žmogaus Teisių Teismą su prašymu pateikti konsultacinę išvadą.

- Europos Žmogaus Teisių Teismo inicijuoto aukštesniųjų teismų tinklas (SCN). 2016 m. Aukščiausiasis Teismas prisijungė prie Europos Žmogaus Teisių Teismo inicijuoto aukštesniųjų teismų tinklo, kurio tikslas – užtikrinti abipusį keitimąsi teismų praktika ir informacija, susijusia su Žmogaus teisių konvencijos taikymu.

- Europos Sąjungos teisminis tinklas (JNEU). Nuo 2018 m. Aukščiausiasis Teismas dalyvauja tais pačiais metais pradėjusio veikti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo suburtame Europos Sąjungos teisminiame tinkle, skirtame valstybių narių teisminiam ir teisiniam bendradarbiavimui palengvinti.

- Europos Sąjungos aukščiausiųjų teismų pirmininkų tinklas. Nuo pat Europos Sąjungos Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų tinklo įsteigimo 2004 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas yra šio Tinklo narys. Tinklas vienija 35 šalių aukščiausiuosius teismus, skatindamas diskusijas ir keitimąsi idėjomis, tapdamas forumu, kuriame Europos institucijoms suteikiama galimybė prašyti aukščiausiųjų teismų nuomonės. Tinklas, remiamas Europos Komisijos, sukūrė Bendrąjį teismų praktikos portalą (Tinklo svetainėje viešai prieinama paieška leidžia ieškoti teismų praktikos nacionalinėse teismų praktikos duomenų bazėse).

Lapkričio 9-11 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkė Danguolė Bublienė dalyvavo Europos Sąjungos aukščiausiųjų teismų pirmininkų tinklo kasmetiniame keliavime, taip pat šio tinklo, ESTT ir EŽTT bendrame susitikime Vienoje.

Istorinė, kultūrinė ir geografinė bendrystė lėmė itin glaudų bendradarbiavimą su Baltijos ir Vidurio bei Šiaurės Europos valstybių aukščiausiais teismais, kurių teisinės sistemos turi daug vienijančių bendrų bruožų, o skirtybės skatina analizuoti ir ieškoti geriausių sprendimų tobulinant savo modelius.

- Vidurio ir Rytų Europos aukščiausiųjų teismų konferencija (CEELI). Nuo 2011 m. Aukščiausiasis Teismas dalyvauja Vidurio ir Rytų Europos Aukščiausiųjų Teismų konferencijoje, skirtoje regiono Aukščiausiųjų Teismų bendro intereso klausimams, susijusiems su teisinės valstybės principų plėtra / puoselėjimu ir teismų administravimu.

- Baltijos valstybių – Lietuvos, Latvijos ir Estijos – aukščiausiųjų teismų kasmetinė konferencija, vykstanti nuo 1993 m., tapo patikimu darbinio susitikimu diskutuoti aktualiausiais šių teismų veiklos klausimais, toliau puoselėti galias Baltijos valstybių istorines ir kultūrinės sąsajas, diskutuoti su kolegomis iš Latvijos ir Estijos. 2023 m. Baltijos valstybių aukščiausiųjų teismų susitikimas įvyko Latvijoje.

Spalio 19-20 d. Rygoje vyko tradicinis Baltijos – Lietuvos, Latvijos ir Estijos – aukščiausiųjų teismų susitikimas.

Siekiamo kuo didesnės bendrystės su mokslo ir mokymo instituciniais partneriais Lietuvoje ir užsienyje. Taip plečiame savo akiratį, išgryniname ir puoselėjame bendrus interesus.

- Europos teisės akademija (ERA). Nenutrūksta bendradarbiavimas su Europos teisės akademija – reguliarių mokymų ir diskusijų forumu, kurio tikslas – supažinti su ES teisinio reguliavimo naujovėmis. Esame ne tik nuolatiniai tęstinių mokymų klausytojai – Teismo teisėjai turi ir svarios dėstymo patirties šioje debatų platformoje.

- Europos teisės institutas (ELI). Nuo 2010 m. esame Europos teisės instituto – nepriklausomos, demokratinės organizacijos, vienijančios daugiau kaip 1 600 individualių ir daugiau kaip 140 institucinių dalyvių, narys. ELI įsteigta inicijuoti, vykdyti ir palengvinti mokslinius tyrimus, teikti rekomendacijas ir praktines gaires Europos teisinės plėtros srityje, siekiant stiprinti Europos teisinę integraciją.

- Europos teismo mokymo tinklas (EJTN). Gilėja Aukščiausiojo Teismo patirtis dalyvaujant Europos teismo mokymo tinkle – pagrindinėje Europos teismų mokymo ir keitimosi žiniomis platformoje. Kartu su Tinklu puoselėjame bendrą Europos teisinę ir teisminę kultūrą, dalyvaudami ES, civilinės, baudžiamosios ir komercinės teisės, taip pat lingvistikos ir socialinių mokymų programose, mokymų mainuose, sklisdami savo patirtį.

Rugsėjo 5 d. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme viešėjo dešimt Europos teismo mokymo tinklo (EJTN) mainų programos dalyvių iš Nyderlandų, Graikijos, Rumunijos, Suomijos, Vokietijos ir Vengrijos.

- Bendradarbiavimas su akademinėmis bendruomenėmis. Aukščiausiasis Teismas, kurio 20 teisėjų ir darbuotojų yra teisės daktarai – profesoriai ir mokslininkai, daug metų bendradarbiauja su Vilniaus universiteto, Mykolo Riomerio universiteto, Vytauto Didžiojo universiteto akademinėmis bendruomenėmis.

Aukščiausiasis Teismas dalyvauja tarptautiniuose ir ES projektuose:

- 2020–2024 m. kartu su Mykolo Riomerio universitetu vykdo daugiamačį tyrimą tarptautiniame projekte „Teisėjo portretas“, finansuojamame Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos per Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos subsidijų fondą regioniniam bendradarbiavimui;

- 2022-2024 m. kaip pagrindinis projekto partneris kartu su Specialiųjų tyrimų tarnyba, Lietuvos Respublikos generaline prokuratūra, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, Lietuvos kriminalinės policijos biuru, Valstybine mokesčių inspekcija dalyvauja įgyvendinant Europos Sąjungos Dvynių programos projektą „Parama Azerbaidžano nusikalstamo turto susigrąžinimo ir valdymo sistemos reformai“, ypatingą dėmesį skiriant korupcinio būdu įgyto turto sugrąžinimo valstybei klausimams.

Bendradarbiaujama su susišaukiančios kompetencijos institucijomis. Dalyvavimas rengiant teisės aktų projektus, vykdamt kodeksų taikymo priežiūrą, susitinkant su kitų valstybės valdžių pareigūnais aptarti bendro pobūdžio klausimų yra tapęs patikimo susišaukiančios kompetencijos institucijų bendradarbiavimo pavyzdžiu.

Kovo 27 d. Teisme lankėsi LR Prezidentas Gitanas Nausėda.

Diskusijos metu su teisėjais ir teismo darbuotojais aptarti ne tik Aukščiausiajam Teismui, bet ir visai teismų sistemai aktualūs klausimai: teismų finansavimo, teisėjų ir kitų darbuotojų atlyginimų, teisėjo pareigų prestižo, teismų sprendimų aiškumo, visuomenės informavimo apie juos ir kt.

Rugsėjo 11 d. įvyko susitikimas su Advokatų tarybos pirmininku Mindaugu Kukaičiu.

Susitikimo metu aptartos profesinių bendruomenių bendradarbiavimo stiprinimo galimybės ir formato paieškos, kaip pasidalinti bendruomenių sisteminiams pastebėjimais, kad būtų stiprinimas pasitikėjimas teise, teisine valstybe.

Birželio 13 d. Teisme lankėsi generalinė prokurorė Nida Grunskienė.

Susitikimo metu aptarti institucijoms svarbiausi einamieji klausimai, sisteminės ir organizacinės problemos bei tolesnės bendradarbiavimo perspektyvos.

- Aukščiausiasis Teismas – Lietuvos bendrosios kompetencijos teismų piramidės viršūnėje esantis nacionalinis teismas, prisiima sistemos lyderio atsakomybę.

Gruodžio mėn. Teismo vadovybė pradėjo vizitus apygardų teismuose, kur susitiks su regionų teismų teisėjais ir atstovais aptarti aktualius klausimus.

2023 m. jau įvyko toks pirmasis susitikimas Šiaulių apygardos teisme.

- Palaikydamas glaudžius ryšius su kitais teismais, teikia metodinius teisės aiškinimo patarimus, dalijasi gerąja patirtimi, organizuoja periodinius ir teminius susitikimus teismams aktualiais klausimais, skleidžia žinias apie naujausių Lietuvos, Europos Sąjungos ir tarptautinių teismų praktiką. Lietuvos teismams yra suteikta galimybė nemokamai naudotis Aukščiausiojo Teismo praktikoje pateiktų teisės aiškinimo ir taikymo taisyklių duomenų baze, kurią tvarko Aukščiausiojo Teismo specialistai.

INICIATYVA „ŽVILGSNIS PLAČIAI“

2023 m. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, puoselėjant atvirą dialogą su visuomene, įvyko trys iniciatyvos „Žvilgsnis plačiai“ renginiai. Ši iniciatyva – visiškai naujo formato pažintinis diskusijų ciklas, per kurio renginius Teismo bendruomenė susitiko su skirtingos gyvenimiškos patirties, profesijų, daug pasiekusiais savo srityje asmenimis. „Žvilgsnio plačiai“ renginiais tikimasi tiesioginiu gyvu ir įkvepiančiu pokalbiu ar aštria diskusija prisidėti prie Teismo atvirumo visuomenės nariams ir vidinės organizacinės kultūros bei bendrystės stiprinimo.

Gegužė

*Susitikimas su
MO direktore **Milda Ivanauskiene**
Plačiau skaityti [čia](#).*

Lapkritis

*Susitikimas su
istoriku, rašytoju **Aurimu Švedu**
Plačiau skaityti [čia](#).*

Gruodis

*Susitikimas su
aktore **Kristina Kazlauskaite**
Plačiau skaityti [čia](#).*

EDUKACINĖ VEIKLA

2023 m. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme vyko jau tradicinėmis tapusiomis įvairios edukacinės veiklos, skirtos Aukščiausiajam Teismui ir jo darbo specifikai geriau pažinti: projektas „Diena su teisėju“, kurio metu studentai turi galimybę iš arčiau pažinti Aukščiausiojo Teismo veiklą, teisėjo darbo specifiką; jau aštuntąjį kartą vykęs geriausio metų teisės magistro darbo konkursas, kuriame renkami geriausio darbo autoriai iš Vilniaus universiteto, Vytauto Didžiojo universiteto ir Mykolo Romerio universiteto atrinktų baigiamųjų magistro darbų; kultūros ir meno festivalis „Kultūros naktis“, kasmet pritraukiantis daugiau nei 100 smalsuolių; nuolatos vykstantys susitikimai su teisėjais ir ekskursijos, teismo posėdžių inscenizacijos moksleiviams ir įvairių mokslo krypčių studentams, besidomintiems teismų veikla.

*Birželio mėn. vyko „Kultūros nakties“ renginys,
pritraukęs daugiau nei 100 lankytojų*

VU Filologijos fakulteto studentų apsilankymas

Aštuntąjį kartą apdovanoti geriausi metų teisės magistro darbų autoriai

M. K. Čiurlionio menų mokyklos auklėtinių ekskursija ir parodos „Mūsų vaikai piešia Vytį“ atidarymas

Projektas „Diena su teisėju“, kurio tikslas – studentus, svarstančius apie teisėjo karjerą, supažindinti su teisėjo profesija ir darbu teismuose

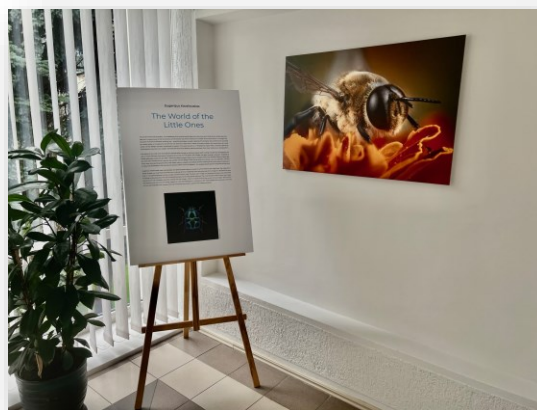

PARODOS

2023 m. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aptarė bendradarbiavimo galimybes meno srityje su Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus, Lietuvos nacionalinio muziejaus ir Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokyklos atstovais.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas – valstybės įstaiga, reprezentuojanti ne tik Lietuvos teismų sistemą, bet ir Lietuvos valstybę. Teismas – aktyvus viršnacionalinių ir tarptautinių teisinių bei teisės mokslo organizacijų dalyvis, nuolat priima užsienio aukščiausiųjų teisminių institucijų delegacijas, rengia tarptautinius ir nacionalinius įvairių teisinių profesijų atstovų renginius (konferencijos, seminarai, pasitarimai, mokymai, kt.), turi gražias tradicijas organizuoti nuolatinius edukacinius – kultūrinius renginius, sutraukiančius būrius įvairaus amžiaus ir įvairių socialinių grupių asmenis.

Šiais metais Lietuvos Aukščiausiajame Teisme eksponuotos 5 parodos: Konstitucijos dienos proga atidaryta Nacionalinės M. K. Čiurlionio menų mokyklos istorinių vėliavų interpretacijų paroda „Mūsų vaikai piešia Vytį“, makrofotografo Eugenijaus Kavaliausko darbų paroda, menininkės Rūtos Kazakevičienės floristikos darbų paroda „Samanų jūra“, fotografo Stanislovo Žvirgždo darbų paroda „Pasižvalgymas nuo trylikos Neries tiltų. Vilnius“, tarptautinio dailininkų plenero „Kalbanti žemė 2022“ paroda, skirta Sūduvos metams paminėti.

TEISĖJŲ TARYBA

Narė (nuo 2023-03)

Danguolė Bublienė

Pirmininkė

Sigita Rudėnaitė

Pavaduotoja

Egidija Tamošiūnienė

Narys

Artūras Ridikas

Narė

Dalia Vasarienė

PRETENDENTŲ Į TEISĖJUS ATRANKOS KOMISIJA

Pirmininkas (nuo 2023-09)

Artūras Pažarskis

Narys (iki 2023-09)

Gediminas Sagatys

NUOLATINĖ TEISĖJŲ VEIKLOS VERTINIMO KOMISIJA

Pirmininkė

**Gabrielė Juodkaitė-
Granskienė**

Narė

Jūratė Varanauskaitė

PRETENDENTŲ Į TEISĖJUS EGZAMINO KOMISIJA

Pirmininkė (nuo 2023-12)
Daiva Pranytė-Zalieckienė

Narys (nuo 2023-12)
Andžej Maciejewski

Pirmininkė (iki 2023-12)
Rima Ažubalytė

Narė (iki 2023-12)
Goda Ambrasaitė-Balynienė

TEISMINĖ MEDIACIJA

*Teisminės mediacijos
komisijos pirmininkas,
mediatorius*

Artūras Driukas

Mediatorius

Andžej Maciejevski

Mediatorė

Jūratė Varanauskaitė

Mediatorė

Dalia Vasarienė

Mediatorius

Virgilijus Grabinskas

TEISĖJŲ ETIKOS IR DRAUSMĖS KOMISIJA

Pirmininkė

Sigita Jokimaitė

TEISĖJŲ GARBĖS TEISMAS

Pirmininkas

Virgilijus Grabinskas

MALONĖS KOMISIJA

Narė

Danguolė Bublienė

TEISĖJŲ ASOCIACIJA

Pirmininkas

Gediminas Sagatys

EUROPOS TEISMŲ TARYBŲ TINKLAS

Prezidentė

Dalia Vasarienė

NUOLATINIS ARBITRAŽO TEISMAS

Narė

***Goda Ambrasaitė-
Balynienė***

